อันเกิดแต่การอยู่ผู้เดียว, เพื่อความสุข
อันเกิดแต่การอยู่ผู้เดียวนั้น. คือความสุข
ที่เกิดโดยไม่มีความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ และ
ความหมกมุ่นด้วยกิเลส.

ยทิ อุตุเยว อุตุปริสฺสโย, "อุตุ จ สีตุณฺหนฺ"ติ สีตุณฺหปฏิฆาตํ วตฺวา อุตุปริสฺสยวิโนทนํ กสฺมา วุตฺตนฺติ โจทนํ สนฺธายาห "กามญฺจา"ติอาทิ. ตตฺถ "นิยตํ อุตุปริสฺสยวิโนทนนฺ"ติ เอเตน "สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตายา"ติ เอตฺถ วุตฺตํ สีตุณฺหํ อนิยตํ กทาจิ กทาจิ อุปฺปชฺชนกํ, อุตุปริสฺสโย ปน สพฺพทาภาวี[๑] อธิปฺเปโตติ ทสฺเสติ.

ท่านอาจารย์หมายเอาคำท้วงที่ว่า ถ้าหากว่าอุตุนั่นเอง ชื่อว่า อุตุปริสฺสย (อันตรายคืออุตุ), ท่านกล่าวการป้องกันความหนาวและความร้อนไว้ว่า "อุตุ จ สีตุณฺหํ" เป็นต้นแล้ว เพราะเหตุไรจึงกล่าวการบรรเทา อุตุปริสฺสย (อันตรายคืออุตุ) อีกเล่า ดังนี้ จึงกล่าวว่า "กามญฺจ" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า "การบรรเทาอันตรายคืออุตุ อันเป็นประโยชน์ประจำ" นี้ ท่านอาจารย์แสดงว่า ในคำว่า "เพื่อป้องกันความหนาว เพื่อป้องกันความร้อน" นี้ ตรัสถึงความหนาวและความร้อนอันไม่แน่นอน คือเกิดขึ้นในกาลบางครั้งบางคราว, ส่วนอันตรายคืออุตุ ประสงค์

---

[๑] วิสุทฺธิมคฺเค. สพฺพทาภาวีติ ปาโฐ นตฺถิ.

เอาอันตรายที่มีตลอดกาลทั้งปวง เป็นปกติ ดังนี้.

วุตฺตปฺปกาโรติ "สีตาทิโก, อสปฺปาโย"ติ จ เอวํ วุตฺตปฺปกาโร. วิวฏงฺคณรุกฺขมูลาทีสุ นิสินฺนสฺส อปริคุตฺติยา อสํวุตทฺวาราทิตาย ปากฏปริสฺสยา, อสปฺปายรูปทสฺสนาทินา อปากฏปริสฺสยา จ ภิกฺขุสฺส กายจิตฺตานํ อาพาธํ กเรยฺยุ. ยตฺถ คุตฺเต เสนาสเน อาพาธํ น กโรนฺติ. เอวํ ชานิตฺวาติ อุภยปริสฺสยรหิตนฺติ เอวํ ญตฺวา ปฏิเสวนฺโต ภิกฺขุ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ.

คำว่า (อุตุ)มีประการที่กล่าวแล้ว คือ(อุตุ)มีประการที่กล่าวแล้ว อย่างนี้ว่า "อุตุมีความหนาวเป็นต้น, และว่า อุตุที่ไม่เป็นสัปปายะ". อันตรายปรากฏ พึงกระทำความเบียดเบียนแก่กายและจิตของภิกษุผู้นั่งอยู่ที่ลานโล่ง และโคนไม้เป็นต้นได้ เพราะไม่มีการคุ้มครอง คือเพราะความเป็นสถานที่ไม่มีประตูปิดกั้นเป็นต้น, และอันตรายปกปิด พึงกระทำความเบียดเบียนแก่กายและจิตของภิกษุ เพราะการเห็นรูปอันไม่เป็นสัปปายะเป็นต้น. ในเสนาสนะที่ได้คุ้มครองไว้อันใด ย่อมกระทำความเบียดเบียนไม่ได้. คำว่า ทราบอย่างนี้แล้ว เชื่อมความว่า ภิกษุเมื่อทราบว่า เป็นเสนาสนะ ที่ปราศจากอันตรายทั้งสองอย่างอย่างนี้แล้วจึงเสพ พึงทราบว่า (ชื่อว่า ย่อมพิจารณาโดยถูกอุบาย แล้วจึงเสพเสนาสนะฯลฯ) ดังนี้.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาดถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาดถ์

ธาตุกฺโขภลกฺขณสฺส, ตเหตุกทุกฺข-
เวทนาลกฺขณสฺส วา โรคสฺส
ปฏิปกฺขภาโว ปฏิอยนฏฺโ.
"ปจฺจนีกคมนฏฺเ นาติ อตฺโถ"ติ,
วูปสมนฏฺเ นาติ วุตฺตํ โหติ. ยสฺส
กสฺสจีติ สปฺปิอาทีสุ ยสฺส กสฺสจิ.
สปฺปายสฺสาติ หิ ตสฺส วิการูปสเมนาติ
อธิปฺปาโย. ภีสกสฺส[1] กมฺมํ เตน
วิธาตพฺพโต. เตนาห "เตน อนุญฺญา-
ตตฺตา"ติ. นครปริกฺขาเรหีติ นครํ
ปริวาเรตฺวา รกฺขนเกหิ. ตฏฺอุปริกฺเขโป[2]
ปริกฺขา อุทฺทาโป ปากาโร เอสิกา
ปลิฆา[3] ปาการปตฺถณฺฑิลนฺติ สตฺต
"นครปริกฺขาราติ"ปิ วทนฺติ.

ความเป็นปฏิปักษ์ต่อโรค อันมีความ
กำเริบแห่งธาตุเป็นลักษณะ, หรือว่ามีทุกข-
เวทนา อันมีความกำเริบแห่งธาตุนั้นเป็น-
เหตุ เป็นลักษณะ ชื่อว่า ความหมายว่าเป็น
เหตุต่อต้าน. ด้วยเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึง
กล่าวว่า "ความว่า โดยความหมายว่าถึง
ความเป็นศัตรู(ต่อโรค)" ดังนี้, มีอรรถา-
ธิบายว่า โดยความหมายว่าสงบ(โรค)ได้.
คำว่า (สิ่งที่เป็นสัปปายะ)อย่างใดอย่าง-
หนึ่ง ได้แก่ (สิ่งที่เป็นสัปปายะ)อย่างใด
อย่างหนึ่ง ในบรรดาวัตถุมีเนยใสเป็นต้น.
จริงอยู่ มีอธิบายว่า สิ่งสัปปายะ เพราะสิ่ง
นั้นสงบความวิการได้. ชื่อว่า เป็นสิ่งที่หมอ
ทำ เพราะเป็นสิ่งที่หมอนั้นพึงจัดแจง.
เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "เพราะ
ความที่หมอนั้นอนุญาต" ดังนี้. คำว่า ด้วย
บริขารแห่งนคร คือ ด้วยสิ่งแวดล้อมรักษา

---

[1] ฉ. ภิสกฺกสฺส.
[2] สี. กวาฏปริกฺเขโป, ฉ. วิวฏปริกฺเขโป.
[3] ฉ. ปลิโฆ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

พระนคร. อาจารย์ทั้งหลายกล่าวถึงวัตถุ ๗ อย่าง คือที่ยกขึ้นเป็นหน้าผาล้อมรอบคูเมือง เชิงเทิน กำแพง เสาระเนียด ลิ่มสลัก ป้อมประจำกำแพง ว่า "บริขารแห่งนคร" ดังนี้ก็มี.

เสฏฺปริกฺขาโรติ[๑] สุวิสุทฺธสีลาลงฺกาโร. อริยมคฺโค หิ อิธ "รโถ"ติ อธิปฺเปโต. ตสฺส จ สมฺมาวาจาทโย อลงฺการฏฺเฐน "ปริกฺขาโร"ติ วุตฺตา. ชีวิตปริกฺขาราติ ชีวิตสฺส ปวตฺติการณานิ. สมฺทาเนตพฺพาติ สมฺมา อุทฺธํ อุทฺธํ อาเนตพฺพา ปริเยสิตพฺพา. ปริวาโรปิ โหติ อนฺตรายานํ ปริโต วารณโต. เตนาห "ชีวิต ฯเปฯ รกฺขนโต"ติ.[๒]

คำว่า มีศีลเป็นบริขาร คือมีศีลที่บริสุทธิ์ดี เป็นเครื่องประดับ. ก็ในสูตรนี้ อริยมรรคทรงประสงค์เอาว่า "รถ". และตรัสถึงธรรมทั้งหลายมีสัมมาวาจาเป็นต้น ว่าเป็น "บริขาร" โดยความหมายว่าเป็นเครื่องประดับแห่งพระอริยมรรคนั้น. คำว่า บริขารแห่งชีวิต ได้แก่ เหตุแห่งความเป็นไปของชีวิต. บทว่า สมฺทาเนตพฺพา (พึงนำมาโดยชอบ) คือพึงนำมา ได้แก่ พึงแสวงหาต่อ ๆ ไปโดยชอบ. เภสัชอันเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้นั้น ย่อมเป็นทั้งบริวาร (แห่งชีวิต) เพราะป้องกันอันตรายทั้งหลายได้-

---

[๑] ฉ. สีลปริกฺขาโรติ.

[๒] ฉ. รกฺขณโต.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

โดยรอบ. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "เพราะรักษาไว้ ฯลฯ อันทำชีวิตให้พินาศ" ดังนี้.

ตตฺถ อนฺตรนฺติ วิวรํ, โอกาโสติ อตฺโถ. เวริกานํ อนฺตรํ อทตฺวา อตฺตโน สามิกานํ ปริวาเรตฺวา จิตเสวกา วิย รกฺขนโต. อสฺสาติ ชีวิตสฺส. การณภาวโตติ จิรปฺปวตฺติยา การณภาวโต. รสายนภูตญฺหิ เภสชฺชํ สุจิรมฺปิ กาลํ ชีวิตํ ปวตฺเตติเยว. ยทิปิ อนุปฺปนฺนา เอว ทุกฺขา เวทนา[๑] เภสชฺช-ปริโภเคน ปฏิหญฺญนฺติ, น อุปฺปนฺนา ตาสํ สรเสเนว ภิชฺชนโต, อุปฺปนฺนสทิสา ปน "อุปฺปนฺนา"ติ วุจฺจนฺติ. ภวติ หิ ตสทิเสสุ ตพฺโพหาโร, ยถา สา เอว ติตฺติริ, ตานิเยว โอสธานีติ. ตสฺมา วุตฺตํ "อุปฺปนฺนานนฺติ ชาตานํ ภูตานํ นิพฺพตฺตานนฺ"ติ.

ในคำเหล่านั้น บทว่า อนฺตรํ แปลว่า ช่อง, หมายความว่า โอกาส. ความว่า เพราะรักษาไว้ ราวกะพวกข้าเผ้าที่ยืนแวดล้อมรักษาเจ้านายของตน ไม่ให้ช่องแก่พวกศัตรู. บทว่า อสฺส โยค ชีวิตสฺส แปลว่า แห่งชีวิตนั้น. คำว่า เพราะความเป็นเหตุ คือเพราะความเป็นเหตุแห่งความเป็นไปได้ตลอดกาลนาน. จริงอยู่ เภสัชที่เป็นรสายนะ คือที่มีในสายส่งอาหาร (รสายนะ แปลว่า เส้นเอ็นนำรสก็ได้) ย่อมทำชีวิตให้เป็นไปตลอดกาล แม้แสนนานทีเดียว. ภิกษุย่อมกำจัดทุกขเวทนาที่ยังไม่เกิดขึ้นเลยด้วยการบริโภคเภสัช, หากำจัดทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นแล้วไม่ เพราะทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นแล้วเหล่านั้น มีการแตกดับไปตามสภาวะ

---

[๑] ฉ. ทุกฺขเวทนา.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

ของตนนั่นเทียว ก็จริงอยู่, ถึงกระนั้น ท่านก็เรียกทุกขเวทนาที่ยังไม่เกิดขึ้น อันเหมือนกับทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นแล้ว ว่า "เกิดขึ้นแล้ว". จริงอยู่ โวหารว่าเกิดขึ้นแล้วนั้นย่อมมีได้ในธรรมทั้งหลาย ที่เหมือนกับธรรมที่เกิดขึ้นแล้วนั้น, เหมือนอย่างคำว่า สา เอว ติฏฺติริ แปลว่า นกกระทาตัวนั้นแหละ ตานิเยว โอสธานิ โอสถก็อันนั้นนั่นแหละ (คือ เป็นนกกระทาพันธุ์เดียวกัน เป็นยาขนานเดียวกัน) ฉะนี้แล. เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า บทว่า "อุปฺปนฺนานิ แปลว่า เกิดขึ้นแล้ว คือมีแล้ว บังเกิดแล้ว" ดังนี้.

สญฺจยโต ปฏฺฐาย โส ธาตุกฺโขภโ สมุฏฺฐานํ เอเตสนฺติ ตัสมุฏฺฐานา. "ทุกฺขเวทนา"ติ วตฺวา สา อกุสลสภาวาปิ อตฺถีติ ตโต วิเสเสตุ "อกุสลวิปาก-เวทนา"ติ วุตฺตํ. พฺยาพาธนฺติเรน พฺยาพาโธ, พฺยาพาโธว พฺยาปชฺชฺ[1] ว่า "ทุกขเวทนาที่เป็นอกุศลวิบาก" เพื่อทำ

ความกำเริบแห่งธาตุนั้น จำเดิมแต่การก่อ-ตัว ก็เป็นสมุฏฐานของโรคเหล่านี้ เพราะเหตุนั้น โรคเหล่านี้จึงชื่อว่า มีความกำเริบแห่งธาตุนั้นเป็นสมุฏฐาน. ท่านอาจารย์กล่าวไว้ว่า "ทุกขเวทนา" ดังนี้แล้ว กล่าว

---

[1] ฉ. พฺยาพชฺฌ, เอวมุปริปิ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

ทุกฺขนฺติ อตฺโถ. นตฺถิ เอตฺถ ให้ต่างไปจากทุกขเวทนานั้น เพราะทุกข-
พฺยาปชฺฌนฺติ อพฺยาปชฺฌํ, นิทฺทุกฺขตา. เวทนานั้น แม้มีสภาพเป็นอกุศล ก็ยังมีอยู่.
เตนาห "อพฺยาปชฺฌปรมตายา"ติ ความกำเริบแห่งธาตุ ชื่อว่า พฺยาพาธ
นิทฺทุกฺขปรมตายาติ. ตํ ทุกฺขนฺติ เพราะอรรถว่า ทำให้ลำบากไปต่าง ๆ,
โรคนิมิตฺตกํ ทุกฺขํ. พฺยาพาธ นั่นแหละ เป็น พฺยาปชฺฌ แปลว่า
ทำให้ลำบากไปต่าง ๆ, ความหมายว่า
เป็นทุกข์. ชื่อว่า อัพยาปัชฌะ เพราะอรรถ
ว่า เป็นที่ไม่มีพยาปัชฌะ, ได้แก่ ความไม่มี
ทุกข์. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า
บทว่า "อพฺยาปชฺฌปรมตาย" แปลว่า เพื่อ
ความไม่มีทุกข์เป็นอย่างยิ่งดังนี้. คำว่า
ทุกข์นั้น ได้แก่ ทุกข์ที่มีโรคเป็นเหตุ.

จีวราทีนํ ปจฺจยานํ นิสฺสยนํ ท่านอาจารย์ประสงค์จะแสดงว่า การ
ปริโภโค เอวาติ ทสฺเสตุ "เต ปฏิจฺจ อาศัยปัจจัยทั้งหลายมีจีวรเป็นต้น ชื่อว่า
นิสฺสายา"ติ วตฺวา "ปริภุญฺชมานา"ติ การใช้สอยนั่นเอง ดังนี้ จึงกล่าวว่า "เต
วุตฺตํ. ปวตฺตนฺตีติ ชีวนฺติ. ชีวนํ[๑] ปวตฺตนํ, ปฏิจฺจ นิสฺสาย" ก็ปัจจัยทั้งหลายมีจีวร
ยโต ชีวิตินฺทฺริยํ "ปวตฺตนรสนฺ"ติ วุจฺจติ. เป็นต้นเหล่านั้น เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลาย

---

[๑] ฉ. ชีวนมฺปี หิ, ม. ชีวนมฺปี...

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

อิงอาศัยดังนี้แล้ว ก็ยังกล่าวว่า "ปริภุญช-มานา" ใช้สอยอยู่ดังนี้(อีก). บทว่า ปวตฺตนฺติ (เป็นไปได้) แก้เป็น ชีวนฺติ (เป็นอยู่ได้). ความเป็นอยู่ ชื่อว่า ความเป็นไป ซึ่งเป็นเหตุกล่าวถึงชีวิตินทรีย์ว่า "มีความเป็นไปเป็นรส" ดังนี้.

จตุปาริสุทฺธิสมฺปาทนวิธิวณฺณนา

๑๙. เอวํ ปาติโมกฺขสํวราทิเภเทน นิทฺทิฏฺฐํ สีลํ ปุน สาธนวิภาเคน ทสฺเสตุ "เอวเมตสฺมิน"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ สาธิยติ สมฺปาทิยติ เอเตนาติ สาธนํ, สทฺธา สาธนํ เอตสฺสาติ สทฺธาสาธโน. นนุ จ วีริยสติปญฺญาทิปิ วินา ปาติโมกฺขสํวโร น สิชฺฌตีติ ? สจฺจํ น สิชฺฌติ, สทฺธาย ปน ปาติโมกฺขสังวรชื่อว่า สัทธาสาธนะ เพราะ วิเสสเหตุภาวํ สนฺธาย เอวํ วุตฺตนฺติ อรรถว่า มีศรัทธาเป็นเหตุให้สำเร็จ.

พรรณาวิธีทำจตุปาริสุทธิศีลให้ถึงพร้อม

๑๙. ท่านอาจารย์ ประสงค์จะแสดงศีลที่ได้แสดงไขไว้ โดยความต่างกันแห่งศีล มีปาติโมกขสังวรเป็นต้น ตามประการที่กล่าวแล้ว โดยการจำแนกเหตุให้สำเร็จอีก จึงเริ่มคำว่า "เอวเมตสฺมิ" ดังนี้เป็นต้น. ในบทเหล่านั้น ชื่อว่า สาธนะ เพราะอรรถว่า เป็นเหตุให้สำเร็จ คือให้ถึงพร้อม, ปาติโมกขสังวรชื่อว่า สัทธาสาธนะ เพราะมีศรัทธาเป็นเหตุให้สำเร็จ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

ทสฺเสนฺโต อาห "สาวกวิสยาตีตตฺตา สิกฺขาปทปญฺญตฺติยา"ติ.

ท้วงว่า แม้เว้นวิริยะ สติ และปัญญาเสีย ปาติโมกขสังวรก็สำเร็จมิได้ มิใช่หรือ ? ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงว่า จริง สำเร็จมิได้, แต่ที่กล่าวอย่างนี้ หมายเอาภาวะที่ศรัทธาเป็นเหตุพิเศษดังนี้ จึงกล่าวว่า "เพราะความที่การทรงบัญญัติสิกขาบท ล่วงพ้นวิสัยของสาวก" ดังนี้.

ครุกลหุกาทิเภเท โอติณฺเณ วตฺถุสฺมึ ตสฺส ตสฺส อปราธสฺส อนุรูปํ สิกฺขาปท-ปญฺญาปนํ นาม สาวกานํ อวิสโย, พุทฺธานํ เอว วิสโย. สิกฺขาปทปญฺญาปนํ ตาว ติฏฺฐตุ, ตสฺส กาโลปิ นาม สาวกานํ อวิสโย, พุทฺธานํ เอว วิสโยติ ทสฺเสนฺโต "สิกฺขาปทปญฺญตฺติยาจน-ปฏิกฺเขโป เจตฺถ นิทสฺสนนฺ"ติ อาห. ตถา หิ วุตฺตํ "อาคเมหิ ตฺวํ สาริปุตฺต, อาคเมหิ ตฺวํ สาริปุตฺต, ตถาคโตว ตตฺถ กาลํ ชานิสฺสตี"ติ[๑]

ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงว่า ขึ้นชื่อว่าการทรงบัญญัติสิกขาบท อันเหมาะสมต่อความผิดช้อนั้น ๆ ในวัตถุที่หยั่งลง(ที่ล่วงละเมิด)อันมีประเภทเป็นโทษหนัก โทษเบา เป็นต้น ไม่ใช่วิสัยของสาวกทั้งหลาย, เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น. ยกการบัญญัติสิกขาบทเอาไว้ก่อนเถอะ, ชื่อว่า แม้แต่กาลแห่งการทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ก็ยังไม่ใช่วิสัยของสาวกทั้งหลาย, เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ดังนี้ จึงกล่าวว่า "ก็การตรัสห้ามการทูลขอให้ทรงบัญญัติ

---

[๑] วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๑๕.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาดถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาดถ์

สิกขาบท เป็นนิทัสสนะในเรื่องนี้" ดังนี้. จริงอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า "อาคเมหิ ตฺวำ สาริปุตฺต, อาคเมหิ ตฺวำ สาริปุตฺต, ตถาคโตว ตตฺถ กาลำ ชานิสฺสติ" ดูกรสารีบุตร ขอเธอจงรอไว้ก่อน, ดูกรสารีบุตร ขอเธอจงรอไว้ก่อน ตถาคตเท่านั้น จักรู้จักกาลในการบัญญัติสิกขาบทนั้น ดังนี้.

ตตฺถ จ-สทฺโท สมุจฺจยฏฺโ. เตน "อปญฺญตฺตำ น ปญฺญาเปม,[1] ปญฺญตฺตำ น สมุจฺฉินฺทาม, ยถาปญฺญตฺเตสุ สิกฺขาปเทสุ สมาทาย วตฺตามา"ติเอวมาทีนำ[2] สงฺคโห ทฏฺฐพฺโพ. สทฺธายาติ สทฺธาคหเณน[3] สตฺถริ, ธมฺเม จ สทฺธาย ปจฺจุปฏฺฐา-ปเนน[4] ชีวิเตปิ ปเคว ชีวิตปริกฺขาเรติ อธิปฺปาโย.

ตตฺถ จ ศัพท์ในบทว่า เจตฺถ นั้น มีอรรถว่ารวมเข้าไว้. ด้วย จ ศัพท์นั้น พึงทราบถึงการรวมเอาคำพูดมีอย่างนี้ว่า "อปญฺญตฺตำ น ปญฺญาเปม, ปญฺญตฺตำ น สมุจฺฉินฺทาม, ยถาปญฺญตฺเตสุ สิกฺขาปเทสุ สมาทาย วตฺตาม" พวกเราจะไม่บัญญัติสิกขาบทที่มิได้ทรงบัญญัติไว้, พวกเราจะไม่เพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว, พวกเราจะ

---

[1] ฉ. ปญฺญเปม.

[2] วิ. มหา. ๒/๙๘, โถกำ วิสทิสี.

[3] ฉ. สทฺทหเนน, ม. สทฺทาคหเนน.

[4] ม. ปจฺจุปฏฺฐาเนน.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลาย ตามที่ทรงบัญญัติไว้ดังนี้เป็นต้น. คำว่า ด้วยศรัทธา คือด้วยการถือเอาด้วยศรัทธา ได้แก่ ด้วยการทำให้ตั้งขึ้นเฉพาะด้วยศรัทธาในพระศาสดา และในพระธรรม. อธิบายว่า แม้ในชีวิต (ก็ไม่กระทำความอาลัย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงในบริขารแห่งชีวิตเล่า.

กิกีว อณฺฑนฺติ กิกี สกุณิกา วิย อตฺตโน อณฺฑํ. สา กิร ชีวิตํ[๑] ปริจฺจชิตฺวา อณฺฑเมว รกฺขติ. จมรีว วาลธินฺติ จามรี มิคา[๒] วิย อตฺตโน วาลธึ. จามรี มิคา กิร พฺยาเธน ปริปาติยมานา ชีวิตมฺปิ ปริจฺจชิตฺวา กณฺฏกคุมฺพาทีสุ ลคฺคํ อตฺตโน วาลเมว รกฺขนฺติ.

คำว่า ดุจนกต้อยตีวิดคอยรักษาฟองไข่ ความว่า ดุจนกชื่อต้อยตีวิดคอยรักษาฟองไข่ของตน. ทราบมาว่า นกต้อยตีวิดนั้น ยอมสละชีวิตรักษาฟองไข่ไว้เท่านั้น. คำว่า ดุจจามรีคอยรักษาขนหาง ได้แก่ ดุจเนื้อชื่อจามรีคอยรักษาซึ่งขนหางของตน. ทราบมาว่า เนื้อจามรีที่ถูกนายพรานทำให้ล้มกลิ้งอยู่ ยอมสละแม้ชีวิตรักษาไว้แต่ขนหางของตน ซึ่งติดอยู่ในกอหนามเป็นต้นเสียนั่นเอง.

---

[๑] ฉ. ชีวิตมฺปิ.

[๒] ฉ. จมรีมิโค, สี. มิคี วิย.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

ปิยำ ปุตฺตนฺ เอกกนฺติ อาเนตฺวา สมฺพนฺธิตพฺพำ. ยถา หิ เอกปุตฺตโก กุฏุมฺพิโก ตำ เอกปุตฺตำ, เอกนยโน[1] ตำ เอกนยนำ สุฏฺฐุตรำ รกฺขติ. ตเถว สีลำ อนุรกฺขมานกาติ อนุกมฺปนวเสน วุตฺตำ. สุเปสลาติ สุฏฺฐุปิยสีลา. สทา สพฺพกาลำ ทหรมชฺฌิมเถรกาเลสุ. ฉนฺนมฺปิ คารวานำ วเสน สคารวา, ครุการวนฺโตติ อตฺโถ.

พึงนำ ๓ บทว่า ปิยำ ปุตฺตำ เอกกำ มา สัมพันธ์กัน. เป็นคำอุปมาที่ท่านอาจารย์กล่าวไว้เกี่ยวกับการคอยห่วงใยว่า เหมือนอย่างว่า กุฏุมพีผู้มีบุตรเพียงคนเดียว ย่อมรักษาบุตรคนเดียวนั้นอย่างดียิ่ง, อนึ่ง คนมีตาข้างเดียว ย่อมรักษาตาข้างเดียวนั้นเอาไว้อย่างดียิ่ง ฉันใด. ภิกษุผู้จะคอยรักษาศีล ก็ฉันนั้นนั่นเทียว ดังนี้. บทว่า สุเปสลา แปลว่า มีศีลเป็นที่รักด้วยดี. ในกาลทุกเมื่อ คือ ในกาลที่เป็นภิกษุหนุ่มเป็นภิกษุรุ่นกลางคน และเป็นพระเถระตลอดกาลทั้งปวง. ภิกษุ ชื่อว่า มีความเคารพ ก็โดยเกี่ยวกับคารวธรรมทั้ง ๖, ความว่า เป็นผู้มีการกระทำให้หนักแน่น.

เอวเมว โขติ ยถา มหาสมุทฺโท จิรฏฺฐิติธมฺโม[2] เวลำ นาติกฺกมติ, เอวเมว มม สาวกาติ อริยสาวเก สนฺธายาห.

คำว่า ฉันนั้นเหมือนกันแล ความว่า มหาสมุทรมีความยั่งอยู่เป็นธรรมดา ไม่เอ่อล้นฝั่งแม้ฉันใด, สาวกทั้งหลายของเรา

---

[1] ฉ. เอกนยโน จ.

[2] ฉ. จิรฏฺฐิติธมฺโม.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

เต หิ ธุวสีลา. อิมสฺมึ อตฺเถติ ฉันนั้นเหมือนกันแล. คำว่า สาวกทั้งหลาย ของเรา ตรัสหมายเอาพระอริยสาวกทั้งหลาย. ด้วยว่าพระอริยสาวกเหล่านั้นเป็นผู้มีศีลมั่นคง. คำว่า ในความข้อนี้ คือ ในเรื่องความไม่ก้าวล่วงศีล แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต.

ชีวิตเหตุปิ สีลสฺส อวีติกฺกมเน.

มหาวตฺตนิอฏวี นาม วิชฺฌาฏวี. หิมวนฺตปสฺเส อฏวีติ เกจิ. เถรนฺติ นามโคตฺตวเสน อปญฺญาตํ เอกํ เถรํ. นิปชฺชาเปสุ คนฺตฺวา กสฺสจิ มา อาโรเจยฺยาติ.

ที่ชื่อว่า ดงมหาวัตตนี ได้แก่ ดงลึกแห่งหนึ่ง. บางอาจารย์ว่า ได้แก่ ดงที่อยู่ข้างป่าหิมพานต์. คำว่า พระเถระ ได้แก่ พระเถระรูปหนึ่งที่ไม่ปรากฏชื่อ และโคตร. โจรมัดพระเถระให้นอนอยู่ สั่งว่า ไปแล้วอย่าบอกแก่ใคร ๆ ดังนี้.

ปูติลตายาติ กโฬจิลตาย. สมสีสีติ ชีวิตสมสีสี. ยสฺส หิ กิเลสสีสํ อวิชฺชา มคฺคปฏิปาฏิยา อรหตฺตมคฺโค ปริยาทิยติ, ตโต เอกูนวีสติเม ปจฺจเวกฺขณาเณ ปติฏฺฐาย ภวงฺโคตรเฌ ปวตฺตสีสํ ชีวิตินฺทฺริยํ จุติจิตฺตํ ปริยาทิยติ, โส อิมาย วารสมตาย "ชีวิตสมสีสี"ติ

บทว่า ปูติลตาย แปลว่า ใช้เถาหัวด้วน. คำว่า สมสีสี ได้แก่ ชีวิตสมสีสี. ก็อรหัตมรรคของพระอริยบุคคลใด ทำอวิชชา อันเป็นศีรษะของกิเลสให้สิ้นไปได้ตามลำดับมรรค, จากนั้นไป เมื่อมีการตั้งมั่นในปัจเวกขณญาณที่ ๑๙ แล้วหยั่งลงสู่ภวังค์ จุติจิตก็ทำชีวิตินทรีย์อันเป็นศีรษะของ

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

วุจฺจติ. โส จ เถโร ตถา ปรินิพฺพายิ. ขันธ์ที่เป็นไปให้สิ้นไป, พระอริยบุคคลนั้น เตน วุตฺตํ "สมสีสี หุตฺวา ปรินิพฺพายี"ติ. ท่านเรียกว่า "ชีวิตสมสีสี" เพราะความที่มี อภยตฺเถโร กิร มหาภิญฺโญ. ตสฺมา วาระพร้อมกันอันนี้. ก็พระเถระนั้นปรินิพพาน เจติยํ การาเปสีติ วทนฺติ. อปฺเปวาติ อปฺเปว นาม อตฺตโน ชีวิตมฺปิ ชเหยฺย, น ภินฺเทติ น ภินฺเทยฺย, น วีติกฺกเมยฺย. แล้วโดยอาการนั้น. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "เป็นสมสีสี ปรินิพพานไป" ดังนี้. อาจารย์หลายท่านกล่าวว่า ทราบมาว่าพระอภัยเถระเป็นผู้มีอภิญญามาก. เพราะฉะนั้นท่านจึงให้สร้างเจดีย์ไว้ ดังนี้. คำว่า อปฺเปว ความว่า แม้ไฉน แม้ชีวิตของตนก็พึงสละได้, บทว่า น ภินฺเท แปลว่า ไม่พึงทำลาย, คือไม่พึงก้าวล่วง.

สติยา อธิฏฺฐิตานนฺติ ปเคว อุปฏฺฐิตาย สติยา อารกฺขวเสน อธิฏฺฐิตานํ อินฺทฺริยานํ. อนนฺวาสฺสวนียโตติ ทฺวารภาเวน อภิชฺฌาทีหิ อนนุพนฺธิตพฺพโต. วรนฺติ เสฏฺฐํ. ตตฺตายาติ ทฑฺฒาย[1]? อาทิตฺตายาติ อาทิโต ปฏฺฐาย ทิตฺตาย. คำว่า (อินทรีย์ทั้งหลาย)ที่สติตั้งมั่นแล้ว คืออินทรีย์ทั้งหลายที่สติอันเข้าไปตั้งไว้ก่อนนั่นเทียว ตั้งมั่นแล้ว โดยเกี่ยวกับการรักษาไว้. คำว่า เพราะธรรมทั้งหลายมีอภิชฌาเป็นต้น จะพึงไหลไปตามมิได้ ความว่า เพราะธรรมทั้งหลายมีอภิชฌา

---

[1] ฉ. อุฑฺฑหาย.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

สมฺปชฺชลิตายาติ สมนฺตโต ชลนฺติยา. เป็นต้น จะไม่พึงติดตามโดยความเป็น สโชติภูตายาติ เอกชาลีภูตาย. ทวาร. บทว่า วรํ แปลว่า ประเสริฐ. สมฺปลิมฏฺฐนฺติ สพฺพโส อามฏฺฐํ, อญฺชิตนฺติ บทว่า ตตฺตาย แปลว่า ถูกเผา. บทว่า อตฺโถ. น เตฺวว วรนฺติ อาเนตฺวา อาทิตฺตาย ได้แก่ ร้อนมาตั้งแต่ต้น. บทว่า สมฺพนฺธิตพฺพํ. รูเปสูติ รูปารมฺมเณสุ. สมฺปชฺชลิตาย ได้แก่ ลุกโพลงโดยรอบ. อนุพฺยญฺชนโส นิมิตฺตคฺคาโหติ กิเลสานํ คำว่า เกิดมีแสงโชติช่วง คือเกิดเปลวเป็น อนุอนุพฺยญฺชนวเสน อุปฺปาทเนน อันเดียวกัน. บทว่า สมฺปลิมฏฺฐํ (ถูกนาบ) ปากฏิกรณวเสน[1] สุภาทินิมิตฺตคฺคาห. คือถูกถูไถไปโดยอาการทั้งปวง, ความว่า อนุพฺยญฺชนโสติ วา[2] หตฺถปาทาทิ- ถูกทำให้ย่อยยับ. พึงนำคำเข้ามาเชื่อมกัน อนุพฺยญฺชนโต, นิมิตฺตคฺคาโหติ อิตฺถิ- ว่า น เตฺวว วรํ. คำว่า ในรูปทั้งหลาย ปุริสาทิสุภาทินิมิตฺตคฺคหณํ. คือในรูปารมณ์ทั้งหลาย. คำว่า การถือเอาชื่งนิมิตโดยอนุพยัญชนะ คือการถือเอาชื่ง นิมิตมีศุภนิมิตเป็นต้น ด้วยอำนาจการทำกิเลสทั้งหลายให้ชัดเจนเนือง ๆ คือด้วยอำนาจการกระทำให้ปรากฏ โดยการทำให้เกิดขึ้น. อีกอย่างหนึ่ง คำว่า โดยอนุพยัญชนะ ได้แก่ โดยส่วนย่อยมีมือและเท้าเป็นต้น, คำว่า การถือเอาชื่งนิมิต ได้แก่

---

[1] ฉ. ปากฏี...

[2] ฉ. อถวา อนุพฺยญฺชนโสติ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาดถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาดถ์

การถือเอาซึ่งนิมิตมีอิตถีนิมิต ปุริสนิมิต และศุภนิมิต เป็นต้น.

จกฺขุทฺวาราทิปฺปวตฺตสฺสาติ จกฺขุทฺวาราทีหิ ปวตฺตสฺส. วิญฺญาณสฺสาติ ชวนวิญฺญาณสฺส. นิมิตฺตคฺคาห[1] นิเสเธนฺเตน สมฺปาเทตพฺโพติ สมฺพนฺโธ. อสำวิหิตสาขาปริวารนฺติ สมฺมา อวิหิตวติปริกฺเขปํ. ปรสฺส หารีหีติ ปรสนฺตกาวหารเกหิ โจเรหิ. สมติวิชฺฌตีติ สพฺพโส อติวิชฺฌติ อนุปวิสติ.

คำว่า จกฺขุทฺวาราทิปฺปวตฺตสฺส แปลว่า เป็นไปทางจักขุทวารเป็นต้น. คำว่า เมื่อวิญญาณ คือเมื่อชวนวิญญาณ. เชื่อมความว่า ภิกษุผู้ห้ามการถือเอาซึ่งนิมิต จะพึงทำอินทรียสังวรให้ถึงพร้อมได้. บทว่า อสำวิหิตสาขาปริวารำ แปลว่า ที่ไม่มีการล้อมรั้วป้องกันด้วยดี. คำว่า พวกโจรผู้มีการปล้นผู้อื่นเป็นปกติ ได้แก่ พวกโจรที่ปล้นสิ่งมีอยู่ของผู้อื่นเป็นปกติ. คำว่า ย่อมรั่วรด คือย่อมรั่วซึมเข้าไปโดยประการทั้งปวง.

รูเปสูติ รูปเหตุ รูปนิมิตฺตำ. อุปฺปชฺชนกอนตฺถโต รกฺเข อินฺทฺริยนฺติ สมฺพนฺโธ. เอวำ เสเสสุ. เอเต หิ ทฺวาราติ เอเต จกฺขุวาทิทฺวารา.

คำว่า ในเพราะรูป คือเพราะเหตุแห่งรูป ได้แก่ เพราะรูปเป็นเหตุ. เชื่อมความว่า พึงรักษาอินทรีย์ไว้จากความฉิบหายที่เกิดขึ้น(ในเพราะรูป). ในอารมณ์

---

[1] ฉ. นิมิตฺตาทิคฺคาหำ.

[2] ฉ. รกฺข อินฺทฺริยนฺติ. วิสุทฺธิมคฺเค รกฺขตินฺทฺริยนฺ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

สติกวาเฏน อสංวุตตฺตา วิวฏา. ตโต ที่เหลือก็อย่างนี้. คำว่า เพราะว่าทวาร
เอว อรกฺขิตา. กิเลสุปฺปตฺติยา ทั้งหลายเหล่านี้ ได้แก่ ทวารทั้งหลายมี
เหตุภาเวน ตංสมงฺคินං หนนฺตีติ จักขุทวารเป็นต้นเหล่านี้. เป็นอันตรัส
การณูปจาเรเนว วุตฺตං. เอเต วา อธิบายไว้ด้วยคำพูด เป็นการณูปจารนัย
รูปาทโย. กิเลสานං อารมฺมณภูตา (กล่าวพาดพิงถึงเหตุ) ว่า ทวารชื่อว่า
ทฺวารา จกฺขาทิทฺวารา? เต กีทิสา เปิดไว้ เพราะไม่ได้ปิดกั้นไว้ด้วยบานประตู
วิวฏา อรกฺขิตา อสංวุตจกฺขฺวาทิเหตุ[๒] คือสติ. เพราะเหตุนั้นนั่นแหละจึงชื่อว่า
ตංสมงฺคินං หนนฺตีติ การณูปจาเรเนว ไม่รักษาไว้. ย่อมเบียดเบียนภิกษุผู้พร้อม-
วุตฺตං. อคารนฺติ เคหं. ทุจฺฉนฺนนฺติ น เพรียงด้วยทวารนั้น โดยความเป็นเหตุเกิด
สมฺมา ฉาทิตं. อภาวิตนฺติ โลกุตฺตร- ขึ้นแห่งกิเลสดังนี้. อีกนัยหนึ่ง เป็นอันตรัส
ภาวนารหิตं. อธิบายไว้ ด้วยคำพูดเป็นการณูปจารนัย
นั่นแหละ ว่า ธรรมทั้งหลายมีรูปเป็นต้น
เหล่านั้น. อันเป็นอารมณ์ของกิเลส เป็น
ทวาร ได้แก่ เป็นทวารของจักขุเป็นต้น.
อย่างที่เปิดไว้ ไม่รักษาไว้เหล่านั้น นี้ ย่อม
เบียดเบียนบุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยธรรมมีรูป
เป็นต้น และทวารมีจักขุทวารเป็นต้นนั้น
เพราะเหตุแห่งจักขุเป็นต้นที่มิได้สำรวมดังนี้.

---

[๑] ก. จกฺขฺวาทิทฺวารโต.
[๒] ฉ. ...เหตุ.

บริษัทนิพนธ์ จำกัด
อุทิศส่วนกุศลให้พระยานิพนธ์พจนาตถ์ และ ม.ร.ว.เลื่อนดรณพ นิพนธ์พจนาตถ์

บทว่า อคารๆ แปลว่า เรือน. คำว่า ที่มุงไม่ดี คือไม่มุงบังไว้โดยถูกต้อง. คำว่าที่ไม่ได้อบรม คือที่เว้นจากโลกุตรภาวนา.

ความหมายของคำ อันเป็นฝ่ายผ่องแผ้วที่ว่า เมื่อทำให้ถึงพร้อมได้แล้ว เป็นต้น พึงทราบโดยปริยาย ตรงข้ามกับที่กล่าวแล้วเถิด. ก็การไม่ทำกิเลสให้เกิดขึ้นโดยประการทั้งปวงนี้ จัดเป็นเทศนาที่อุกฤษฏ์ยิ่ง เพราะเหมือนกับมาแล้วโดยมรรค. คำว่าจะพึงทำ(อินทรียสังวร)ให้ถึงพร้อมได้ คือจะพึงทำให้ถึงพร้อมได้ ด้วยความหมดจดเพราะการตั้งใจไว้ว่า "เราจักไม่กระทำอย่างนี้อีก" ดังนี้.

สมฺปาทิเตติอาทิโว[1]ทานปกฺขสฺส อตฺโถ วุตฺตวิปริยาเยน[2] เวทิตพฺโพ. อยมฺปน สพฺพโส กิเลสานํ อนุปฺปาโท อติอุกฺกฏฺ-เทสนา มคฺเคนาคตสทิสตฺตา. สมฺปาเท-ตพฺโพติ "น ปุเนวํ กริสฺสนฺ"ติ อธิฏฺฐานสุทฺธิยา สมฺปาเทตพฺโพ.

สองบทว่า อธุนา ปพฺพชิเตน ผู้บวชได้ไม่นาน, ความว่า บวชได้ใหม่ ๆ. คำว่า ข้าพเจ้าถูกกามราคะแผดเผา คือ

อธุนา ปพฺพชิเตนาติ น จิรปพฺพ-ชิเตน, นวปพฺพชิเตนาติ อตฺโถ. กามราเคน หยฺหามีติ กามราคคฺคินา

---

๑ ฉ. สมฺปาทิเตติอาทิสุ.

๒ ก. วุตฺตปริยาเยน.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

ปริทยฺหามิ. โส จ ปน ทาโห อิทานิ ข้าพเจ้าถูกไฟคือกามราคะแผดเผา. พระ-
จิตฺตคโตติ ทสฺเสนฺโต อาห "จิตฺตํ เม วังคีสเถระ เมื่อจะแสดงว่า ก็แลความ
ปริทยฺหตี"ติ. สาธูติ อายาจนา. เร่าร้อนนั้น เป็นไปในจิตอยู่ในเวลานี้ดังนี้
นิพฺพาปนนฺติ ตสฺส นิพฺพาปนุปายํ. จึงกล่าวว่า "จิตของข้าพเจ้าเร่าร้อนอยู่"
โคตมาติ เถรํ โคตฺเตน อาลปติ. ดังนี้. คำว่า สาธุ เป็นคำขอร้อง. คำว่า
อุบายดับ คืออุบายดับความเร่าร้อนนั้น.
พระวังคีสเถระ ร้องเรียกพระอานนทเถระ
โดยโคตรว่า ข้าแต่ท่านโคตมโคตร.

สญฺญาย วิปรีเยสาติ "อสุเภ คำว่า เพราะความแส่ไปผิดแห่ง
สุภนฺ"ติ ปวตฺตสญฺญาวิปริเยสเหตุ สัญญา คือเพราะเหตุแห่งความแส่ไปผิดแห่ง
วิปรีตสญฺญานิมิตฺตํ. นิมิตฺตํ ปริวชฺเชหิ สัญญาที่เป็นไปว่า "งาม ในสิ่งที่ไม่งาม"
กีทิสํ ? ราคูปสญฺหิตํ ราคุปฺปตฺติเหตุภูตํ คือเพราะสัญญาวิปริตเป็นเหตุ. ถามว่า
สุภนิมิตฺตํ วชฺเชหิ[1] น มนสิกโรหิ. น ขอท่านจงเว้นศุภนิมิตที่เป็นเช่นไร ? ตอบ
เกวลํ สุภนิมิตฺตสฺส อมนสิกาโร เอว, ว่า จงเว้น คือจงไม่ใส่ใจศุภนิมิตที่ประกอบ
อถ โข อสุภภาวนาย อตฺตโน จิตฺตํ กับราคะ คือที่เป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งราคะ.
ภาเวหิ. ไม่ใช่จะเป็นผู้ไม่ใส่ใจศุภนิมิตแต่อย่างเดียว
เท่านั้น, แต่ทว่าจงอบรมจิตของตนด้วย
อสุภภาวนาด้วย.

---

[1] ฉ. ปริวชฺเชหิ.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

กถं ? เอกคฺคํ สุสมาหิตं ยถา ตं เอวं ภาเวหีติ. เอวं สมถภาวนาย กามราคสฺส วิกฺขมฺภนํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ สมฺจฺเฉทนวิธึ ทสฺเสตุํ "สงฺขาเร"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ สงฺขาเร ปรโต ปสฺสาติ สพฺเพปิ สงฺขาเร อวิเสยฺยกตาย "ปเร"ติ ปสฺส.

ถามว่า อบรมอย่างไร ? ตอบว่า จงอสุภารมฺมเณ วิกฺเขปาภาเวน เอกคฺคํ, อบรมให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งตั้งมั่นดี คือจงสุฏฺฐุ อปฺปิตภาเวน สุสมาหิตญฺจ โหติ, อบรมโดยประการที่จิตนั้น มีอารมณ์เป็นหนึ่งเพราะไม่มีความชัดส่าย, และเป็นธรรมชาติตั้งมั่นดี เพราะมีความแนบแน่นอย่างดีในอารมณ์ที่ไม่งาม ฉะนี้เถิด. พระอานนทเถระ ครั้นแสดงการข่มกามราคะด้วยสมถภาวนาอย่างนี้แล้ว บัดนี้ประสงค์จะแสดงวิธีตัดขาด จึงกล่าวว่า "สงฺขาเร" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น คำว่า จงพิจารณาเห็นสังขารทั้งหลายโดยความเป็นอื่น ได้แก่ จงพิจารณาเห็นสังขารทั้งหลาย แม้ทั้งหมดว่า "เป็นอื่น" เพราะความที่ว่าไม่ฟัง.

อนิจฺจตาย ปน อุทยพฺพยปฏิปีฬิตตฺตา ทุกฺขโต, อนตฺตสภาวตฺตา, อตฺตวิรหโต จ โน อตฺตโต ปสฺส. เอวํ ลกฺขณตฺตยํ อาโรเปตฺวา วิปสฺสนํ วฑฺเฒนฺโต มคฺคปฏิปาฏิยา จตุตฺถมคฺเคน สพฺพโส นิพฺพาเปหิ มหาราคํ เตภูมิกสฺส

ก็โดยความเป็นทุกข์ เพราะถูกความเกิดขึ้นและความดับไปบีบคั้น เหตุเพราะความเป็นของไม่เที่ยง, และจงพิจารณาเห็นโดยความเป็นสภาพมิใช่ตัวตน เพราะไม่ใช่ตัวตนเป็นสภาวะ และเพราะเว้นจากตัวตน. เมื่อท่านยกสังขารทั้งหลายขึ้นไปสู่ไตรลักษณ์ เจริญ

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

อภิภวนโต มหาวิสยตาย มหาราคํ วูปสเมหิ. วิปัสสนาอยู่อย่างนี้ ก็จะยังราคะใหญ่ให้ดับได้ ยถา เอตรหิ, เอวํ มา ทยฺหิตฺโถ โดยประการทั้งปวง ด้วยมรรคที่ ๔ ตาม ปุนปฺปุนนฺติ ทฬฺหตรํ ราควิโนทเน นิโยเชสิ. ลำดับมรรค คือจะเข้าไปสงบราคะใหญ่ เพราะความที่มีอารมณ์มาก โดยการครอบงำธรรมอันเป็นไปในภูมิ ๓ ได้. พระอานนท-เถระ สำทับพระวังคีสเถระให้ประกอบในการบรรเทากามราคะ ให้หนักแน่นขึ้นไปอีกว่า อย่าเป็นผู้เร่าร้อนอยู่บ่อย ๆ เหมือน-อย่างในบัดนี้เลย ดังนี้.

เอวํ อินฺทฺริยสวรสีลสฺส สมฺปาทเน ท่านอาจารย์ ครั้นแสดงวิธีในอันทำวิธี ทสฺเสตฺวา เอวํ ตํ สุสมฺปาทิตํ โหตีติ อินทรียสังวรศีลให้ถึงพร้อม อย่างนี้แล้ว นยํ ทสฺเสตุ "อปิจา"ติอาทินา ตตฺถ ประสงค์แสดงนัยว่า อินทรียสังวรศีลนั้น จะ ปาริปูรีการิโน[๑] เถเร นิทสฺเสติ. ตตฺถ เป็นอันทำให้ถึงพร้อมได้ดี ก็โดยอาการ "เลณํ น อุลฺโลกิตปุพฺพนฺ"ติ อิทํ สพฺพตฺเถว อย่างนี้ ดังนี้ จึงแสดงถึงพระเถระทั้งหลาย เถรสฺส ยุคมตฺตทสฺสิตาย วุตฺตํ. กึ ปน ผู้กระทำให้บริบูรณ์ ในอินทรียสังวรศีลนั้นไว้ เถโร เสนาสนํ น โสเธติ ? "อุลฺโลกา ด้วยคำว่า "อปิจ" - อนึ่ง ดังนี้เป็นต้น. ปฺจมํ โอหาเรตพฺพนฺ"ติ[๒] หิ วุตฺตํ, ในคำเหล่านั้น คำว่า "ไม่เคยแหงนดูผนัง

---

๑ ฉ. ปริปูรการิโน.
๒ วิ. จุลฺลวคฺค. ๗/๒๓๗.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

อนฺเตวาสิกาทโย เอว กิรสฺส เสนาสนํ โสเธนฺติ. อสฺส นาครุกฺขสฺส.

ถ้า"นี้ ท่านกล่าวไว้เพราะความที่พระเถระเป็นผู้เหลือบดูชั่วแอก ในที่ทั้งปวงทีเดียว. ถามว่า ก็พระเถระไม่ยอมทำเสนาสนะให้สะอาดบ้างเชียวหรือ ? เพราะว่ามีคำตรัสไว้ว่า "อุลฺโลกา ปรมฺ โอหาเรตพฺพำ" (ในวิหารพึงแหงนดูเบื้องบน ถ้าหากว่ามีหยากไย่ก็ให้กำจัดลงมาเสียก่อน) เป็นต้น, ตอบว่า ทราบว่าพวกอันเตวาสิกเป็นต้นนั่นเอง ชำระเสนาสนะของท่านให้สะอาด. บทว่า อสฺส โยค นาครุกฺขสฺส แปลว่าต้นกากะทิงนั้น.

ตสฺมึ คาเมติ มหาคาเม. ตรุณา ถณฺฑิวนกา ปุตฺตธีตโร ยาสำ ตา ตรุณปุตฺตา, ตาสำ. ลญฺชาเปสีติ ถนปฏิกาย ถเน พนฺธาเปตฺวา ราชมุทฺทิกาย ลญฺชาเปสิ. ราชา เถรำ จิรำ[๒] หฏฺฐุ กาลวิกฺเขปกโรนฺโต "เสฺว สีลานิ คณฺหิสฺสามี"ติ อาห.

คำว่า ในละแวกบ้านนั้น คือในละแวกบ้านใหญ่. หญิงเหล่าใดมีบุตรและธิดาเป็นเด็กอ่อนยังต้องดื่มนม หญิงเหล่านั้นชื่อว่า ตรุณปุตฺตา หญิงลูกอ่อน, ได้แก่ (ให้มัดถัน)หญิงลูกอ่อนเหล่านั้น. คำว่าให้ประทับตราคือให้มัดถันด้วยผ้ารัดถัน แล้ว

---

[๑] ฉ. ลญฺชาเปสิ, เอวมุปริปิ.

[๒] ฉ. จิรตรำ.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

เถโร รญฺโญ[๑] จ เทวิยา จ วนฺทนกาเล หตฺถาการมฺปิ[๒] ตุ คณฺหาติ. อิตฺถี ปุริโสติ ปน วิเวกํ น กโรติ.

ใช้เครื่องราชลัญจกรประทับตราไว้. พระราชาเมื่อจะทรงกระทำการยึดเวลา เพื่อทรงพบเห็นพระเถระได้นาน ๆ จึงรับสั่งว่า "พรุ่งนี้ข้าพเจ้าจักรับศีล" ดังนี้. พระเถระในเวลาที่พระราชาทรงไหว้ก็ดี พระเทวีทรงไหว้ก็ดี ย่อมถือเอาเพียงอาการของมือ แต่ไม่ทำการแยกแยะว่า หญิง ชาย.

เตนาห "ววฏฺฐานํ น กโรมี"ติ. "อโห สุปริสุทฺธสีโล วตายํ อยฺโย"ติ ทณฺฑทีปกํ[๓] คเหตฺวา อฏฺฐาสิ. อติปริสุทฺธํ ปากฏนฺติ สปฺปายลาเภน กมฺมฏฺฐานํ อติวิย ปริสุทฺธํ วิภูตํ อโหสิ. สกลปพฺพตํ อุนฺนาทยนฺโตติ ปฐวีกมฺปเนน สกลํ ปพฺพตํ เอกนินฺนาทํ กโรนฺโต. ตนฺนิวาสีเทวตานํ สาธุการทาเนนาติ เกจิ. ภนฺโตติ อนวฏฺฐิโต.

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ผมไม่ได้ทำการกำหนด" ดังนี้. เทวดาชื่นชมว่า "โอ พระคุณเจ้ารูปนี้ มีศีลบริสุทธิ์ดีหนอ" ดังนี้ จึงยืนถือประทีปมีด้ามส่องให้. คำว่า (กรรมฐานของพระเถระ) เป็นธรรมชาติชัดเจน บริสุทธิ์อย่างยิ่ง คือ กรรมฐานเป็นธรรมชาติชัดเจน บริสุทธิ์เกินจะเปรียบได้ เพราะได้สัปปายะ. คำว่า ยังภูเขา

---

๑ สี. รญฺเญ.

๒ ฉ. สตฺตาการมตฺตํ.

๓ เยภุยฺเยน ทณฺฑทีปกนฺติ ทิสฺสติ.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

พาโลติ ตรุณทารโก. อุตฺรโสฺตติ ทั้งสั้นให้เลื่อนลั่นสนั่นไป ได้แก่ ทำภูเขา
ผาหเกหิ- วินาภาเวน สนฺตโสฺต. ทั้งสั้นให้บันลือลั่นพร้อมกัน เพราะความ
หวั่นไหวแห่งปฐพี. อาจารย์บางท่านกล่าว
ว่า เพราะพวกเทวดาผู้อาศัยอยู่ ณ ที่นั้น
ให้สาธุการ ดังนี้. คำว่า (เนื้อ)ตื่น คือ
ไม่หยุดนิ่ง. บทว่า พาโล ได้แก่ เด็กอ่อน.
คำว่า สะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวเพราะ
ความที่ละจากพวกญาติ.

วิสคณฺหโรโคติ[๑] ถนกนฺทฬโรคมาห. คำว่า โรคฝีมีพิษ ท่านกล่าวถึงโรค
มาสโรคาทิโกปิ[๒] วิสคณฺหโรโคติ วทนฺติ. เป็นปมที่ถัน. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า
ยโต ปพฺพชิโต, ตโต ปฏฺฐาย ปพฺพชิตกาลโต แม้โรคมีโรคมาสะ (โรคหัวฝีเหมือนเม็ดถั่ว)
ปภูตีติ อตฺโถ. อินฺทฺริยานีติ อินฺทฺริย- เป็นต้น ก็ชื่อว่า โรคฝีมีพิษ ดังนี้. ชื่อว่า
สำวรสีลานิ. เตสุ หิ ภินฺเนสุ อินฺทฺริยานิปิ เราบวชแล้วแต่กาลใด, จำเดิมแต่กาลนั้น
ภินฺนานีติ วุจฺจนฺติ อารกฺขาภาวโต, ความว่า จำเดิมแต่กาลที่เราบวช. คำว่า
อินฺทฺริยาเนว วา นิมิตฺตานุพฺยญฺชนคฺคาหสฺส (ทำลาย)อินทรีย์ทั้งหลาย คือ(ทำลาย)
ทฺวารภูตานิ ภินฺนานิ นาม ตัสมงฺคิโน อินทรียสังวรศีล. จริงอยู่ เมื่ออินทรีย-
อนตฺถุปฺปตฺติโต, วิปริยายโต อภินฺนานีติ สังวรศีลเหล่านั้นแตกทำลายแล้ว แม้อินทรีย์

---

[๑] ฉ. วิสคณฺหกโรโค.

[๒] สี. ปาป...

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พอเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

เวทิตพฺพานิ. อินฺทฺริยานำ วา อโยนิโส ทั้งหลาย ก็กล่าวได้ว่าแตกทำลายแล้ว
อุปสำหาโร เภทนำ, โยนิโส อุปสำหาโร เพราะไม่มีการรักษาไว้, อีกอย่างหนึ่ง
อเภทนนฺติ อปเร. มิตฺตตฺเถโรวาติ อินทรีย์ทั้งหลาย อันเป็นทวารแห่งการถือเอา
มหามิตฺตตฺเถโร วิย. วเรติ เสฏฺเฐ. ชื่งนิมิต และอนุพยัญชนะนั่นเอง ชื่อว่าเป็น
อันแตกทำลาย เพราะเป็นเหตุเกิดความ
ฉิบหายแก่บุคคลผู้พร้อมเพรียง ด้วยอินทรีย์
นั้น, พึงทราบว่าไม่เป็นอันแตกทำลายก็โดย
ปริยายตรงข้าม. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าว
ว่า อีกอย่างหนึ่ง ความน้อมอินทรีย์ทั้งหลาย
เข้าไป(สู่อารมณ์)โดยไม่ถูกอุบาย ชื่อว่า
เป็นความทำให้แตกทำลาย, ความน้อมเข้า
ไปโดยถูกอุบาย ชื่อว่าเป็นความไม่ทำให้
แตกทำลาย ดังนี้. บทว่า มิตฺตตฺเถโรว
แปลว่า เหมือนอย่างพระมหามิตตเถระ.
บทว่า วเร แปลว่า ที่ประเสริฐ.

ตถา วีริเยนาติ ตถา-สทฺเทน วีริยำ บทว่า ตถา วีริเยน (ด้วยวิริยะ
วิเสเสติ. ยถา สติ อนวชฺชลกฺขณาว ฉันนั้น) ความว่า ท่านทำวิริยะให้แปลกไป
อินฺทฺริยสำวรสาธนา[๑], ตถา วีริยำ อนวชฺชลกฺขณำ ด้วยตถาศัพท์. สติ ที่มีลักษณะอันหาโทษมิได้

---

[๑] ฉ. ...สาธนำ.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

อาชีวปาริสุทฺธิสาธนตฺถิ. วิริยาเปกฺขเมว เอสนา, ยถาวุตฺตมิจฺฉาชีวสงฺคหา[๑] สา เอว สตฺถุสาสนสฺส น ปฏิรูปาติ อปฺปฏิรูปา,[๒] ตำ อเนสนำ อปฺปฏิรูปำ.

นั่นเทียว เป็นเหตุให้สำเร็จอินทรียสังวรศีล ฉันใด, วิริยะ ที่มีลักษณะอันหาโทษมิได้ ก็เป็นเหตุให้สำเร็จอาชีวปาริสุทธิศีล ฉันนั้น ฉะนี้แล. พึงเห็นการเพ่งถึงวิริยะนั่นเองว่า เป็นข้อที่ท่านทำให้แปลกไป. เพราะเหตุนั้นนั่นเอง ท่านจึงกล่าวว่า "ความเพียรที่ภิกษุปรารภแล้วโดยชอบ" ดังนี้. การแสวงหาที่ไม่ถูกต้อง ชื่อว่า อเนสนา, สงเคราะห์เอามิจฉาชีวะตามที่กล่าวแล้ว. อเนสนานั้นนั่นเอง ชื่อว่า อัปปฏิรูปา เพราะอรรถว่าไม่เหมาะสมแก่คำสอนของพระศาสดา, ได้แก่ (ละ)การแสวงหาที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมนั้น.

อถวา ปฏิรูปวิโรธินี อปฺปฏิรูปา, ปริคฺคหิตธุตงฺคสฺส ธุตงฺคนิยมวิโรธินี ยสฺส กสฺสจิ สลฺเลขวิโกปินี ปฏิปตฺติ. อิมสฺมึ ปกฺเข จ-สทฺโท ลุตฺตนิทฺทิฏฺโ, อเนสนำ, อีกนัยหนึ่ง การแสวงหาที่เป็นข้าศึกต่อความเหมาะสม ชื่อว่าการแสวงหาที่ไม่เหมาะสม, สำหรับภิกษุผู้ถือธุดงค์ ได้แก่ การแสวงหาที่ผิดกับข้อกำหนดของธุดงค์ เป็นการปฏิบัติ

---

[๑] สี. ...สภาวา.
[๒] ฉ. อปฺปฏิรูปำ.

คุณสุเนตรา　คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

อปฺปฏิรูปญฺจ ปหายาติ. ปฏิเสวมาเนน ของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ที่ยังสัลเลขธรรม ปริวชฺชยตา สมฺปาเทตพฺพาติ สมฺพนฺโธ. (ธรรมเครื่องขูดเกลากิเลส) ให้กำเริบ. "ปริสุทฺธุปฺปาเท"ติ อิมินาว ธมฺมเทสนาทีนญฺ จ ศัพท์ในฝ่ายนี้ ท่านแสดงไชว่าถูกลบไป, ปริสุทฺธาสย[1]สมุฏฺฐานตา ทีปิตา โหตีติ ความว่า ละการแสวงหาที่ไม่ถูกต้อง และ "ธมฺมเทสนาทีหิ จสฺส กุเณหิ ปสนฺนานนฺ"ติ การแสวงหาที่ไม่เหมาะสม. เชื่อมความว่า วุตฺตํ. อาทิ-สทฺเทน พาหุสจฺจวตฺตปริปูรณ- ปฏิเสวมาเนน ปริวชฺชยตา สมฺปาเทตพฺพา อิริยาปถสมฺปตฺติอาทีนญฺ คหณญฺ เวทิตพฺพญฺ. แปลว่า(อาชีวปาริสุทธินี้)ภิกษุผู้เสพอยู่ เว้น ธุตคุเณ จสฺส ปสนฺนานนฺติ เอตฺถาปิ เอเสว อยู่ พึงให้ถึงพร้อม. ด้วยคำว่า "ที่มีความ นโย. เกิดขึ้นโดยบริสุทธิ์" นี้นั่นเทียว เป็นอันท่าน อาจารย์แสดงภาวะที่คุณทั้งหลาย มีธรรม- เทศนาเป็นต้น มีอัธยาศัยอันบริสุทธิ์ เป็น สมุฏฐาน เพราะเหตุนั้น จึงกล่าวว่า "ก็ของ พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใส ด้วยคุณทั้งหลาย มี ธรรมเทศนาเป็นต้น ของเธอ" ดังนี้. ด้วย อาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่าเป็นต้น) พึงทราบถึง การถือเอาคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้ได้สดับ มาก ความบริบูรณ์แห่งวัตร ความถึงพร้อม แห่งอิริยาบถเป็นต้น. แม้ในคำนี้ว่า ก็ผ้า เลื่อมใสในธุดงค์คุณของเธอ ก็มีนัยนี้แหละ.

---

[1] ฉ. ปริสุทฺธาย.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

ปิณฺฑปาตจริยาทีหีติ　　อาทิ-สทฺเทน　ด้วยอาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่า เป็นต้น) ว่า

มิตฺตสุหชฺชปิสุกุลจริยาทีนำ สงฺคโห ทฏฺฐพฺโพ. ปิณฺฑปาตจริยาทีหิ ซึ่งแปลว่า ด้วยวัตรมีการ

ธุตงฺคนิยมานุโลเมนาติ　ตำธุตงฺคนิยมิตาย[๑] เที่ยวบิณฑบาตไป เป็นต้น　พึงเห็นว่า

ปฏิปตฺติยา อนุโลมวเสน, อวิโกปนวเสนาติ สงเคราะห์เอาความประพฤติ มีการคบมิตรดี

อตฺโถ. มหิจฺฉสฺเสว มิจฺฉาชีเวน ชีวิตา[๒] น เพื่อนดี และการทรงผ้าบังสุกุลเป็นต้น.

อปฺปิจฺฉสฺส. อปฺปิจฺฉตาย อุกฺกำสคตาย คำว่า โดยอนุโลมต่อข้อกำหนดของธุดงค์

มิจฺฉาชีวสฺส อสมฺภโว เอวาติ ทสฺเสตุ คือ โดยเกี่ยวกับอนุโลมต่อข้อปฏิบัติที่กำหนด

"เอกพฺยาธิวูปสมตฺถนฺ"ติอาทิ วุตฺตำ. ไว้ในธุดงค์ข้อนั้น ๆ, ความว่า โดยเกี่ยวกับ

การไม่ทำให้กำเริบ.คนมักมากเท่านั้น มีการ

เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีวะ หาใช่คนมักน้อยไม่.

ท่านอาจารย์กล่าวว่า "เพื่อประโยชน์แก่การ

ระงับความป่วยไข้อย่างหนึ่ง" ดังนี้เป็นต้น

เพื่อแสดงว่า มิจฉาชีวะ หาความเกิดขึ้น

ไม่ได้เลย เมื่อความมักน้อยถึงความสูงส่ง

นั่นเอง.

ตตฺถ ปูติหรีฏกีติ ปูติมุตฺตปริภาวิตำ, ในบทเหล่านั้น บทว่า ปูติหรีฏกี ได้แก่ สมอ

ปูติภาเวน วา ฉฑฺฑิตำ หรีฏกำ. อริยวำโส ที่ดองด้วยน้ำมูตรเน่า, หรือที่เขาทิ้งแล้ว

---

[๑] ฉ. ตำตำธุตงฺคนิยตาย.

[๒] ฉ. ชีวิกา.

คุณสุเนตรา　คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พอเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

เอตสฺส อตฺถีติ, อริยวํเส วา นิยุตฺโตติ เพราะความเป็นของเน่า. ภิกษุ ชื่อว่า อริยวังสิโก, ปจฺจยเคธสฺส ทูรสมุสฺสาริตตฺตา อริยวังสิกะ เพราะอรรถว่ามีอริยวงศ์, หรือ อุตฺตโม จ โส อริยวังสิโก จาติ ประกอบในอริยวงศ์, ภิกษุ ชื่อว่า ผู้สูงสุด อุตฺตมอริยวังสิโก. ยสฺส กสฺสจีติ ปริคฺคหิตา-ปริคฺคหิตธุตงฺเคสุ ยสฺส กสฺสจิ.

เพราะความที่ถอนความอยากในปัจจัย ให้อยู่ในที่ไกลได้แล้วด้วย ภิกษุนั้นเป็นอริยวังสิกะด้วย เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า อุตตมอริย-วังสิกะ. คำว่า (ย่อมไม่ควร)แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง คือแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในบรรดาภิกษุผู้ถือธุดงค์และมิได้ถือธุดงค์.

นิมิตฺตนฺติ นาม ปจฺจเย อุทฺทิสฺส ยถา อธิปฺปาโย ญายติ เอวํ นิมิตฺตกมฺมํ. โอภาโส นาม อุชุกเมว อกเถตฺวา ยถา อธิปฺปาโย วิภูโต โหติ, เอวํ โอภาสนํ. ปริกถา นาม ปริยาเยน กถนํ. ตถา อุปฺปนฺนนฺติ นิมิตฺตาทิวเสน อุปฺปนฺนํ.

การเจาะจงเอาปัจจัยทั้งหลาย แล้วกระทำนิมิต โดยประการที่ผู้อื่นจะรู้ความประสงค์ได้ ชื่อว่า นิมิต. การไม่กล่าวตรง ๆ เสียทีเดียว กล่าวเลียบเคียงโดยประการที่ความประสงค์(ของตน) ก็เป็นอันแจ่มแจ้ง(แก่ผู้อื่น)ได้ ชื่อว่า โอภาส. การกล่าวโดยมีปริยาย (กล่าวอ้อม ๆ) ชื่อว่า ปริกถา. คำว่า (เภสัช)ที่เกิดขึ้นแล้วโดยอาการนั้น คือที่เกิดขึ้นแล้ว โดยเกี่ยวกับอาการมีนิมิตเป็นต้น.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ พลเรือโทสวัสดิ์ คงสิริ

ทฺวารํ ทินฺนนฺติ โรคสีเสน ปริโภคสฺส ทฺวารํ ทินฺนํ. ตสฺมา อโรคกาเลปิ ปริภุญฺชิตุ วฏฺฏติ, อาปตฺติ น โหตีติ อตฺโถ. เตนาห "กิญฺจาปิ อาปตฺติ น โหตี"ติอาทิ. น วฏฺฏตีติ สลฺเลขปฏิปตฺติยํ ฐิตสฺส น วฏฺฏติ, สลฺเลขํ โกเปตีติ อธิปฺปาโย. "อาชีวํ ปน โกเปตี"ติ อิมินาว เสนาสนปฏิสยุตฺตธุตงฺคธรสฺส นิมิตฺตาทโย น วฏฺฏนฺตีติ วทนฺติ. ตทญฺญธุตงฺคธรสฺสาปิ น วฏฺฏนฺติเยวาติ อปเร. อกโรนฺโตติ ยถาสกํ อนุญฺญาตวิสเยปิ อกโรนฺโต. อญฺญเตรวาติ ฐเปตฺวาเอว.

ประทานช่องไว้ให้แล้ว คือ ประทานช่องแห่งการบริโภคไว้ให้แล้ว เพราะโรคเป็นสำคัญ. เพราะฉะนั้น จึงควรบริโภคได้ แม้ในเวลาที่ไม่มีโรค, หมายความว่า ไม่เป็นอาบัติ. ด้วยเหตุนั้น อาจารย์ผู้ทรงพระสูตรจึงกล่าวว่า "ไม่เป็นอาบัติก็จริง" ดังนี้เป็นต้น. คำว่า จึงไม่ควร คือ ไม่ควรแก่ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในสัลเลขปฏิบัติ, อธิบายว่า จะทำสัลเลขธรรมให้กำเริบไป. ด้วยคำว่า "แต่จะทำอาชีวะให้กำเริบได้" นี่นั่นเทียว อาจารย์ผู้ทรงพระสูตรทั้งหลายกล่าว(อธิบาย)ว่า อาการทั้งหลายมีนิมิตเป็นต้น ไม่ควรแก่ภิกษุผู้ทรงธุดงค์ข้อที่เกี่ยวกับเสนาสนะ (ไม่ใช่เฉพาะเรื่องเภสัชเท่านั้น). อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ย่อมไม่ควรเลยทีเดียว แม้แก่ภิกษุผู้ทรงธุดงค์ข้ออื่น จากข้อที่เกี่ยวกับเสนาสนะนั้น. คำว่า เมื่อไม่กระทำ คือเมื่อไม่กระทำอาการทั้งหลายมีนิมิตเป็นต้น แม้ว่าเป็นวิสัย

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้แก่ตน แต่ละรูป. บทว่า อญฺญเตรว แปลว่าเว้นเท่านั้น.

คณวาสํ ปหาย อรญฺญายตเน ปฏิปสฺสทฺธิวิเวกสฺส มุทฺธภูตาย อคฺคผลสมาปตฺติยา วิหรนฺโต มหาเถโร "ปวิเวกํ พฺรูหยมาโน"ติ วุตฺโต. อุทรสนฺนิสฺสิโต วาตาพาโธ อุทรวาตาพาโธ. อสมฺภินฺนํ ขีรํ เอตสฺสาติ อสมฺภินฺนขีรํ, ตเทว ปายาสนฺติ อสมฺภินฺนขีรปายาสํ, อุทเกน อสมฺมิสฺสขีรนฺติ ปกฺกปายาสนฺติ อตฺโถ. ตสฺสาติ ปายาสสฺส.

ท่านอาจารย์ กล่าวถึงพระมหาเถระผู้เมื่อจะละการอยู่ด้วยหมู่ แล้วอยู่ด้วยอรหัตผลสมาบัติ อันเป็นยอดแห่งปฏิปัสสัทธิวิเวกในที่อยู่อันเป็นป่า ว่า "เมื่อจะเพิ่มพูนปวิเวก" ดังนี้. อาพาธเพราะลมที่อาศัยท้อง ชื่อว่าอาพาธเพราะลมในท้อง. ข้าวชื่อว่ามีน้ำนมบริสุทธิ์ เพราะอรรถว่ามีน้ำนมที่หาสิ่งอื่นปนมิได้, ข้าวนั้นนั่นแหละเป็นข้าวปายาส เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่า ข้าวปายาสมีน้ำนมบริสุทธิ์, ความว่า ข้าวปายาสที่หุงด้วยน้ำนม ไม่เจือปนด้วยน้ำ. บทว่า ตสฺส โยค ปายาสสฺส แปลว่า แห่งข้าวปายาสนั้น.

อุปฺปตฺติมูลนฺติ "ทิฏฺกาเล เม มาตา สปฺปิมธุสกฺกราทีหิ โยเชตฺวา อสมฺภินฺนขีรปายาสํ อทาสิ, เตน เม ผาสุ อโหสี"ติ อตฺตโน วจีนิจฺฉารณสงฺขาตํ อุปฺปตฺติเหตุ.

คำว่า มูลแห่งความเกิดขึ้น ได้แก่ เหตุแห่งความเกิดขึ้น กล่าวคือการเปล่งวาจาของตน ว่า "ในกาลที่ยังเป็นคฤหัสถ์ มารดาของผมได้ให้ข้าวปายาสมีน้ำนมบริสุทธิ์ ปรุง

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

"อปริโภคารโห ปิณฺฑปาโต"ติ กสฺมา วุตฺตํ, นนุ เถรสฺส โอภาสนาทิ-จิตฺตุปฺปตฺติเยว นตฺถีติ ? สจฺจํ นตฺถิ, อชฺฌาสยํ ปน อชานนฺตา เอกจฺเจ ปุถุชฺชนา ตถา มญฺเญยฺยุ, อนาคเต จ สพฺรหฺมจาริโน เอวํ มม ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุนฺติ ปฏิกฺขิปิ. อปิจ มหาเถรสฺส ปรมุกฺกํสคตา สลฺเลขปฏิปตฺติ. ตถา หิ ทหรภิกฺขุโน "กสฺส สมฺปนฺนํ? น มนาปนฺ"ติ[๒] วจนํ นิสฺสาย ยาว ปรินิพฺพานา ปิฏฺฐขาทนียํ น ขาทติ.

ด้วยเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวด, ผมมีความผาสุกได้ก็ด้วยเหตุนั้น" ดังนี้. ถามว่า เพราะเหตุไร ท่านพระสารีบุตรเถระจึงกล่าวว่า "เป็นบิณฑบาตที่ไม่ควรบริโภค" ดังนี้เล่า, พระเถระไม่มีความคิดในอันทำโอภาสเป็นต้นเกิดขึ้นเลย มิใช่หรือ ? ตอบว่า ไม่มีก็จริง แต่ว่าพระเถระคิดว่า ปุถุชนบางพวกที่ไม่รู้อัธยาศัย จะพึงสำคัญอย่างนั้นได้ (คือพึงสำคัญว่าเราทำโอภาสเป็นต้น), และในอนาคต ภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันทั้งหลาย จะพึงถึงทิฏฐานุคติ (เอาเยี่ยงอย่าง)ของเรา อย่างนี้ได้ ดังนี้ จึงปฏิเสธข้าวปายาสนั้นเสีย. อีกนัยหนึ่ง เป็นสัลเลขปฏิบัติที่ถึงความสูงส่งยิ่ง ของพระมหาเถระ. จริงอย่างนั้น อาศัยคำพูดของภิกษุหนุ่มที่ว่า "ของเคี้ยวอันสมบูรณ์, ใครเล่าไม่ชอบใจ" ดังนี้ ท่านก็ไม่ยอมฉันเคี้ยว

---

[๑] ม. รสสมฺปนฺนํ.

[๒] วิ. มหาวิภงฺค. ๒/๓๐๙, ๓๔๐, ๕๔๗,
วิ. ภิกฺขุนี. ๓/๒๖๐, วิ. จุ. ๗/๑๙๐.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

ของเดี๋ยวที่เขาถวายตามที่หลังอีกเลยตราบจนปรินิพพาน.

วจีวิญญตฺติวิปฺผาราติ วจีนิจฺฉารณ-เหตุ. อตฺถวิญฺญาปนวเสน ปวตฺตมาโน หิ สทฺโท อสติปิ วิญฺญตฺติยา ตสฺส เกนจิ ปจฺจเยน ปจฺจยภาเว วจีวิญฺญตฺติวเสเนว ปวตฺตตีติ "วจีวิญฺญตฺติวิปฺผาโร"ติ วุจฺจติ. ภุตฺโตติ ภุตฺตวา สเจ ภเวยฺยํ อหํ. สาติ อสฺส. อการโลเปน หิ นิทฺเทโส "เอวํส เต"ติอาทีสุ[๑] วิย. อนฺตคุณนฺติ อนฺตโภโค.

คำว่า เพราะการแผ่ไปแห่งวจีวิญญัติ ความว่า เพราะเหตุคือถ้อยคำที่เปล่งไปจริงอยู่ เสียงที่กำลังเป็นไปโดยเกี่ยวกับการทำให้เขารู้ความหมาย แม้เมื่อยังไม่มีการรู้ความหมาย ก็ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจแห่งวจีวิญญัตินั่นเอง ในเมื่อวิญญัติเป็นปัจจัยโดยปัจจัยบางอย่างแก่เสียงนั้น เพราะเหตุนั้น ท่านจึงเรียกว่า "การแผ่ไปแห่งวจีวิญญัติ". บทว่า ภุตฺโต ความว่า ถ้าหากว่าเราพึงเป็นผู้บริโภค. บทว่า ส ความเท่ากับ อสฺส. เพราะว่าเป็นคำแสดงไขโดยลบ อ อักษร ดุจในประโยคว่า "เอวํส เต" เป็นต้น. บทว่า อนฺตคุณ ได้แก่ ชนคไส้.

พหิ จเรติ อาสยโต นิกฺขมิตฺวา โคจรคฺคหณวเสน พหิ ยทิ วิจเรยฺย. คำว่า พึง(ออกมา)เที่ยวไปภายนอก คือ ถ้าหากว่าพึงออกจากที่อาศัย แล้วเที่ยวไปเพื่อถือเอาโคจร

---

[๑] ม. มู. ๑๒/๑๘, องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๔๓๔, องฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๖๓.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

ปรมปฺปิจฺฉ ทสฺเสตุ โลกโวหาเรเนวมาห. ภายนอก โดยเกี่ยวกับการจะถือเอาที่หากิน. โลเก หิ อยุตฺตโภชนํ อุทริย[๑] ครหนฺตา ท่านกล่าวไว้โดยโวหารของชาวโลก นั่น เอวํ วทนฺติ "กึสุ นาม ตสฺส อนฺตานิ แหละ เพื่อแสดงถึงความมักน้อยอย่างยิ่ง. พหิ จรนฺตี"ติ. อาราเธมีติ อาทิโต จริงอยู่ ในทางโลก ชนทั้งหลาย เมื่อจะ ปฏฺฐาย ราเธมิ[๒] วเส วตฺเตมีติ ติเตียนโภชนะอันไม่สมควรบริโภค ซึ่งอยู่ใน อตฺโถ. ท้อง ย่อมกล่าวอย่างนี้ว่า "ไส้ของเขาพึง เที่ยวไปภายนอก กระไรชิ" ดังนี้. คำว่า เราจะบังคับ คือเราจะบังคับตั้งแต่ต้น, ความว่า เราจะทำให้เป็นไปในอำนาจ.

มหาติสฺสตฺเถโร กิร ทุพฺภิกฺขกาเล มีเรื่องเล่าว่า พระมหาติสสเถระ มคฺคํ คจฺฉนฺโต ภตฺตจฺเฉเทน, เมื่อเดินทางไปในกาลเกิดทุพภิกขภัย ก็มี มคฺคกิลมเถน จ กิลนฺตกาโย ทุพฺพโล กายลำบาก อ่อนกำลัง เพราะขาดอาหาร อณฺฑตรสฺส ผลิตสฺส อมฺพสฺส มูเล และเพราะความเหน็ดเหนื่อย ในการเดิน- นิปชฺชิ, พหูนิ อมฺพผลานิ ตทา ตทา ปติตานิ ทาง จึงนอนลงที่โคนมะม่วงผลิผลต้นหนึ่ง, โหนฺติ. ตตฺเถโก วุฑฺฒตโร อุปาสโก มีผลมะม่วงมากมายตกอยู่ที่ตรงนั้นตรงนี้. ณ เถรสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา[๓] ปริสฺสมํ ฌตฺวา ที่นั้น อุบาสกวัยเฒ่าผู้หนึ่ง ไปถึงที่สำนักของ

---

๑ ฉ. โอทริยิ.

๒ สี. ม. สาเธมิ.

๓ ฉ. อุปคนฺตฺวา.

วสุทธมรรคมหาฎีกา ป. ๑-๑๙

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

อมฺพปานํ ปาเยตฺวา อตฺตโน ปฏฺฐึ อาโรเปตฺวา วสนฏฺฐานํ เนติ.

พระเถระ ทราบถึงความลำบาก จึงทำน้ำ-อัมพบาน (น้ำมะม่วงคั้น)ให้ฉัน แบกขึ้นหลังของตนนำไปสู่ที่อยู่.

เถโร :

"น ปิตา นปิ เต มาตา
น ญาติ นปิ พนฺธวา[๑]
กโรเตตาทิสํ กิจฺจํ
สีลวนฺตสฺส การณา"ติ.

พระเถระโอวาทตนเอง ว่า

"อุบาสกนี้ ไม่ใช่บิดา ทั้งไม่ใช่มารดาของเจ้า ไม่ใช่ญาติ ทั้งไม่ใช่เผ่าพันธุ์ แต่ยังกระทำกิจเห็นเช่นนี้ได้ ก็เพราะเหตุที่เจ้าเป็นผู้มีศีล".

อตฺตานํ โอวทิตฺวา สมฺมสนํ อารภิตฺวา วิปสฺสนํ วฑฺเฒตฺวา ตสฺส ปิฏฺฐิคโตเอว มคฺคปฏิปาฏิยา อรหตฺตํ สจฺฉากาสิ. อิมํ สนฺธาย วุตฺตํ "อมฺพชาทกมหาติสฺสตเถรวตฺถุปิ เจตฺถ กเถตพฺพนฺ"ติ. สพฺพถาปีติ สพฺพปฺปกาเรนปิ อเนสนวเสน, จิตฺตุปฺปตฺติวเสนปิ, ปเคว กายวจี-วิปฺผนฺทิตวเสนาติ อธิปฺปาโย. เตนาห "อเนสนายา"ติอาทิ.

ดังนี้ แล้วเริ่มการพิจารณาเจริญวิปัสสนาไปยังอยู่บนหลังของอุบาสกผู้นั้นนั่นเอง ก็ได้กระทำให้แจ้งแล้วซึ่งพระอรหัต ตามลำดับมรรค. ท่านอาจารย์หมายเอาติสสเถระรูปนี้ จึงกล่าวว่า "อนึ่ง ในความข้อนี้ บัณฑิตควรเล่าเรื่อง พระติสสเถระผู้ฉันมะม่วงไว้ด้วย" ดังนี้. คำว่า แม้โดยประการทั้งปวง คือแม้ด้วยอำนาจเกิดความคิด โดยเกี่ยวกับการแสวงหาอันไม่สมควร ก็ไม่ทำให้เกิดขึ้น

---

[๑] ฉ. พนฺธโว, วิสุทฺธิมคฺค. ๑/๕๘.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

แม้โดยประการทั้งปวง, อธิบายว่า ป่วยกล่าวไปไย ถึงการแสวงหาด้วยอำนาจกายและวาจาที่เคลื่อนไหวเล่า. เพราะเหตุนั้นท่านจึงกล่าวว่า "อเนสนาย" ดังนี้เป็นต้น.

อปจฺจเวกฺขิตปริโภเค อิณปริโภค-อาปตฺติอาทีนวสฺส, ตพฺพิปริยายโต ปจฺจเวกฺขิตปริโภเค อานิสสสฺส จ ทสฺสนํ อาทีนวานิสสทสฺสนํ. ตสฺส ปน ปจฺจยาธิการตฺตา วุตฺตํ "ปจฺจเยสู"ติ. การณาการณมฺปิ หิ การณภาเวน วุจฺจติ ยถา ติเณหิ ภตฺตํ สิทฺธนฺติ. เยน การณปฺปกาเรน[1] ภิกฺขุโน อปจฺจเวกฺขิต-ปริโภโค นาม สิยา, ตสฺมึ วชฺชิเต ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีลํ สิชฺฌติ, วิสุชฺฌติ จาติ ทสฺเสตุ "ตสฺมา"ติอาทิ วุตฺตํ.

การเห็นโทษคืออาบัติ เพราะการบริโภคอย่างเป็นหนี้ ในการบริโภคปัจจัยที่ไม่ได้พิจารณา, และอานิสงส์ในการบริโภคปัจจัยที่ได้พิจารณาโดยปริยายตรงข้าม กับการบริโภคปัจจัยที่ไม่พิจารณานั้น ชื่อว่าการเห็นโทษและอานิสงส์. ก็เพราะการเห็นโทษและอานิสงส์นั้น มีปัจจัยเป็นอธิการ (ผู้จัดแจง) ท่านจึงกล่าวว่า "ในเพราะปัจจัยทั้งหลาย" ดังนี้. จริงอยู่ ธรรมชาติทั้งที่เป็นเหตุ และไม่ใช่เหตุ บุคคลย่อมกล่าวถึงโดยความเป็นเหตุได้ เหมือนอย่างคำว่าภัตสำเร็จแล้วเพราะหญ้าทั้งหลาย ดังนี้เป็นต้น. เพื่อแสดงว่า ชื่อว่าการบริโภค-ปัจจัยที่ไม่ได้พิจารณา จะพึงมีแก่ภิกษุได้โดย

---

[1] ฉ. การเณน.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

วสุทธมรรคมหาฎีกา ป.ท. ๑-๑๕

ประการคือเหตุใด, เมื่อเว้นประการคือเหตุนั้นเสีย ปัจจัยสันนิสสิตศีลก็ย่อมสำเร็จ และหมดจดได้ ดังนี้ ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "เพราะฉะนั้น" ดังนี้เป็นต้น.

ตตฺถ ปจฺจยเคธนฺติ เคธคฺคหเณเนว สมฺโมหปิ คหิโตติ ทฏฺฐพฺโพ เตน สห วตฺตนโต, ตทุปนิสฺสยโต จ. ธมฺเมน สเมน อุปฺปนฺเนติ อิทำ ปจฺจยานำ อาคมนสุทฺธิทสฺสนำ, น ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีล-วิสุทฺธิทสฺสนำ. ปจฺจยานำ หิ อิทมตฺถิตำ อุปธาเรตฺวา ปริภุญฺชนำ ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีลำ. ยสฺมา ปน เต ปจฺจยา ญายาธิคตาเอว ภิกฺขุนา ปริภุญฺชิตพฺพา, ตสฺมา วุตฺตำ "ธมฺเมน สเมน อุปฺปนฺเน ปจฺจเย"ติ. ยถาวุตฺเตน วิธินาติ "สีตสฺส ปฏิฆาตายา"ติ[1]อาทินา วุตฺตวิธินา.

ในคำเหล่านั้น คำว่า ความอยากในปัจจัย ความว่า ด้วยศัพท์ว่าความอยากนั่นเทียว พึงเห็นว่า เป็นอันถือเอาสัมโมหะ (ความลุ่มหลง)ด้วย เพราะเป็นไปพร้อมกับความอยากนั้น, และเพราะเป็นอุปนิสัยปัจจัยแก่ความอยากนั้น. คำว่า ที่เกิดขึ้นโดยถูกต้องตามธรรม นี้ เป็นคำแสดงความหมดจดแห่งทางมาของปัจจัยทั้งหลาย, ไม่ใช่เป็นคำแสดงความหมดจด แห่งปัจจัยสันนิสสิตศีล. เพราะว่า การใคร่ครวญถึงความที่ปัจจัยทั้งหลายมีสิ่งนี้เป็นประโยชน์ แล้วจึงบริโภคจึงจะเป็นปัจจัยสันนิสสิตศีล. แต่เพราะเหตุที่ปัจจัยเหล่านั้น ที่ได้ด้วยความถูกต้องเท่า

---

[1] ม. มู. ๑๒/๑๗, องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๔๓๕;
ขุ. มหา. ๒๙/๖๑๑.

คุณสุเนตรา คงสิริ
อุทิศส่วนกุศลให้ หม่อมศิลาอรณพ ณ อยุธยา

นั้น อันภิกษุพึงบริโภคได้, เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยถูกต้องตามธรรม" ดังนี้. คำว่า โดยวิธีตามที่กล่าวแล้ว คือโดยวิธีที่ได้กล่าวแล้วว่า "เพื่อป้องกันความหนาว" ดังนี้เป็นต้น.

ธาตุวเสน วาติ "ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ[๑] ธาตุมตฺตเมเวตํ, ยทิทํ จีวราทิ, ตทุปภุญฺชโก จ ปุคฺคโล"ติ เอวํ ธาตุมนสิการวเสน วา. ปฏิกูลวเสน วาติ ปิณฺฑปาเต ตาว อาหาเร ปฏิกูลสญฺญาวเสน, "สพฺพานิ ปน อิมานิ จีวราทีนิ อชิคุจฺฉนียานิ, อิมํ ปูติกายํ ปตฺวา อติวิย ชิคุจฺฉนียานิ ชายนฺตี"ติ เอวํ ปฏิกูลมนสิการวเสน วา.

คำว่า เกี่ยวกับว่าเป็นธาตุก็ดี ได้แก่ เกี่ยวกับมนสิการว่าเป็นธาตุ อย่างนี้ว่า "ปัจจัยมีจีวรเป็นต้น, และบุคคลผู้ใช้สอยปัจจัยมีจีวรเป็นต้นนั้น นี้ใด, นี้เป็นเพียงธาตุที่เป็นไปตามปัจจัยเท่านั้น" ดังนี้ก็ดี. คำว่า เกี่ยวกับว่าเป็นปฏิกูลก็ดี ได้แก่ เกี่ยวกับสำคัญว่าเป็นปฏิกูล ในบิณฑบาตคือในอาหารเท่านั้น, อีกอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับมนสิการว่าเป็นปฏิกูลอย่างนี้ว่า "ก็ปัจจัยมีจีวรเป็นต้น ทั้งหมดเหล่านี้ อันยังไม่น่ารังเกียจ, พอถูกต้องกายเน่านี้เข้า ก็เกิดเป็นของน่ารังเกียจเกินจะเปรียบได้ก็ดี" ดังนี้.

---

[๑] ฉ. วตฺถมานํ.

คุณหญิงลำภู สิทธิสยามการ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตโต อุตฺตรินฺติ ปฏิลาภกาลโต อุปริ. คำว่า ในเวลาถัดไปจากเวลาที่หาได้นั้น อนวชฺโชว ปริโภโค อาทิโตว ปณฺณาย คือในกาลต่อไป แต่กาลที่ได้มา. ชื่อว่าการ ปริโสธิตตฺตา อธิฏฺฐหิตฺวา ฐปิตปตฺตจีวรานํ บริโภคที่หาโทษมิได้เลย ก็เพราะความ วิยาติ. ปจฺจเวกฺขณาย อาทิสุทฺธิ- ที่ภิกษุทำให้หมดจดแล้วด้วยปัญญามาตั้งแต่ต้น ทสฺสนปรเมตํ, น ปริโภคกาเล ดุจการใช้สอยบาตรและจีวร ที่ได้อธิษฐาน ปจฺจเวกฺขณปฏิกฺเขปปรํ. เตนาห "ปริโภค- แล้วเก็บไว้ ฉะนั้น. ข้อที่ว่ามากระนี้ นี้เป็น กาเลปี"ติอาทิ. ตตฺราติ ตสฺมึ ข้อหนึ่ง ที่แสดงความหมดจดในเบื้องต้น ปริโภคกาเล ปจฺจเวกฺขเณ. สนฺนิฏฺฐาน- เพราะการพิจารณา, มิใช่เป็นข้อหนึ่งที่ กโรติ อสนฺเทหกโร เอกนฺติโก. ปฏิเสธการพิจารณา ในเวลาที่บริโภค. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "แม้ใน เวลาที่บริโภค" เป็นต้น. (คือในเวลาที่ บริโภค แม้ลืมพิจารณาไปก็ไม่เป็นโทษ ถ้า หากว่า ได้พิจารณาโดยความเป็นธาตุเป็นต้น มาตั้งแต่เวลาที่ได้มา). บทว่า ตตฺร แปลว่า ในการพิจารณาในเวลาที่บริโภคนั้น. คำว่า ที่กระทำความตกลงกันได้ คือที่ไม่กระทำ ความสนเท่ห์ ได้แก่ มีส่วนเดียว.

เถยฺยปริโภโค นาม อนรหสฺส การบริโภค ของบุคคลผู้ไม่สมควร ปริโภโค. ภควตาปิ อตฺตโน สาสเน บริโภค ชื่อว่า ไถยบริโภค (บริโภคอย่าง

คุณหญิงลำภู สิทธิสยามการ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สีลวโต ปจฺจยา อนุญฺญาตา, น ชโมย). อธิบายว่า ทั้งพระผู้มีพระภาคทรง
ทุสฺสีลสฺส. ทายกานมฺปิ สีลวโต เอว[๑] อนุญาตปัจจัยทั้งหลายไว้ ก็สำหรับภิกษุผู้มีศีล
ปริจฺจาโค, น ทุสฺสีลสฺส. อตฺตโน การานํ ในศาสนาของพระองค์, ไม่ใช่สำหรับ
มหปฺผลภาวสฺส ปจฺจาสีสนโต. อิติ คนทุศีล. ทั้งพวกทายก มีการบริจาคอย่างนี้
สตฺถารา อนนุญฺญาตตฺตา, ทายเกหิ ก็สำหรับภิกษุผู้มีศีล, ไม่ใช่สำหรับคนทุศีล.
อปริจฺจตฺตตฺตา ทุสฺสีลสฺส ปริโภโค เพราะเขาหวังการตอบแทน ถึงภาวะที่การ
เถยฺยาย ปริโภโค เถยฺยปริโภโค. กระทำของตนจะมีผลมาก. เพราะพระ-
ศาสดาไม่ทรงอนุญาต และเพราะพวกทายก
มิได้บริจาคให้ดังกล่าวมานี้ การบริโภคของ
ภิกษุผู้ทุศีล จึงเป็นการบริโภคโดยความเป็น
ชโมย ชื่อว่า เถยยบริโภค.

อิณวเสน ปริโภโค อิณปริโภโค, การบริโภคโดยเกี่ยวกับเป็นหนี้ ความว่า
ปฏิคฺคาหกโต ทกฺขิณาวิสุทฺธิยา อภาวโต เป็นเหมือนรับเป็นหนี้บริโภค เพราะไม่มี
อิณํ คเหตฺวา ปริโภโค วิยาติ อตฺโถ. ทักขิณาวิสุทธิจากปฏิคาหก ชื่อว่าอิณบริโภค.
ตสฺมาติ "สีลวโต"ติอาทินา วุตฺตเมวตฺถํ คำว่า เพราะเหตุนั้น ท่านชักเอาเนื้อความ
การณภาเวน ปจฺจามสติ. จีวรํ กายโต ที่ได้กล่าวแล้ว ด้วยคำว่า "สีลวโต" เป็นต้น
โมเจตฺวา ปริโภเค ปริโภเค ปุเรภตฺต นั่นเอง โดยความเป็นเหตุ. เชื่อมความว่า

---

[๑] ฉ. เอว.

คุณหญิงลำภู สิทธิสยามการ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉวายเป็นพุทธบูชา

ฯเปฯ ปจฺฉิมยาเมสุ ปจฺจเวกฺขิตพฺพนฺติ ภิกษุเปลื้องจีวรออกจากกายแล้ว พึงพิจารณาในเวลาที่ใช้สอยทุกครั้ง ในเวลาก่อนภัต ฯลฯ ในยามสุดท้าย ดังนี้. เมื่อไม่อาจอย่างนั้น คือ โดยเกี่ยวกับเวลาที่แตกต่างกันตามที่กล่าวแล้ว ก็พึงพิจารณาในวันหนึ่ง ๔ ครั้งบ้าง ๓ ครั้งบ้าง ๒ ครั้งบ้าง ครั้งเดียวเท่านั้นบ้าง. ถ้าหากว่า (เมื่อเธอไม่พิจารณาเลยจน)อรุณขึ้น, ย่อมตั้งอยู่ในฐานะแห่งอิณบริโภค.

จตุกฺขตฺตุ ติกฺขตฺตุ ทฺวิกฺขตฺตุ สกึเยว วา ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ. สเจ อรุณํ อุคฺคจฺฉติ, อิณปริโภคฏฺฐาเน ติฏฺฐติ.

หิยฺโย ยํ มยา จีวรํ ปริภุตฺตํ, ตํ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย ฯเปฯ หิริโกปินปฏิจฺฉาทนตฺถํ. หิยฺโย โย มยา ปิณฺฑปาโต ปริภุตฺโต, โส "เนว ทวายา"ติอาทินา สเจ อตีตปจฺจเวกฺขณํ[๒] น กเรยฺยาติ วทนฺติ, ตํ วีมํสิตพฺพํ. อาจารย์หลายท่านกล่าวว่า ถ้าหากไม่กระทำการพิจารณาไปในอดีต โดยนัยว่าจีวรที่เราใช้สอยแล้วเมื่อวานนี้อันใด, จีวรนั้น เราได้ใช้สอยแล้วเพียงเพื่อป้องกันความหนาว ฯลฯ เพื่อปกปิดอวัยวะอันยังความละอายให้กำเริบได้เท่านั้น. บิณฑบาตที่เราบริโภคแล้วเมื่อวานนี้อันใด, บิณฑบาตนั้น เราได้บริโภคแล้ว "ไม่ใช่เพื่อเล่น"

---

[๑] ฉ. เอกทิวเส.

[๒] ฉ. อตีตปริโภคปจฺจเวกฺขณํ.

คุณหญิงลำภู สิทธิสยามการ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดังนี้เป็นต้น ดังนี้, คำที่อาจารย์หลายท่านกล่าวนั้น บัณฑิตพึงไตร่ตรองเถิด.

เสนาสนำ[๑] ปริโภเค ปริโภเคติ ปเวเส คำว่า แม้เสนาสนะก็พึงพิจารณาในเวลาที่ปเวเส. สติปจฺจยตาติ สติยา ปจฺจย- ใช้สอยทุกครั้ง คือพึงพิจารณาในเวลาที่ภาโว ปฏิคฺคหณสฺส, ปริโภคสฺส จ เข้าไปทุกครั้ง. บทว่า สติปจฺจยตา แปลว่า ปจฺจเวกฺขณสติยา ปจฺจยภาโว ยุชฺชติ, ความมีสติเป็นปัจจัยควรแก่การรับ, และ ปจฺจเวกฺขิตฺวาว ปฏิคฺคเหตพฺพำ, ปริภุญฺชิ- ความที่มีสติในการพิจารณา เป็นปัจจัยควรแก่ตพฺพญฺจาติ อตฺโถ. เตเนวาห "สตึ การบริโภค, ความว่า พึงพิจารณาเทียว กตฺวา"ติอาทิ. เอวำ สนฺเตปีติ ยทิปิ แล้วจึงรับและบริโภค. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึง ทฺวีสุปิ ปจฺจเวกฺขณา ยุตฺตา, เอวำ สนฺเตปิ. กล่าวว่า "(เมื่อภิกษุ)กระทำสติ" ดังนี้ อปเร ปนาหุ : สติปจฺจยตาติ สติ เป็นต้น. คำว่า แม้เมื่อเป็นอย่างนี้ ความว่า เภสชฺชปริโภคสฺส ปจฺจยภาเว, ปจฺจเยติ[๒] แม้หากว่าการพิจารณาแม้ในกาลทั้งสอง (คือ อตฺโถ. เอวำ สนฺเตปีติ ปจฺจเย สตีปีติ. ในเวลารับและในเวลาบริโภค) เป็นอันถูกต้องไซร้, แม้ว่าเป็นอย่างนี้. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า: บทว่า สติปจฺจยตา คือเมื่อความที่ การบริโภคเภสัชเป็นปัจจัยมีอยู่, สนฺนิสฺสิตสีลำ ปจฺจเวกฺขณาย วิสุชฺฌติ, น ปจฺจยสภาวมตฺเตน.[๓]

---

[๑] ฉ. เสนาสนมฺปิ.

[๒] ฉ. สติ ปจฺจเยติ.

[๓] ฉ. น ปจฺจยสฺส ภาวมตฺเตน.

ความว่า เมื่อปัจจัยมีอยู่ บทว่า เอวํ สนฺเตปิ คือแม้เมื่อปัจจัยมีอยู่ ดังนี้. คำนั้นเป็นเพียงมติของอาจารย์เหล่านั้น. จริงอย่างนั้น ปัจจยสันนิสสิตศีล ย่อมหมดจดได้เพราะการพิจารณา, ไม่ใช่หมดจดได้เพราะสักว่ามีปัจจัย.

เอวํ ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีลสฺส วิสุทฺธึ ทสฺเสตฺวา เตเนว ปสงฺเคน สพฺพาปิ วิสุทฺธิโย ทสฺเสตุํ "จตุพฺพิธา หิ สุทฺธี"ติ-อาทิมาห. ตตฺถ สุชฺฌติ เอตายาติ สุทฺธิ, ยถาธมฺมํ เทสนาว สุทฺธิ เทสนาสุทฺธิ. วุฏฺฐานสฺสาปิ เจตฺถ เทสนายเอว สงฺคโห ทฏฺฐพฺโพ. ฉินฺนมูลาปตฺตีนํ[1] ปน อภิกฺขุตา-ปฏิญฺญาว เทสนา.[2] อธิฏฺฐานวิสิฏฺโฐ สำวโรว สุทฺธิ สำวรสุทฺธิ.

ท่านอาจารย์ครั้นแสดงเครื่องหมดจดแห่งปัจจยสันนิสสิตศีลอย่างนี้แล้ว เพื่อแสดงเครื่องหมดจดแม้ทั้งหมด โดยประสงค์นั้นนั่นแหละ จึงกล่าวว่า "ก็สุทธิ(เครื่องหมดจด)มี๔อย่าง" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น ธรรมชาติ ชื่อว่าสุทธิ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องหมดจด, สุทธิ คือการแสดงตามสมควรแก่ธรรมแล ชื่อว่าเทสนาสุทธิ. ก็ในอธิการนี้ พึงเห็นว่า แม้การออก(จากอาบัติด้วยการอยู่ปริวาส) ก็มีอันสงเคราะห์เข้าในเทศนานั่นเอง. ส่วนสำหรับภิกษุทั้งหลาย ผู้มีมูลอาบัติ (ปาราชิก ๔) อันขาดแล้ว การปฏิญญาว่าตนหาความเป็นภิกษุ

---

[1] ม. ครุกาปตฺตีนิ. [2] ม. ปฏิญฺญาว เสน.

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มิได้แล้วนั่นเอง เป็นเทศนา. สุทธิ คือ สังวรที่พิเศษด้วยการตั้งใจแล (ว่าจะไม่ทำอย่างนี้อีก) ชื่อว่าสังวรสุทธิ.

ธมฺเมน สเมน ปจฺจยานํ ปริเยฏฺฐิเอว สุทฺธิ ปริเยฏฺฐิสุทฺธิ. จตูสุปิ ปจฺจเยสุ วุตฺตวิธินา ปจฺจเวกฺขณาว สุทฺธิ ปจฺจเวกฺขณสุทฺธิ. เอส ตาว สุทฺธีสุ สมาสนโย. สุทฺธิมนฺเตสุ ปน เทสนา สุทฺธิ เอตสฺสาติ เทสนาสุทฺธิ. เอวํ เสเสสุปิ เอเสว นโย. สุทฺธิ-สทฺโท ปน วุตฺตนโยว. เอวนฺติ สวรเภทํ สนฺธายาห. ปหายาติ วชฺเชตฺวา, อกตฺวาติ อตฺโถ.

สุทธิ คือการแสวงหาปัจจัยทั้งหลายโดยถูกต้องตามธรรมนั่นเอง ชื่อว่าปริเยฏฐิสุทธิ. สุทธิ คือการพิจารณาโดยวิธีที่กล่าวแล้วแลในปัจจัยแม้ทั้ง ๔ ชื่อว่า ปัจจเวกขณสุทธิ. วจนัตถะนี้ เป็นนัยแห่งคำสมาส ในสุทธิทั้งหลายก่อน. ส่วนวจนัตถะในศีลมีสุทธิทั้งหลายมีว่าปาติโมกขสังวรศีล ชื่อว่าเทสนาสุทธิ เพราะอรรถว่า มีการแสดงเป็นเครื่องหมด จด. แม้ในศีลที่เหลือก็มีนัยนี้แหละอย่างนี้. ส่วนศัพท์ว่าสุทธิ ก็มีนัยอันข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วนั่นเทียว. คำว่า (จักไม่กระทำ)อย่างนี้ ท่านอาจารย์กล่าว หมายเอาประเภทแห่งสังวร. คำว่าละ คือเว้น, ความว่า ไม่กระทำ.

ทาตพฺพฏฺเฐน ทายํ, คํ อาทิยนฺตีติ ปัจจัย ๔ ชื่อว่าทายะ(มรดก) เพราะ
ทายาทา. อนุญฺญาเตสุ สพฺเพน สพฺพํ อรรถว่าอันบุคคลพึงให้, ทายะนั้น อันบุคคล

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริโภคาภาวโต, อนุญฺญาเตสุเยว จ ใด ย่อมถือเอา เพราะเหตุนั้น บุคคลนั้น ปริโภคสพฺภาวโต ภิกฺขูหิ ปริภุญฺชิตพฺพปจฺจยา ชื่อว่าทายาท. ปัจจัยที่ภิกษุพึงบริโภค ภควโต สนฺตกา. "ธมฺมทายาทา เม ภิกฺขเว ทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นของพระผู้มีพระภาค ภวถ มา อามิสทายาทา. อตฺถิ เม ตุเมฺหสุ เพราะเมื่อไม่ทรงอนุญาตไว้ ก็ไม่มีการ อนุกมฺปา 'กินฺติ เม สาวกา ธมฺมทายาทา บริโภคได้เลย โดยประการทั้งสิ้นทั้งปวง, ภเวยฺยุ โน อามิสทายาทา"ติ[๑] เอวํ ปวตฺตํ และเพราะเมื่อทรงอนุญาตไว้นั่นเทียว จึงมี ธมฺมทายาทสุตฺตญฺจ เอตฺถ เอตสฺมึ อตฺเถ การบริโภคได้. ก็ธรรมทายาทสูตร ที่เป็นไป สาธกํ. อย่างนี้ว่า "ธมฺมทายาทา เม ภิกฺขเว ภวถ ฯเปฯ โน อามิสทายาทา" ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย พวกเธอจงเป็นธรรมทายาทของ เรา จงอย่าเป็นอามิสทายาท. เรามีความ เอื้อเอ็นดูในพวกเธอทั้งหลายอยู่ว่า ไฉน หนอ สาวกของเราพึงเป็นธรรมทายาท ไม่พึงเป็นอามิสทายาท ดังนี้ เป็นสาธกใน เรื่องนี้ คือในความข้อนี้.

อวีตราคานํ ตณฺหาปรวสตาย ปจฺจย- สำหรับบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากราคะ ปริโภเค สามีภาโว นตฺถิ, ตทภาเวน ทั้งหลาย ย่อมไม่มีความเป็นเจ้าของในการ วีตราคานํ ตคฺคต สามีภาโว ยถารุจิปริโภค- บริโภคปัจจัย เพราะความเป็นทาสของ

---

[๑] ม. มู. ๑๒/๒๑.

สพฺภาวโต?　ตถา หิ เต ปฏิกูลมฺปิ ตัณหา, กาเรน, อปฺปฏิกูลมฺปิ ปฏิกูลา- กาเรน, ตทุภยมฺปิ วชฺเชตฺวา อชฺฌุเปกฺขณา- กาเรน ปจฺจเย ปริภุญชนฺติ, ทายกานญจ มโนรถํ ปริปูเรนฺติ. เตนาห "เต หิ ตณฺหาทาสพฺยมฺ[๒] อตีตตฺตา สามิโน หุตฺวา ปริภุญชนฺตี"ติ.

สำหรับท่านผู้ปราศจากราคะแล้ว ทั้งหลาย ชื่อว่ามีความเป็นเจ้าของในการบริโภคปัจจัยนั้น เพราะมีการบริโภคได้ตามความชอบใจ โดยไม่มีความเป็นทาสของตัณหานั้น. จริงอย่างนั้น ท่านเหล่านั้น ย่อมบริโภคปัจจัยทั้งหลาย โดยอาการที่ทำสิ่งปฏิกูลให้เป็นสิ่งไม่ปฏิกูลก็ได้, โดยอาการที่ทำสิ่งไม่ปฏิกูล ให้เป็นสิ่งปฏิกูลก็ได้, โดยอาการวางเฉย เว้นอาการทั้ง ๒ นั้นเสียก็ได้, ทั้งยังทำมโนรถของเหล่าทายกให้เต็มได้ด้วย. ด้วยเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "จริงอยู่ พระขีณาสพเหล่านั้น จัดเป็นเจ้าของบริโภคอยู่ เพราะความที่ท่านเหล่านั้น ล่วงความเป็นทาสของตัณหาได้แล้ว" ดังนี้.

สพฺเพสนฺติ อริยานำ, ปุถุชฺชนานญจ. กถำ ปุถุชฺชนานำ อิเม ปริโภคา สมฺภวนฺติ ?

คำว่า (ควร)แก่ภิกษุทั้งหลายทั้งปวง คือ แก่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระอริยะ, และ

---

[๑] ฉ. ยถารุจิ...สมฺภวโต.

[๒] ฉ. ตณฺหาย ทาสพฺยมฺ.

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปจารวเสน. โย หิ ปุถุชฺชนสฺสาปิ ปุถุชน. ถามว่า สามีบริโภคและทายัชช-
สลฺเลขปฏิปตฺติยํ จิตฺตสฺส ปจฺจยเคธํ ปหาย บริโภคเหล่านี้ มีแก่ปุถุชนทั้งหลายได้
ตตฺถ ตตฺถ อนุปลิตฺเตน จิตฺเตน ปริโภโค, อย่างไร ? ตอบว่า มีได้โดยเกี่ยวกับการ
โส สามิปริโภโค วิย โหติ. สีลวโต ปน เทียบเคียง. ก็การบริโภคด้วยจิตที่ไม่ติด-
ปจฺจเวกฺขิตปริโภโค ทายชฺชปริโภโค วิย ข้องในปัจจัยนั้น ๆ เพราะละความอยาก
โหติ, ทายกานํ มโนรถสฺส อวิราธนโต. ในปัจจัยแห่งภิกษุแม้เป็นปุถุชน ผู้ตั้งอยู่ใน
ตถา หิ วุตฺตํ "ทายชฺชปริโภเคเยว วา สัลเลขปฏิบัติ อันใด, การบริโภคนั้น ย่อม
สงฺคหํ คจฺฉตี"ติ. กลฺยาณปุถุชฺชนสฺส เป็นเหมือนสามีบริโภค. ส่วนการบริโภค
ปริโภเค วุตฺตพฺพเมว นตฺถิ, ตสฺส ปัจจัยที่ได้พิจารณาแล้วแห่งภิกษุผู้มีศีล ย่อม
เสขสงฺคหณโต. เสขสุตฺตเญหตสฺสตฺถสฺส[๑] เป็นเหมือนทายัชชบริโภค, เพราะการ
สาธกํ. เตนาห "สีลวาปิ หี"ติอาทิ. ไม่ทำมโนรถของเหล่าทายกให้เสียหายไป.
ปจฺจนีกตฺตาติ ยถา อิณายิโก อตฺตโน รุจิยา ข้อนี้ สมด้วยคำที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า
อิจฺฉิตํ เทสํ คนฺตุ น ลภติ, เอวํ "ถึงการสงเคราะห์ เข้าในทายัชชบริโภค
อิณปริโภคยุตฺโต โลกโต นิสฺสริตุ น ลภตีติ. นั่นเองก็ได้" ดังนี้. ในการบริโภคของภิกษุ
ตปฺปฏิปกฺขตฺตา สีลวโต ปจฺจเวกฺขิตปริโภโค ผู้เป็นกัลยาณปุถุชน ไม่มีคำที่ต้องกล่าวถึง
อานณฺยปริโภโคติ อาห "อานณฺยปริโภโค เลย, เพราะกัลยาณปุถุชนทั้งหลายนั้น มีอัน
วา"ติ. เอเตน นิปฺปริยายโต จตุปริโภค- สงเคราะห์เข้าในพระเสขะได้. ก็เสขสูตร
วินิมุตฺโต วิสุเยวายํ ปริโภโคติ ทสฺเสติ. เป็นสาธกแห่งความข้อนี้ได้. เพราะเหตุนั้น

---

๑ สํ. มหา. ๑๙/๑๗, ฉ. เสกฺขสุตฺตํ
เหตสฺสตฺถสฺส.

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิมาย สิกฺขายาติ สีลสงฺขาตาย สิกฺขาย. กิจฺจการีติ ปฏิฆานุรูปํ ปฏิปชฺชนโต ยุตฺตปตฺตการี.

ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "เพราะว่าแม้ท่านผู้มีศีล" ดังนี้เป็นต้น. คำว่า เพราะความเป็นข้าศึก ความว่า เปรียบเหมือนว่าบุคคลผู้เป็นหนี้ ย่อมไม่ได้เพื่ออันไปสู่ท้องถิ่นที่ปรารถนาตามความชอบใจของตนได้ฉันใด, ภิกษุผู้ประกอบด้วยการบริโภค อย่างเป็นหนี้ย่อมไม่ได้ เพื่ออันออกไปจากโลกได้ ฉันนั้นฉะนี้แล. การบริโภคปัจจัยที่ได้พิจารณาแล้วแห่งภิกษุผู้มีศีล ชื่อว่าการบริโภคโดยความไม่เป็นหนี้ เพราะเป็นปฏิปักษ์ต่อการบริโภคโดยความเป็นหนี้นั้น เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "จัดเป็นการบริโภคโดยความไม่เป็นหนี้ก็ได้" ดังนี้. ด้วยคำนี้ท่านอาจารย์แสดงว่า การบริโภคโดยความไม่เป็นหนี้นี้ เป็นการบริโภคอย่างหนึ่งต่างหาก อันพ้นไปจากการบริโภค ๔ อย่างโดยนิปริยาย. คำว่า ด้วยสิกขานี้ คือด้วยสิกขา กล่าวคือศีล. คำว่า กิจจการี ได้แก่เป็นผู้มีปกติกระทำให้ถึงความถูกต้อง โดยปฏิบัติได้เหมาะสมแก่ปฏิญญา.

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทานิ ตเมว กิจฺจการิตํ สุตฺตปเทน วิภาเวตุํ "วุตฺตมฺปิ เจตนฺ"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ วิหารนฺติ ปฏิสฺสยํ. สยนาสนนฺติ ปสุมลาทิโน สงฺฆาฏิรชูปวาหนนฺติ อาปนฺติ อุทกํ. สงฺฆาฏิคตรชสฺส โธวนํ. มญฺจาทึ. อุภเยนปิ เสนาสนเมว วุตฺตํ. อาปนฺติ อุทกํ. สงฺฆาฏิรชูปวาหนนฺติ สงฺฆาฏิคตรชสฺส โธวนํ.

บัดนี้ ท่านอาจารย์ประสงค์เปิดเผยความเป็นกิจจการีนั้นนั่นแหละ โดยบทพระสูตร จึงกล่าวว่า "จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสแม้คำนี้ไว้" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น คำว่า วิหาร ได้แก่ ที่พักอาศัย. คำว่า ที่นอนที่นั่ง ได้แก่ เตียงเป็นต้น. ด้วยคำแม้ทั้ง ๒ เป็นอันท่านกล่าวถึงเสนาสนะนั่นเอง. บทว่า อาปํ แปลว่า น้ำ. คำว่า น้ำชำระฝุ่นที่ผ้าสังฆาฏิ ได้แก่ น้ำซักมลทิน คือฝุ่นเป็นต้น ซึ่งเป็นธุลีติดอยู่ที่ผ้าสังฆาฏิ.

สุตฺวาน ธมฺมํ สุคเตน เทสิตนฺติ จีวราทีสุ[๑] "ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวติ สีตสฺส ปฏิฆาตายา"ติอาทินา[๒] นเยน ภควตา

คำว่า ฟังธรรมที่พระสุคตเจ้าทรงแสดงแล้ว ได้แก่ ฟังธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วในปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น โดยนัยว่า

---

[๑] สี. สพฺพาสวสํวราทีสุ.

[๒] ม. มู. ๑๒/๑๗, องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๔๓๔, ขุ. มหา. ๒๙/๖๑๑, ปาลิยมฺปน ปฏิสงฺขา...ปฏิเสวติ ยาวเทว สีตสฺสาติ ทิสฺสติ.

คุณศรีสง่า เตชะสวัสดิ์วิทย์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทสิตำ ธมฺมำ สุตฺวา. สงฺฆาย เสเว "ภิกษุพิจารณาจีวรโดยอุบายอันแยบคายแล้ว วรปญฺญสาวโกติ "ปิณฺฑนฺ"ติ วุตฺตำ จึงเสพ เพียงเพื่อป้องกันความหนาว" ดังนี้ ปิณฺฑปาตำ, วิหาราทิปเทหิ วุตฺตำ เสนาสนำ, เป็นต้น. คำว่า พระสาวกของพระผู้มี "ปิปาสาเคลญฺญสฺส วูปสมนโต ปานียมฺปิ คิลานปจฺจโย"ติ อาปมฺเขน ทสฺสิตำ คิลาน-ปจฺจยำ, สงฺฆาฏิยาทิจีวรนฺติ จตุพฺพิธำ ปจฺจยำ สงฺฆาย "ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา"ติ[1] อาทินา นเยน ปจฺจเวกฺขิตฺวา. เสเว[2] เสวิตุำ สกฺกุเณยฺย อุตฺตมปญฺญสฺส ภควโต สาวโก เสโข วา ปุถุชฺชโน วา.

พระภาค ผู้ทรงมีปัญญาประเสริฐ พึงพิจารณาแล้วจึงเสพ ความว่า สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงมีปัญญาสูงสุด ผู้เป็นพระเสขะก็ตาม เป็นปุถุชนก็ตาม พึงพิจารณาแล้วจึงเสพ คืออาจที่จะเสพปัจจัย ๔ อย่าง คือบิณฑบาตที่ตรัสเรียกว่า "ก้อนข้าว", เสนาสนะที่ตรัสเรียกไว้ด้วยบทว่า วิหาร เป็นต้น, คิลานปัจจัย (ยาอันเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้) ที่ทรงแสดงไว้ด้วยน้ำเป็นสำคัญ เพราะอรรถว่า "แม้น้ำดื่มก็ชื่อว่าคิลานปัจจัยได้ เพราะเป็นเครื่อง

---

[1] ม. มู. ๑๒/๑๗, ม. ม. ๑๓/๒๗,
ม. อุ. ๑๔/๘๓, สี. สฬา. ๑๘/๑๓๑,
องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๔๓๕, องฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๖๔, อภิ. สำ. ๓๔/๓๓๕,
ขุ. มหา. ๒๔/๖๑๑.

[2] โป. สเจปี.

คุณจินตนา เสริฐภักดี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงบความป่วยไข้ คือ ความกระหายได้", (และ)จีวรมีผ้าสังฆาฏิเป็นต้น คือ พิจารณาเป็นอย่าง ๆ โดยนัยว่า "เพียงเพื่อความตั้งอยู่ได้แห่งกายนี้เท่านั้น" ดังนี้เป็นต้น.

ยสฺมา จ สงฺฆาย เสวี วรปญฺญ-
สาวโก, ตสฺมา หิ ปิณฺเฑ ฯเปฯ โปกฺขเร
วาริพินฺทุ, ตถา โหติ. กาเลนาติ อริยานำ
โภชนกาเล. ลทฺธาติ ลภิตฺวา. ปรโตติ
อญฺญโต ทายกโต. อนุคฺคหาติ อนุกมฺปาย
พหุมฺหิ อุปนีเต มตฺตำ โส ชญฺญา ชาเนยฺย
สตตำ สพฺพกาลำ อุปฏฺฐิโต อุปฏฺฐิตสฺสติ.

ก็เพราะเหตุที่พระสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงมีปัญญาประเสริฐ เป็นผู้มีปกติพิจารณาแล้วจึงเสพ, เพราะเหตุนั้นแหละ จึงเป็นภิกษุผู้ไม่ติดข้องในธรรมทั้งหลายเหล่านั้น คือในก้อนข้าว ฯลฯ เหมือนหยาดน้ำไม่ติดในใบบัว ฉะนั้น. คำว่า ตามกาล คือในเวลาบริโภคแห่งพระอริยบุคคลทั้งหลาย. บทว่า ลทฺธา แปลว่าได้แล้ว. บทว่า ปรโต แปลว่า จากผู้อื่น ได้แก่ จากทายก. คำว่า โดยการอนุเคราะห์ คือโดยการช่วยเหลือ ความว่าภิกษุนั้น พึงรู้จัก คือพึงทราบประมาณในปัจจัยที่ผู้อื่นนำเข้าไป(ถวาย)แม้มาก เป็นผู้ตั้งมั่นคือเป็นผู้มีสติตั้งมั่นเนืองนิตย์ คือตลอดกาลทั้งปวง.

คุณจินตนา เสริฐภักดี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาเลปนรูหเน ยถาติ เภสชฺชเลปเนน คำว่า เหมือนรู้จักประมาณในการพอกยา วณสฺส รูหเณ. วิย, มตฺตำ รักษาแผล ฉะนั้น ประกอบความว่า พึงรู้จักชาเนยฺยาติ โยชนา. อาหรีติ[๑] อาหเรยฺย. ประมาณ เหมือนรู้จักประมาณในการพอก-"อาหเรยฺยาหารนฺ"ติ วา ปาโฐ. แผลด้วยยาทาแผล ฉะนั้น. บทว่า อาหริ ยาปนตฺถนฺติ[๒] สรีรสฺส ยาปนาย. อมุจฺฉิโตติ แปลว่า กลืนกิน. อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะจะมี ตณฺหาย มุจฺฉาย[๓] อมุจฺฉิโต เคธำ ตณฺหำ ว่า "อาหเรยฺยาหารำ" ดังนี้ก็ได้. คำว่า อนาปนฺโน. เพื่อความเป็นไปได้ คือเพื่อความเป็นไปได้แห่งร่างกาย. คำว่า เป็นผู้ไม่สยบ คือเป็นผู้ไม่สยบด้วยความสยบคือตัณหา ได้แก่เป็นผู้ไม่ถึงความอยากคือตัณหา.

อตฺตโน มาตุลสฺส สมฺมกฺขิตตฺเถรสฺเสว นามสฺส คหิตตฺตา ภาคิเนยฺยสมฺมกฺขิตสามเณโร. สาลิกูรนฺติ สาลิภตฺตำ. สุนิพฺพุตนฺติ สุสีตลำ. อสณฺฐิโตติ อปจฺจเวกฺขณำ สนฺธายาห. สพฺพาสวปริกฺขีโณติ ปริกฺขีณสพฺพาสโว.

สามเณร ชื่อว่าภาคิเนยยสังฆรักขิตสามเณร (สังฆรักขิตสามเณรผู้เป็นหลาน) ก็เพราะความที่เธอถือเอาชื่อของพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นลุงของตนนั่นเอง. บทว่า สาลิกูรำ แปลว่า ข้าวสาลี. บทว่า สุนิพฺพุตำ แปลว่า ที่เย็นดีแล้ว. คำว่า ผู้ไม่สำรวม

---

๑ ฉ. อาหเรติ.

๒ โป. ยาปนายาติ.

๓ ฉ. ตณฺหามุจฺฉาย.

ท่านกล่าวหมายเอาการไม่พิจารณา. บทว่า สพฺพาสวปริกฺขีโณ แปลว่า เป็นผู้มีอาสวะทั้งปวงสิ้นแล้ว.

ปรมสีลปญฺจกวณฺณนา

๒๐. ปริยนฺโต เอเตสํ อตฺถีติ ปริยนฺตานิ, ปริยนฺตานิ สิกฺขาปทานิ เยสํ เต ปริยนฺตสิกฺขาปทา, เตสํ ปริยนฺตสิกฺขาปทานํ. อุปสมฺปนฺนานนฺติ ฉเปตฺวา กลฺยาณปุถุชฺชนเสขาเสเข[1] ตทญฺเญสํ อุปสมฺปนฺนานํ. สามญฺญโจทนา[2] หิ วิเสเส ติฏฺฐติ. กุสลธมฺเม ยุตฺตานนฺติ วิปสฺสนาจาเร ยุตฺตปยุตฺตานํ. เสขธมฺมา ปริยนฺตา ปรมา มริยาทา เอตสฺสาติ เสขปริยนฺโต. นามรูปปริจฺเฉทโต, กุสล-

พรรณนาศีลหมวด ๕ หมวดที่หนึ่ง

๒๐. สิกขาบททั้งหลาย ชื่อว่าปริยันตะ เพราะอรรถว่ามีที่สุดรอบ, อนุปสัมบันเหล่าใด มีสิกขาบทมีที่สุดรอบ อนุปสัมบันเหล่านั้น ชื่อว่า ผู้มีสิกขาบทมีที่สุดรอบ, ได้แก่ ของอนุปสัมบัน ผู้มีสิกขาบทมีที่สุดรอบเหล่านั้น. คำว่า ของอุปสัมบัน คือยกเว้นกัลยาณปุถุชน พระเสขะ และพระอเสขะทั้งหลายเสีย ก็ได้แก่ของอุปสัมบันเหล่าอื่นจากกัลยาณปุถุชนเป็นต้นเหล่านั้น. เพราะว่าสามัญโจทนา ย่อมตั้งอยู่ในความต่างกัน

---

[1] ฉ. ... เสกฺขาเสกฺเข.

[2] ฉ. สามญฺญโชตนาปิ.

คุณอัครเดช ชูวณิชชานนท์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธมฺมสมาหานโต วา ปน ปฏฺฐาย ยาว ได้. คำว่า ผู้ประกอบในกุศลธรรม ได้แก่ โคตฺรภู, ตาว ปวตฺตกุสลธมฺมปฺปพนฺโธ ผู้ประกอบชอบในวิปัสสนาจาระ. ธรรม เสขธมฺเม อาหจฺจ ฐิโต เสขปริยนฺโต. ชื่อว่า เสขปริยันตะ เพราะอรรถว่า มี เสขธรรมทั้งหลายเป็นที่สุดรอบ คือเป็น เสขมฺมานํ วา เหฏฺฐิมนฺตภูตา สิกฺขิตพฺพา[๑] ขอบเขตอย่างยิ่ง. อีกอย่างหนึ่ง ความ โลกิยา ติสฺโส สิกฺขา เสขปริยนฺโต, สืบเนื่องกันแห่งกุศลธรรมอันเป็นไป จับ ตสฺมึ เสขปริยนฺเต. ตั้งแต่การกำหนดนามรูป, หรือการสมาทาน กุศลธรรม จนกระทั่งถึงโคตรภู ตั้งอยู่จด เสขธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า เสขปริยันตะ. อีกอย่างหนึ่ง สิกขา ๓ ที่เป็นโลกีย์ซึ่งการ ศึกษาอันมีในส่วนเบื้องต่ำ แห่งเสขธรรม ทั้งหลาย ชื่อว่า เสขปริยันตะ, ได้แก่ ในเสขปริยันตะนั้น.

ปาริปูรีการีนฺติ กิญฺจิปิ สิกฺขํ อหาเปตฺวา คำว่า ผู้กระทำให้บริบูรณ์ คือผู้ทำให้เต็ม ปูเรนฺตานํ. อุปริวิเสสาธิคมตฺถํ กาเย จ ไม่ทำสิกขาแม้สักอย่างให้เสื่อมไป. ชื่อว่า ชีวิเต จ อนเปกฺขานํ. ตโตเอว ไม่อาลัยในกาย และในชีวิต ก็เพื่อการ สีลปาริปูริอตฺถํ ปริจฺจตฺตชีวิตานํ. บรรลุคุณวิเศษที่สูง ๆ ขึ้นไป. เพราะไม่

---

[๑] สี. เสกฺขกปฺุปา.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิฏฺฐิสงฺกิเลเสน อปรามสนียโต (๑) อาลัยในกายและในชีวิตนั้นนั่นเอง จึงเป็น
อปรามฏฺฐปาริสุทฺธิสีลํ. กิเลสานํ สพฺพโส ผู้มีชีวิตอันสละได้แล้ว เพื่อประโยชน์แก่
ปฏิปสฺสทฺธิยา ปาริสุทฺธิวนฺตํ สีลํ ปฏิปสฺสทฺธิ- ความบริบูรณ์แห่งศีล. ศีล ชื่อว่า อปรา-
ปาริสุทฺธิสีลํ. มัฏฺฐปาริสุทธิศีล เพราะอันสังกิเลสคือทิฐิ
ไม่พึงถือมั่นได้. ศีลที่มีความบริสุทธิ์เพราะ
กิเลสทั้งหลายระงับไป โดยประการทั้งปวง
ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธิปาริสุทธิศีล.

อนุปสมฺปนฺนานํ อเสขานํ เสขานํ ศีลของพระอเสขะ พระเสขะ และ
กลฺยาณปุถุชฺชนานญฺจ สีลํ มหานุภาวตาย กัลยาณปุถุชนทั้งหลายผู้เป็นอนุปสัมบัน จัด
อานุภาวโต อปริยนฺตเมวาติ อาห เป็นอปริยันตศีลได้ โดยอานุภาพที่เดียว
"คณนวเสน สปริยนฺตตฺตา"ติ. กายวาจานํ เพราะความที่มีอานุภาพมาก เพราะเหตุนั้น
สำวรณโต, วินยนโต จ สำวรวินยา. ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "เพราะเป็นศีลมี
เปยฺยาลมุเขน นิทฺทิฏฺฐาติ ตตฺถ ตตฺถ ที่สุดรอบด้วยอำนาจของการนับ (ไม่ใช่โดย
สตฺถารา เทสิตวิตฺถารนเยน ยถาวุตฺต- อานุภาพ)" ดังนี้. สิกขาบททั้งหลาย ชื่อว่า
คณนโต นิทฺทิฏฺฐา. สิกฺขาติ สีลสงฺขาตา สังวรวินัย เพราะเป็นเครื่องป้องกัน, และ
สิกฺขา. เพราะ เป็นเครื่องฝึกหัดกายและวาจา.
คำว่า ทรงแสดงไว้โดยมุข คือเปยยาล

---

๑ ( ). ฉ. เอตฺถนฺตเร ปาริสุทฺธิวนฺตํ
สีลนฺติ ปาโฐ ทิสฺสติ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ได้แก่ พระศาสดาทรงแสดงไว้โดยการนับตามที่กล่าวแล้ว โดยวิตถารนัยที่ทรงเทศนาไว้ในที่นั้น ๆ. คำว่า สิกขา ได้แก่ สิกขากล่าวคือศีล.

วินยสวเรติ วินยปิฏเก. คณนวเสน สปริยนฺตมฺปิ อุปสมฺปนฺนานำ สีลนฺติ เหฏฺฐา วุตฺตำ อาเนตฺวา สมฺพนฺธิตพฺพำ. ยงฺกิญฺจิ อุปสมฺปนฺเนน สิกฺขิตพฺพำ สีลำ นาม, ตตฺถ กสฺสจิปิ อนวเสสโต อนวเสสวเสน. สมาทานภาวนฺติ สมาทานสพฺภาวำ. ลาภ ฯเปฯ วเสน อทิฏฺฐปริยนฺตภาโว ลาภาทิเหตุ สีลสฺส อวีติกฺกโม.

บทว่า วินยสวเร ได้แก่ในวินัยปิฎก. พึงนำเอาคำที่ท่านกล่าวไว้ ในหนหลังเข้ามาเชื่อมกันว่า ศีลของอุปสัมบัน แม้ว่ามีที่สุดรอบด้วยอำนาจของการนับดังนี้เถิด. ชื่อว่า ศีลที่อุปสัมบันพึงศึกษาข้อใดข้อหนึ่ง, จัดเป็นอปริยันตปาริสุทธิศีล เพราะหมายเอาภาวะที่สมาทานในศีลเหล่านั้น โดยไม่มีเหลือ เพราะแม้ข้อไหน ๆ ก็ไม่เหลือ. คำว่า ภาวะที่สมาทาน คือภาวะมีอยู่แห่งการสมาทาน. ชื่อว่า ภาวะที่ไม่ปรากฏที่สุดรอบเกี่ยวกับลาภ ฯลฯ ได้แก่ ความไม่ก้าวล่วงศีล เพราะเหตุแห่งลาภเป็นต้น.

ธนิ จเช องฺควรสฺส เหตุ ปาริปนฺถิกโจราทีหิ[๑] อุปทฺทุโต. องฺคญฺจเช ทำอันตรายเอา ก็พึงสละทรัพย์ เพราะเหตุ พระผู้ถูกพวกโจร ผู้ดักปล้นในหนทาง

---

[๑] ฉ. ปาริปนฺถิกโจราทีหิ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างด้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชีวิตํ รกฺขมาโน สปฺปทฏฺฐาทีกาเล. แห่งอวัยวะที่ประเสริฐกว่าเสีย. ในเวลาที่ องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ, จเช นโร ถูกงูกัดเป็นต้น เมื่อจะรักษาชีวิต พึงสละ ธมฺมมนุสฺสรนฺโต สุตฺตโสมมหาโพธิสตฺตาทโย อวัยวะเสีย. เมื่อตามระลึกถึงธรรม พึง วิย. เตนาห "อิมํ สปฺปุริสานุสฺสตึ สละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิตได้ทั้งหมด อวิชหนฺโต"ติ. ชีวิตญฺจาปริสฺสเมน[1] ดุจสัตบุรุษทั้งหลาย มีท่านสุตตโสมมหาโพธิ- ชีวิตสฺสเย สติปิ. สิกฺขาปทํ อวีติกฺกมฺมาติ สัตว์เป็นต้น. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าว อสฺสามิเกสุ อมฺพผเลสุ ภูมิยํ ปติเตสุ ว่า "เมื่อไม่ละอนุสติของสัตบุรุษข้อนี้" ดังนี้. สมีเปเยว สนฺเตสุปิ ปฏิคฺคาหกาภาเวน ชื่อว่า แม้เมื่อมีความสงสัยในชีวิต ก็เพราะ อปริภุญฺชนฺโต ปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ[2] มีอันตรายคือความหิว. คำว่า ไม่ละเมิด อวีติกฺกมิตฺวา. สิกขาบท ความว่า เมื่อผลมะม่วงทั้งหลาย อันหาเจ้าของมิได้ตกอยู่ที่พื้น แม้ว่ามีอยู่ใน ที่ใกล้นั่นเอง ก็ไม่(ยอม)บริโภคเพราะไม่มี ผู้ประเคน ชื่อว่า ไม่ละเมิดปฏิคคหณสิกขาบท (สิกขาบทข้อที่เกี่ยวกับการรับประเคน).

สีลวนฺตสฺสาติ สีลวนฺตภาวสฺส การณา, สีลวนฺตสฺส วา ตุยฺหํ เอตาทิสสฺ บทว่า สีลวนฺตสฺส ความว่า ยังกระทำกิจเห็นเช่นนี้ มีการแบกไปด้วยบ่า

---

[1] โป. ชิวฺหจฺฉาปริสฺสเม.

[2] วิ. มหาวิภงฺค. ๒/๓๔๔.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิเสน วาหนาทีกิ กิจจ์ กโรติ, การณา เป็นต้นได้ เพราะเหตุแห่งความเป็นผู้มีศีล สีลสฺสาติ อธิปฺปาโย. สุโธตชาติมณี หรือเพราะเหตุแห่งเจ้าเป็นผู้มีศีล, อธิบาย วิยาติ จตูสุ ปาสาเณสุ[๑] สมฺมเทว ว่าเพราะเหตุแห่งศีล. คำว่า เหมือนอย่าง โธตชาติมณิ วิย. มหาสงฺฆรกฺขิต- แก้วมณีที่เจียระไนดีแล้ว คือเหมือนอย่าง ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิตตฺเถรานํ วิยาติ แก้วมณีที่ช่างเจียระไนไว้โดยชอบ ที่ก้อนหิน มหาสงฺฆรกฺขิตตฺเถรสฺส ตสฺเสว ๔ ก้อนแล้วนั่นเทียว. คำว่า เหมือนอย่าง ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิตตฺเถรสฺส วิย จ. ศีลของพระมหาสังฆรักขิตเถระ และพระ- "กิมตฺถํ มยํ อิธาคตา"ติ มหาชนสฺส สังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน คือเหมือนอย่าง วิปฺปฏิสาโร ภวิสฺสตีติ อธิปฺปาโย. ศีลของพระมหาสังฆรักขิตเถระ และเหมือน อจฺฉริกายาติ องฺคุลิโผฏเนน. อสติยาติ อย่างศีลของพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน สติสมฺโมเสน. อญฺญาณปกตนฺติ อญฺญาเณ ของพระมหาสังฆรักขิตเถระนั่นนั่นเทียว. มี อปรชฺฌิตฺวา กตํ, อชานิตฺวา กตนฺติ อตฺโถ. อธิบายว่า ความร้อนใจจักมีแก่มหาชนว่า "พวกเรามาในที่นี้ เพื่อประโยชน์อะไรกัน" ดังนี้. บทว่า อจฺฉริกาย ได้แก่ ด้วยการดีดนิ้วมือ. คำว่า เพราะหาสติมิได้ คือ เพราะความหลงลืมสติ. คำว่า ที่ทำเพราะไม่รู้ คือที่ทำผิดพลาดเพราะไม่รู้, ความว่า ที่ไม่รู้แล้วทำ.

---

[๑] ม. จตูสุปิ สาเณสุ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อปฺปสฺสุโตปิ เจ โหตีติ สุตฺต- เคยฺยาทิสุตฺตหีโต โหติ เจ. สีเลสุ อสมาหิโตติ ปาติโมกฺขสํวราทิสีเลสุปิ น สมฺมา ปติฏฺฐิโต โหติ เจ. นาสฺส สมฺปชฺชเต สุคนฺติ อสฺส สีลรหิตสฺส ปุคฺคลสฺส สุตํ อตฺตโน, ปเรสํ จ (๑) ภวสมฺปตฺติอาวหํ น โหติ. "ทุสฺสีโล ปุริสปุคฺคโล"ติ หิ สิกฺขากามา น ตสฺส สนฺติกํ อุปสงฺกมนฺติ. พหุสฺสุโตปิ เจติ เอตฺถ เจติ นิปาตมตฺตํ. ปสฺสิโตติ ปสฺสิโต เอว นาม.

คำว่า แม้หากว่าบุคคลเป็นผู้สดับน้อย ความว่า หากว่าบุคคลเป็นผู้เว้นธรรมอัน ได้สดับมีสุตตะ เคยยะ เป็นต้น. คำว่า ไม่ตั้งมั่นในศีลทั้งหลายโดยชอบ คือหากว่า ไม่เป็นผู้ตั้งมั่นโดยชอบ แม้ในศีลทั้งหลายมี ปาติโมกขสังวรศีลเป็นต้น. คำว่า สุตะของเขาหาชื่อว่าถึงพร้อมไม่ ความว่า สุตะของบุคคลผู้เว้นจากศีลนั้น ไม่เป็นเหตุนำมาซึ่งภวสมบัติแก่ตน และแก่คนอื่น. จริงอยู่ คนที่ใคร่ต่อการศึกษาทั้งหลายทราบว่า "เป็นบุรุษบุคคลผู้ทุศีล" ดังนี้แล้ว ย่อมไม่เข้าไปสู่สำนักของเขา. ในคำว่า พหุสฺสุโตปิ เจ นี้ ศัพท์ว่า เจ เป็นเพียงศัพท์นิบาต. คำว่า (ทั้งเทวดา ทั้งพรหม)ก็สรรเสริญ คือชื่อว่าเป็นผู้ที่เขาสรรเสริญนั่นเทียว.

ราควเสน[๒] อปรามฏฺฐคุคหเณน ตณฺหาปรามาสาภาวมาห. ตถารูปนฺติ ราคะ ด้วยศัพท์ว่า ที่ไม่ถูกถือมั่นด้วยอำนาจ ท่านกล่าวถึงความไม่มีแห่งตัณหา-

---

๑ ( ). ฉ. เอตฺถนฺตเร ถตฺถสีสี ปาโ- ทิสฺสติ.

๒ สี. ม. ภาวเสน.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราควเสน อปรามฏฺ. ภินฺทิตฺวาติ หนิตฺวา. ปรามาส (กิเลสถือมั่นคือตัณหา). คำว่า สญฺญมิสฺสามีติ สญฺญตฺตึ กริสฺสามิ, อปฺปกำ ศีลที่เป็นเช่นนั้น คือศีลที่ไม่ถูกถือมั่นด้วย เวลำ มำ วิสฺสชฺเชตฺวนฺติ อธิปฺปาโย. อำนาจราคะ. คำว่า ทำลาย คือกำจัด. อฏฺฏิยามิ[๒] ชิคุจฺฉามิ. หรายามีติ ลชฺชามิ. คำว่า จักให้สัญญา คือจักกระทำสัญญากัน, ประสงค์ว่า เพื่อปล่อยเราผู้มีเวลาน้อย. บทว่า อฏฺฏิยามิ แปลว่า รังเกียจ. บทว่า หรายามิ แปลว่า ละอาย.

ปลิปนฺโนติ สีทนฺโต, สมฺมกฺขิโต วา. สีเลเนว สทฺธึ มริสฺสามีติ สีลำ อวินาเสนฺโต เตน สเหว มริสฺสามิ, นทานิ กทาจิปิ ตำ ปริจฺจชิสฺสามิ. สติ หิ ภวาทาเน สีเลน วิโยโค สิยา, ภวเมว นาทิยิสฺสามีติ อธิปฺปาโย. โรคำ สมฺมสนฺโตติ โรคภูตำ เวทนำ เวทนามุเขน เสสารูปธมฺเม รูปธมฺเม จ ปริคฺคเหตฺวา วิปสฺสนฺโต.

บทว่า ปลิปนฺโน แปลว่า จมอยู่, หรือ แปลว่า แปดเปื้อน. คำว่า เราจักตายไปพร้อมกับศีลนี่แหละ มีอธิบายว่า เราเมื่อมิได้ทำศีลให้พินาศไป ก็จักขอตายไปพร้อมกับศีลนั้นนั่นแหละ, ต่อไปนี้เราจักไม่ต้องสละศีลนั้น แม้ในกาลไหน ๆ อีก. ด้วยว่าความพลัดพรากจากศีลจะพึงมีได้ในเมื่อยังมีการถือเอาภพ, เราจักไม่ถือเอาภพอีกเลยดังนี้. คำว่า พิจารณาโรค ความว่า กำหนดเวทนาอันเกิดจากโรค นามธรรมที่

---

[๑] ฉ. สญฺญเปสฺสามีติ, ม. ปญฺญาเปสฺสาติ.

[๒] ฉ. อฏฺฏิยามีติ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เหลือโดยมีเวทนาเป็นประธาน และรูปธรรมทั้งหลาย แล้วเห็นแจ้งอยู่.

รุปฺปโตติ วิการํ อาปาทิยมานสรีรสฺส. ปริสฺสชฺชตีติ สมนฺตโต สุสฺสติ. ยถา กึ ? ปุปฺผํ ยถา ปสุนิ อาตเป กตํ สุริยา-ตปสนฺตตฺเต ปสุนิ ฯปิตํ สิรีสาทิปุปฺผ วิยาติ[1] อตฺโถ. อชฺฌเปนฺติ อมนุญฺญํ ชิคุจฺฉนียํ. ชฺฌเปสงฺขาตนฺติ พาเลหิ "ชฺฌเปน"ติ เอวํ กิตฺติตํ. ชฺฌเปรูป อปสฺสโตติ ยถาภูตํ อปสฺสโต อวิทฺทสุโน "ชฺฌเปน"ติ ปสฺสิตํ. ธิรตฺถุมนฺติ ธิรตฺถุ อิมํ, ธิ-สทฺทโยเคน สพฺพตฺถ อุปโยควจนํ, อิมสฺส ปูติกายสฺส ธิกาโร โหตูติ อตฺโถ.

คำว่า (เมื่อเรา)ย่อยยับไป คือ (เมื่อเรา)มีร่างกาย ถูกโรคทำให้ถึงความวิการ. บทว่า ปริสฺสชติ แปลว่า เหี่ยวแห้งโดยรอบ. เหมือนกับอะไร ? เหมือนกับดอกไม้ที่เขาทิ้งไว้บนกองฝุ่นกลางแดดฉะนั้น ความว่า เหมือนดอกไม้มีดอกซีกเป็นต้น ที่เขาวางไว้บนกองฝุ่นที่ร้อนเพราะแสงอาทิตย์ ฉะนั้น. บทว่า อชฺฌึ แปลว่าไม่น่าพอใจ คือน่ารังเกียจ. คำว่า นับว่าน่าพอใจ คือที่พวกคนพาลยกย่องอย่างนี้ว่า "น่าพอใจ". คำว่า เป็นรูปน่าพอใจสำหรับผู้ไม่เห็นอยู่ ความว่า เป็นรูปที่ผู้ไม่เห็นคือไม่รู้ตามความเป็นจริง สรรเสริญแล้วว่า "น่าพอใจ". บทว่า ธิรตฺถุมํ ตัดบทเป็น ธิรตฺถุ อิมํ, เพราะประกอบด้วย ธิ ศัพท์

---

[1] ม. สิรีสปุปฺผึ วิย.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จึงเป็นทุติยาวิภัตติในบททั้งปวง, มีความหมายว่า การถ่มฤยกายเน่านี้ จงมี ดังนี้.

ทุคฺคนฺธิยนฺติ ทุคฺคนฺธิกํ ทุคฺคนฺธวนฺตํ. ยตฺถ บทว่า ทุคฺคนฺธิยํ ความเท่ากับ ทุคฺคนฺธิกํ ยถาวุตฺเต ปูติกาเย ราคเหตุ ปมตฺตา แปลว่า มีกลิ่นเหม็น. บทว่า ยตฺถ ความว่า ปมาทํ อาปนฺนา. ปชาติ สตฺตา. หาเปนฺติ กายเน่าตามที่กล่าวแล้ว เป็นที่หมู่ประชา มคฺคํ สุคตูปปตฺติยาติ สุคตูปปตฺติยา มคฺคํ ประมาทแล้ว คือถึงความประมาทแล้ว สีลมฺปิ หาเปนฺติ, ปเคว ฌานาทินฺติ เพราะเหตุแห่งราคะ. คำว่า ประชา อธิปฺปาโย. เกวลํ "อรหนฺโต"ติ วตฺตพฺพา ได้แก่ สัตว์. คำว่า ทำทางเพื่อความเข้าถึง สาวกขีณาสวา, อิตเร ปน ปจฺเจกสมฺพุทฺธา สุคติให้เสื่อมหายไป มีอธิบายว่า แม้แต่ศีล สมฺมาสมฺพุทฺธาติ สห วิเสสเนนาติ อาห อันเป็นทางเพื่อความเข้าถึงสุคติ ก็ทำให้ "อรหนฺตาทีนนฺ"ติ. สพฺพทรถปฏิปฺปสฺสทฺธิยาติ เสียหายไป, จะป่วยกล่าวไปไยถึงคุณวิเศษ สพฺพกิเลสทรถปฏิปฺปสฺสทฺธิยา. เบื้องสูงมีฌานเป็นต้นเล่า. ท่านผู้สิ้นอาสวะ ซึ่งเป็นสาวกทั้งหลาย ควรจะเรียกว่า "พระอรหันต์" แต่อย่างเดียว, ส่วนท่านผู้สิ้นอาสวะนอกนี้ เพราะเป็นไปกับความพิเศษ จึงควรเรียกว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า (ส่วนศีลของท่านผู้สิ้นอาสวะทั้งหลาย) "มีพระอรหันต์เป็นต้น"

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดังนี้. คำว่า โดยการระงับความกระวนกระวายทั้งปวงเสียได้ ได้แก่ โดยการระงับความกระวนกระวาย คือกิเลสทั้งปวงเสียได้.

ทุติยสีลปัจจเวกขณา พรรณนาศีลหมวด ๕ หมวดที่สอง

ปาณาติปาตาทีนนฺติ อาทิ-สทฺเทน อทินฺนาทานาทีนํ อกุสลมกฺขณกิเลส- ปริโยสานานํ สงฺคโห ทฏฺฐพฺโพ. ปหานาทีติ อาทิ-สทฺเทน เวรมณีอาทีนํ จตุนฺนํ. เกสุจิ โปตฺถเกสุ "ปหานวเสนา"ติ ลิขนฺติ, สา ปมาทเลขา. ปาณาติปาตสฺส ปหานํ สีลนฺติ หิโรตฺตปฺปกรุณาอโลภาทิปฺปมุเขน เยน กุสลจิตฺตุปฺปาเทน ปาณาติปาโต ปหียติ, ตํ ปาณาติปาตสฺส ปหานํ สีลนฺเวน สีลํ.

ปาณาติปาตาทีนนฺติ อาทิ-สทฺเทน ด้วย อาทิ ศัพท์ (แปลว่า เป็นต้น) อทินฺนาทานาทีนํ อกุสลมกฺขณกิเลส- ในคำว่า ปาณาติปาตาทีนํ (ซึ่งปาณาติบาต ปริโยสานานํ สงฺคโห ทฏฺฐพฺโพ. ปหานาทีติ เป็นต้น) พึงเห็นว่ารวมเอาอทินนาทาน อาทิ-สทฺเทน เวรมณีอาทีนํ จตุนฺนํ. เกสุจิ เป็นต้น กิเลสที่มรรคชั้นยอด(อรหัตมรรค) โปตฺถเกสุ "ปหานวเสนา"ติ ลิขนฺติ, สา พึงฆ่า เป็นที่สุด. ด้วย อาทิ ศัพท์ ในคำว่า ปมาทเลขา. ปาณาติปาตสฺส ปหานํ สีลนฺติ ปหานาทิ (ศีลมีการละเป็นต้น) พึงเห็นว่า หิโรตฺตปฺปกรุณาอโลภาทิปฺปมุเขน เยน รวมเอาศีล ๔ อย่างมีเวรมณี (ความงด- กุสลจิตฺตุปฺปาเทน ปาณาติปาโต ปหียติ, เว้น)เป็นต้น. ในบางคัมภีร์จารไว้ว่า ตํ ปาณาติปาตสฺส ปหานํ สีลนฺเวน สีลํ. "ปหานวเสน" ด้วยอำนาจการละ, นั้น เป็นการจารไว้คลาดเคลื่อน. คำว่า การละปาณาติบาตก็เป็นศีล ความว่า ปาณาติบาต

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ถูกละไปด้วยกุศลจิตตุปบาท อันมีหิริ-โอตตัปปะ กรุณา อโลภะ เป็นต้น เป็นปธานอันใด, นั้น ชื่อว่า ปหานะ การละ (หรือเครื่องละ) ปาณาติบาต เป็นศีล โดยอรรถว่าเป็นสำรวม.

ตถา ปาณาติปาตา วิรติ เวรมณี สีลํ. ปาณาติปาตสฺส ปฏิปกฺขเจตนา เจตนา สีลํ. ปาณาติปาตสฺส สวรณํ ปเวสทฺวารปิธานํ สวโร สีลํ. ปาณาติ-ปาตสฺส อวีติกฺกมนํ อวีติกฺกโม สีลํ. อทินฺนาทานสฺสาติอาทีสุปิ เอเสว นโย. อภิชฺฌาทีนํ ปน อนภิชฺฌาทิวเสน ปหานํ เวทิตพฺพํ. เวรมณี เจตนา ตัสมฺปยุตฺตา สวราวีติกฺกมา ตปฺปมุขา ธมฺมา.

อย่างนั้นเหมือนกัน ความงดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่า เวรมณีศีล. เจตนาอันเป็นปฏิปักษ์ต่อปาณาติบาต ชื่อว่าเจตนาศีล. ความสำรวม คือความปิดกั้นทวารที่เข้าไปแห่งปาณาติบาต ชื่อว่า สังวรศีล. ความไม่ก้าวล่วงปาณาติบาต ชื่อว่า อวีติกกมศีล. แม้ในคำว่า อทินฺนาทานสฺส เป็นต้น ก็มีนัยนี้แหละ. ส่วนการละ(ปหานะ)ธรรมทั้งหลายมีอภิชฌา เป็นต้น พึงทราบว่าด้วยสามารถธรรมมีอนภิชฌาเป็นต้น. เวรมณีเจตนาก็ได้แก่ที่สัมปยุตกับอนภิชฌาเป็นต้นนั้น สังวรและอวีติกกมะ ก็ได้แก่ ธรรมทั้งหลาย(ที่เหลือ)ที่มีอนภิชฌาเป็นต้นนั้นเป็นประธาน.

วสุทธมรรคมหาฎีกา ป.ท.๑-๒

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวं ทสกุสลกมฺมปถวเสน ปหาน-สีลาทีนิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ สอุปายานํ อฏฺฐนฺนํ สมาปตฺตีนํ, อฏฺฐารสนฺนํ มหา-วิปสฺสนานํ, อริยมคฺคานญฺจ วเสน ตานิ ทสฺเสตุํ "เนกฺขมฺเมนา"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ เนกฺขมฺเมนาติ อโลภปฺปธาเนน กุสลจิตฺตุปฺปาเทน. กุสลา หิ ธมฺมา[๑] กามปฏิปกฺขา อิธ "เนกฺขมฺมนฺ"ติ อธิปฺเปตา. เตนาห "กามจฺฉนฺทสฺส ปหานํ สีลนฺ"ติอาทิ. ตตฺถ ปหานสีลาทีนิ เหฏฺฐา วุตฺตนเยนเอว เวทิตพฺพานิ. วิเสสเมว วกฺขาม.

ท่านอาจารย์ ครั้นแสดงปหานศีล เป็นต้น โดยเกี่ยวกับกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่างนี้แล้ว บัดนี้ ประสงค์แสดงปหานศีล เป็นต้นเหล่านั้น โดยเกี่ยวกับสมาบัติ ๘ พร้อมทั้งอุบาย, โดยเกี่ยวกับมหาวิปัสสนา ๑๘, และโดยเกี่ยวกับพระอริยมรรค ทั้งหลาย จึงเริ่มคำว่า "เนกฺขมฺเมน" ดังนี้ เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น คำว่า ด้วยเนกขัมมะ คือด้วยกุศลจิตตุปบาท อันมีอโลภะเป็นประธาน. จริงอยู่ กุศลธรรมทั้งหลายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกาม ท่านพระสารีบุตรเถระประสงค์ว่าเป็น "เนกขัมมะ" ในที่นี้. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "การละกามฉันท์(ด้วยเนกขัมมะ)ก็เป็นศีล" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น พึงทราบศีล ๕ อย่าง มีปหานศีลเป็นต้น ตามนัยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้ว ในหนหลังนั่นเทียว. ข้าพเจ้าจักกล่าวเฉพาะที่แปลกไปเท่านั้น.

---

[๑] ก. กุสลาทิธมฺมา.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อพฺยาปาเทนาติ เมตฺตาย. อาโลก- สญฺญายาติ วิภูตํ กตฺวา มนสิกรเณน อุปฏฺฐิตอาโลกสญฺชานเนน. อวิกฺเขเปนาติ สมาธินา. ธมฺมววฏฺฐาเนนาติ กุสลาทิ-ธมฺมานํ ยถาวินิจฺฉเยน[๑] สปจฺจยนามรูป-ววฏฺฐาเนนาติปิ วทนฺติ.

คำว่า ด้วยความไม่พยาบาท คือด้วยเมตตา. คำว่า ด้วยอาโลกสัญญา คือด้วยความชัดเจนแล้วกระทำไว้ในใจ. คำว่า ด้วยอวิกเขปะ คือด้วยสมาธิ. คำว่า ด้วยการกำหนดธรรม คือด้วยการวินิจฉัยตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น. อาจารย์หลายท่านกล่าวว่า ได้แก่ การกำหนดนามรูปพร้อมทั้งปัจจัย ดังนี้ก็มี.

เอวํ กามจฺฉนฺทาทินีวรณปฺปหาเนน "อภิชฺฌํ โลเก ปหายา"ติอาทินา[๒] วุตฺตาย ปฐมชฺฌานาทิคมสฺส อุปายภูตาย ปุพฺพภาค-ปฏิปทาย วเสน ปหานสีลาทีนิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ สอุปายานํ อฏฺฐสมาปตฺติอาทีนํ วเสน ทสฺเสตุ "ญาเณนา"ติอาทิ วุตฺตํ. นามรูปปริคฺคหกงฺขาวิตรณานิ หิ วิพนฺธภูตสฺส

ท่านอาจารย์ ครั้นแสดงศีลทั้งหลายมีปหานศีลเป็นต้น ด้วยสามารถแห่งปฏิปทาอันเป็นส่วนเบื้องต้น ซึ่งเป็นอุบายบรรลุคุณวิเศษมีปฐมฌานเป็นต้น อันได้ตรัสไว้ ด้วยคำว่า "อภิชฺฌํ โลเก ปหาย" ละอภิชฌาในโลกแล้ว ดังนี้เป็นต้น โดยการละนิวรณ์มีกามฉันทะเป็นต้นเสียได้ อย่างนี้แล้ว บัดนี้

---

[๑] ฉ. ยาถาวนิจฺฉเยน.

[๒] องฺ. ทสก. ๒๔/๒๒๑, อภิ. วิ. ๓๕/๓๓๙.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โมหสฺส ทูรีกรเณน ญาตปริญฺญาย ริตสฺส อนิจฺจสญฺญาทโย สิชฺฌนฺติ.

ประสงค์แสดงไว้ด้วยสามารถแห่งคุณวิเศษมีสมาบัติ ๘ เป็นต้น พร้อมทั้งอุบาย จึงกล่าวคำว่า "ญาเณน" ดังนี้เป็นต้นไว้. จริงอยู่ อนิจจสัญญาเป็นต้น ย่อมสำเร็จแก่พระโยคีผู้ตั้งอยู่ในญาตปริญญาได้ ก็โดยการกระทำโมหะ อันเป็นเครื่องขัดขวางการกำหนดนามรูป และการข้ามความสงสัยให้อยู่ในที่ไกล.

ตถา ฌานสมาปตฺตีสุ อภิรตินิมิตฺเตน ปามุชฺเชน.[๑] ตตฺถ อนภิรติยา วิโนทิตาย ฌานาทีนำ สมธิคโมติ สมาปตฺติวิปสฺสนานำ อรติวิโนทนอวิชฺชาปทาลนาทิอุปาโยติ วุตฺตำ "ญาเณน อวิชฺชาย ปามุชฺเชน อรติยา"ติ. อุปฺปฏิปาฏินิทฺเทโส ปน นีวรณสภาวาย อวิชฺชาย เหฏฺฐานีวรเณสุปิ สงฺคหทสฺส-นตฺถนฺติ ทฏฺฐพฺพำ.

อนึ่ง พระโยคีย่อมละอรติ(ความไม่ยินดี)ได้ด้วยปราโมทย์ อันเป็นเหตุแห่งความยินดียิ่ง(อภิรติ)ในฌานสมาบัติทั้งหลาย. เมื่อความไม่ยินดีในฌานสมาบัติเหล่านั้น ถูกบรรเทาเสียได้แล้ว ก็มีการบรรลุฌานเป็นต้นได้ เพราะเหตุนั้น สมาบัติและวิปัสสนา มีการบรรเทาอรติ และการทำลายอวิชชาเป็นต้น เป็นอุบาย เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "การละอวิชชาด้วยญาณ การละอรติด้วยปราโมทย์" ดังนี้. แต่พึงเห็นว่า

---

[๑] ฉ. ปาโมชฺเชน.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ท่านทำคำนิเทศข้ามลำดับกัน เพื่อแสดงการสงเคราะห์เอาอวิชชา อันมีสภาพเป็นนิวรณ์เข้า แม้ในพวกนิวรณ์ที่แสดงแล้วในหนหลัง (ถ้าทำคำนิเทศไว้ตามลำดับกัน ก็จะเป็นว่า "การละอรติด้วยปราโมทย์ การละอวิชชาด้วยญาณ").

"ปฐเมน ฌาเนน นีวรณานู"ติอาทีสุ กถำ ฌานานำ สีลภาโว, กถำ วา ตตฺถ วิรติยา สมฺภโว. สุวิสุทฺธกายกมฺมาทิกสฺส หิ จิตฺตสมาทานวเสน อิมานิ ฌานานิ ปวตฺตนฺติ, น ปริตฺตกุสลานิ วิย กายกมฺมาทิวิโสธนวเสน, นาปิ มคฺคผลธมฺมา วิย ทุจฺจริตทุราชีวสมุจฺเฉทปฏิปฺปสฺสมฺภนวเสนาติ ? สจฺจเมตำ. มหคฺคตธมฺเมสุ นิปฺปริยาเยน นตฺถิ สีลนฺตฺโร, กุโต วิรมณฏฺโ. ปริยาเยน ปเนตำ วุตฺตนฺติ ทฏฺพฺพำ.

ในคำว่า "การละนิวรณ์ทั้งหลายด้วยปฐมฌาน" เป็นต้น ถามว่า ฌานทั้งหลายมีความเป็นศีลได้อย่างไร, หรือว่าในฌานเหล่านั้น มีการเกิดวิรติ (ธรรมชาติที่งดเว้น)ได้อย่างไร. เพราะว่าฌานเหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจความตั้งมั่น แห่งจิตของบุคคลผู้มีกายกรรมเป็นต้น หมดจดดีแล้ว, หาได้เป็นไปโดยเกี่ยวกับการชำระกายกรรมเป็นต้น ให้หมดจด เหมือนอย่างกามาวจรกุศลไม่, ทั้งหาได้เป็นไปโดยเกี่ยวกับการตัดขาด และการระงับทุจริตและมิจฉาชีวะ เหมือนอย่างมรรคธรรมและผลธรรมทั้งหลายไม่ ? ตอบว่า ข้อที่ว่า

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๓–๑. วิสุทธิมรรค ภาค ๑ ก.น.

มานี้ จริง. ในมหัคตธรรมทั้งหลาย หามีสภาวะที่เป็นสีลนะ (สำรวม คือสภาวะที่เข้าไปทรงไว้, สภาวะที่ตั้งไว้ด้วยดี) โดยนิปริยายไม่, จะมีสภาวะทึงดเว้นได้แต่ที่ไหนเล่า. แต่พึงเห็นว่า คำว่า การละนิวรณ์ทั้งหลายด้วยปฐมฌาน เป็นต้นนี้ ท่านกล่าวไว้โดยปริยาย.

โก ปน โส ปริยาโย ? ยทคฺเคน มหคฺคตา กุสลธมฺมา ปฏิปกฺเข ปชหนฺติ, ตทคฺเคน ตโต โอรตา. เต จ ยถา จิตฺตํ นาโรหนฺติ, เอวํ สคฺคตา[1] จ นาม โหนฺติ. ปริยุฏฺฐานสงฺขาโต มโนทฺวาเร วีติกฺกโม นตฺถิ เอเตสูติ อวีติกฺกโมติ จ วุจฺจติ,[2] เจตนา ปน ตัสมฺปยุตฺตาติ. โสยมตฺโถ ปรโต อาคมิสฺสติ. เอวญฺจ กตฺวา วีติกฺกมาทิปฺปหานวจนมฺปิ สมตฺถิตํ โหติ. น หิ นิปฺปริยายโต สีลํ กุสลธมฺมานํ ปหายกํ

ก็ปริยายนั้น คืออะไร ? คือว่าเมื่อใดมหัคตกุศลธรรมทั้งหลายละเหล่าธรรม อันเป็นปฏิปักษ์อยู่, เมื่อนั้นก็ชื่อว่างดเว้นจากธรรมอันเป็นปฏิปักษ์เหล่านั้น. และชื่อว่าสำรวม(ป้องกัน, ปิดกั้น)ไว้ โดยประการที่ธรรมอันเป็นปฏิปักษ์เหล่านั้น จะย่างขึ้นสู่จิตมิได้. และเรียกได้ว่า อวีติกกมะ เพราะอรรถว่า เป็นที่ไม่มีความก้าวล่วงทางมโนทวาร กล่าวคือกิเลสกลุ้มรุม, ส่วนเจตนาก็ได้แก่เจตนา ที่สัมปยุตกับมหัคตธรรม

---

[1] ฉ. สำคฺคา.

[2] ฉ. อวีติกฺกมาติ จ วุจฺจนฺติ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยุชฺชติ, น เจตฺถ อกุสลา วิตกฺกาทโย[๑] อธิปฺเปตา.

เหล่านั้นแล. อรรถาธิบายนี้นั้น จักมาถึงข้างหน้า. แม้คำว่าการละวิตกเป็นต้น จะเป็นอันใช้ได้ ก็เพราะทำอธิบายอย่างนี้. ด้วยว่าโดยนิปริยาย ศีลเป็นผู้ละกุศลธรรมทั้งหลาย หาถูกต้องไม่, และในอธิการนี้ ท่านก็มิได้ประสงค์เอาธรรมมีวิตกเป็นต้น ที่เป็นอกุศล.

กิญฺจาปิ ปฐมชฺฌานูปจาเรเยว ทุกฺขสฺส, จตุตฺถชฺฌานูปจาเร จ สุขสฺส ปหานํ โหติ, อติสยปฺปหานมฺปน สนฺธาย วุตฺตํ "จตุตฺเถน ฌาเนน สุขทุกฺขานํ ปหานนฺ"ติ. "อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา"ติอาทีสุ ยํ วตฺตพฺพํ, ตํ อารุปฺปกถายฺ[๒] อาคมิสฺสติ.

การละทุกข์ ย่อมมีได้ในอุปจาระแห่งปฐมฌานนั่นเทียว, และการละสุขย่อมมีได้ในอุปจาระแห่งจตุตถฌาน ก็จริงอยู่, ถึงกระนั้นท่านหมายเอาการละได้อย่างแท้จริง จึงได้กล่าวว่า "การละสุขและทุกข์ด้วยจตุตถฌาน" ดังนี้ไว้. ในคำว่า "การละรูปสัญญา ฯลฯ ด้วยอากาสานัญจายตนสมาบัติ" เป็นต้น มีคำที่ควรกล่าวอธิบาย อันใด คำนั้นจักมาในกถาว่าด้วยอรูปกรรมฐาน.

---

[๑] ฉ. อกุสลวิตกฺกาทโย.

[๒] วิสุทฺธิมคฺค. ๒/๑๓๔.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนิจฺจสฺส อนิจฺจนฺติ วา อนุปสฺสนา อนิจฺจานุปสฺสนา. เตภูมิกธมฺมานํ อนิจฺจตํ หรือการตามพิจารณาเห็นว่า ไม่เที่ยง คเหตฺวา ปวตฺตาย วิปสฺสนาเยตํ นามํ. ชื่อว่า อนิจจานุปัสสนา. คำว่า อนิจจานุ-นิจฺจสญฺญายาติ "สงฺขตธมฺมา[๑] นิจฺจา ปัสสนานี้ เป็นชื่อของวิปัสสนาที่เป็นไป สสฺสตา"ติ เอวํ ปวตฺตาย มิจฺฉาสญฺญาย, ถือเอาความเป็นของไม่เที่ยงแห่งธรรม ที่ สญฺญาคฺคหเณเนว ทิฏฺฐิจิตฺตานมฺปิ คหณํ เป็นไปในภูมิ ๓. คำว่า (การละ)นิจจ-ทฏฺฐพฺพํ. เอส นโย อิโต ปเรสุปิ. สัญญา คือ (การละ)ความสำคัญผิด ที่เป็นไป นิพฺพิทานุปสฺสนายาติ สงฺขาเรสุ นิพฺพิชนา-อย่างนี้ว่า "สังขตธรรมทั้งหลายเที่ยง กาเรน[๒] ปวตฺตาย อนุปสฺสนาย. นนฺทิยาติ ยั่งยืน" ดังนี้. พึงเห็นว่าถือเอาทั้งทิฐิและ สปฺปีติกตณฺหาย. วิราคานุปสฺสนายาติ จิต ด้วยศัพท์ว่าสัญญานั่นเทียว. แม้ในคำพูด วิรชนากาเรน ปวตฺตาย อนุปสฺสนาย. ถัดไปจากนี้ ก็มีนัยนี้. คำว่า ด้วยนิพพิทานุ-ราคสฺสาติ สงฺขาเรสุ ราคสฺส. ปัสสนา คือด้วยอนุปัสสนาที่เป็นไป โดย อาการเบื่อหน่ายในสังขารทั้งหลาย. คำว่า (การละ)นันทิ คือ (การละ)ตัณหาที่มีปีติ. คำว่า ด้วยวิราคานุปัสสนา คือด้วยอนุ-ปัสสนาที่เป็นไป โดยอาการคลายกำหนัด. คำว่า (การละ)ราคะ คือ (การละ)ความ กำหนัดในสังขารทั้งหลาย.

---

[๑] ม. สงฺขตธมฺเมสุ.

[๒] ฉ. นิพฺพินฺทนากาเรน.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิโรธานุปสฺสนายาติ สงฺขารานํ นิโรธสฺส คำว่า ด้วยนิโรธานุปัสสนา คือด้วยอนุปสฺสนาย. ยถา สงฺขารา นิรุชฺฌนฺติเยว, การตามพิจารณาเห็นความดับไปแห่งสังขารอายตึ ปุนพฺภวาเสน น อุปฺปชฺชนฺติ, เอวํ ทั้งหลาย. อีกอย่างหนึ่ง การตามพิจารณาวา[๑] อนุปสฺสนา นิโรธานุปสฺสนา. เห็นโดยประการที่สังขารทั้งหลาย ย่อมดับเตเนวาห "นิโรธานุปสฺสนาย นิโรเธติ ไปท่าเดียว, ย่อมไม่เกิดขึ้น ด้วยอำนาจโน สมุเทตี"ติ.[๒] มุญฺจิตุกามตาย หิ ภพใหม่ต่อไปอีก ชื่อว่า นิโรธานุปัสสนา. อยํ พลปฺปตฺตา. สงฺขารานํ ปฏินิสฺสชฺชนา- เพราะเหตุนั้นนั่นเอง ท่านพระสารีบุตร-กาเรนว ปวตฺตา อนุปสฺสนา เถระจึงกล่าวไว้ว่า "นิโรธานุปสฺสนายปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสนา. ปฏิสงฺขาสนฺติฏฺฐนา นิโรเธติ โน สมุเทติ" ย่อมทำให้ดับไปหิ อยํ. ไม่ใช่ทำให้เกิดขึ้นด้วยนิโรธานุปัสสนาดังนี้. ก็นิโรธานุปัสสนานี้ ถึงความมีกำลังด้วยมุญจิตุกัมยตาญาณ. อนุปัสสนาที่เป็นไปโดยอาการสละคืนสังขารทั้งหลายนั่นเอง ชื่อว่าปฏินิสฺสัคคานุปัสสนา. ก็ปฏินิสสัคคานุปัสสนานี้ ได้แก่ ปัญญาที่พิจารณาแล้ววางเฉยอยู่.

อาทานสฺสาติ นิจฺจาทิวเสน คหณสฺส. คำว่า (การละ)ความยึดถือ(อาทาน)สนฺตติสมูหกิจฺจารมฺมณวเสน เอกตฺตคฺคหณํ ได้แก่ (การละ)ความถือเอาโดยเกี่ยวกับ

---

[๑] ฉ. อยํ สทฺโท น ทิสฺสติ.

[๒] ขุ. ป. ๓๑/๑๔๕.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฆนสญฺญา, ตสฺสา ฆนสญฺญาย. อายูหนสฺสาติ ว่าเป็นของเที่ยงเป็นต้น. การถือเอาโดย
อภิสงฺขารณสฺส. สงฺขารานํ อวฏฺฐาทิ- ความเป็นอันเดียวกัน ด้วยอำนาจความ
วิเสสาปตฺติ วิปริณาโม. ธุวสญฺญายาติ สืบต่อ ความรวมกัน กิจ และอารมณ์ ชื่อว่า
ถิรภาวคฺคหณสฺส. นิมิตฺตสฺสาติ สมูหาทิฆน- ฆนสัญญา, ได้แก่ (การละ)ฆนสัญญานั้น.
วเสน สกิจฺจปริจฺเฉทตาย จ สงฺขารานํ คำว่า (การละ)ความขวนขวาย(อายูหนะ)
สวิคฺคหตาย. ได้แก่ (การละ)การปรุงแต่ง. การที่
สังขารทั้งหลายถึงซึ่งอาการแปลกไป มี
อาการที่ตั้งลงมิได้เป็นต้น ชื่อว่าวิปริณามะ.
คำว่า (การละ)ความสำคัญว่ามั่นคง
(ธุวสัญญา) ได้แก่ (การละ)ความถือเอา
โดยความเป็นของมั่นคง. คำว่า (การละ)
นิมิต ได้แก่ การละความถือเอาผิดชึ่ง
สังขารทั้งหลาย โดยเกี่ยวกับฆนะ (ความ
เป็นกลุ่มก้อน) มีสมูหฆนะเป็นต้น และโดย
การกำหนดตามกิจของตน.

ปณิธิยาติ ราคาทิปณิธิยา, ตณฺหาวเสน คำว่า (การละ)ปณิธิ ได้แก่ (การละ)
สงฺขาเรสุ นินฺนตายาคิ อตฺโถ. ปณิธิมีราคะเป็นต้น, ความว่า (การละ)
อภินิเวสสฺสาติ อตฺตานุทิฏฺฐิยา. ภาวะที่มีใจน้อมไปในสังขารทั้งหลาย ด้วย
อนิจฺจทุกฺขาทิวเสน สพฺพเตภูมิกธมฺมตีรณา อำนาจตัณหา. คำว่า (การละ)ความยึดมั่น

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนา. สาราทานาภินิ- เวสสฺสาติ อสาเรสุ สารคฺคหณวิปลฺลาสสฺส. ยถาภูตญาณทสฺสนํ ถิรภาวปฺปตฺตา อนิจฺจาทิอนุปสฺสนาว. อุทยพฺพยญาณนฺติ เกจิ. สปฺปจฺจยนามรูปทสฺสนนฺติ อปเร.

(อภินิเวสะ) ได้แก่ (การละ)อัตตานุทิฏฐิ. การพิจารณาธรรมอันเป็นไปในภูมิ ๓ ทั้งปวง โดยเกี่ยวกับเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นต้น ชื่อว่าอธิปัญญาธัมมวิปัสสนา. คำว่า (การละ)ความยึดมั่นด้วยความยึดถือว่าเป็นสาระ ได้แก่ (การละ)ความเห็นคลาด-เคลื่อน ด้วยความยึดถือว่าเป็นสาระ ในสังขารทั้งหลายที่หาสาระมิได้. ชื่อว่ายถาภูตญาณทัสสนะ ได้แก่ อนุปัสสนา มีอนิจจานุปัสสนาเป็นต้น อันถึงความมั่นคงแล้วนั่นเอง. อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ได้แก่ อุทยัพพยญาณ. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ได้แก่ ญาณที่ ๖ เห็นนามรูปพร้อมทั้งปัจจัย.

"อิสฺสริยกตฺตาทิวเสน[๑] โลโก สมุปฺปนฺโน"ติ อภินิเวโส อุจฺเฉทสสฺสตาภินิเวโสติ เกจิ. สมฺโมหาภินิเวโส. "อโหสิ

ความยึดมั่นว่า "โลกเกิดขึ้นพร้อมแล้ว ด้วยอำนาจ แห่งความที่พระอิศวรสร้างขึ้นเป็นต้น" ชื่อว่าความยึดมั่นด้วยความลุ่มหลง

---

[๑] ฉ. อิสฺสรกตฺตาทิวเสน, ม. อิสฺสริย-กตฺตา...

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นุ โข อหं อตีตมทฺธานนฺ"ติ[๑]อาทินยปฺปวตฺตา สสยาปตฺติ สมฺโมหาภินิเวโสติ อปเร. สงฺขาเรสุ ตาณเลณภาวคฺคหณं อาลยา-ภินิเวโส. "อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตา"ติ[๒] วจนโต อาลโย ตณฺหา. สาเอว จกฺขฺวาทีสุ รูปาทีสุ จ อภินิเวสนวเสน ปวตฺติยา อาลยาภินิเวโสติ อปเร.

(สัมโมหาภินิเวส). อาจารย์บางพวกกล่าว ว่า ได้แก่ ความยึดมั่นว่าขาดสูญ ว่าเที่ยง. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า การถึงความสงสัย อันเป็นไปโดยนัยว่า "อโหสึ นุ โข อหं อตีตมทฺธานं" ในการอันเป็นอดีต เราได้มีแล้วหรือหนอ ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่า ความยึดมั่นด้วยความลุ่มหลง. การถือเอาโดยความเป็นที่ต้านทานที่เร้นในสังขารทั้งหลาย ชื่อว่าความยึดมั่นด้วยอาลัย(อาลยาภินิเวส). ตัณหา ชื่อว่า อาลัย เพราะมีคำพูดว่า "อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตา" กำหนัดแล้วเพราะอาลัย บันเทิงแล้วเพราะอาลัย ดังนี้. อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า ตัณหานั่นเองชื่อว่าอาลยาภินิเวส เพราะเป็นไปด้วย

---

[๑] ม. มู. ๑๒/๑๔, ขุ. มหา. ๒๙/๕๐๙, สं. นิ. ๑๖/๓๑.

[๒] ม. ม. ๑๓/๔๖๑, ที. มหา. ๑๐/๔๒, ม. มู. ๑๒/๓๒๓, สं. ส. ๑๕/๒๐๐, วิ. มหา. ๔/๘, ๔/๑๑, ๔/๑๒.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อำนาจความยึดมั่นในทวารทั้งหลาย มีจักขุเป็นต้น และในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปเป็นต้น ดังนี้.

"เอวํ ฐิตา เต[๑] สงฺขารา ปฏินิสฺสชฺชิยนฺตี"ติ ปวตฺตํ ญาณํ ปฏิสงฺขานุปสฺสนา. อปฺปฏิสงฺขา ปฏิสงฺขาย ปฏิปกฺขภูตา โมหปฏฺฐานา[๒] อกุสลธมฺมา. วฏฺฏโต วิคตตฺตา วิวฏฺฏํ นิพฺพานํ, ตตฺถ นินฺนภาวสงฺขาเตน อนุปสฺสเนน ปวตฺติ วิวฏฺฏานุปสฺสนา, สงฺขารุเปกฺขา เจว อนุโลมญาณญฺจ.

ญาณที่เป็นไปว่า "สังขารที่ตั้งอยู่อย่างนั้นย่อมถูกสละคืนไป" ชื่อว่าปฏิสังขานุปัสสนา. ชื่อว่าความไม่พิจารณา ได้แก่ อกุศลธรรมทั้งหลายอันมีโมหะเป็นปทัฏฐาน เป็นปฏิปักษ์ต่อการพิจารณา. พระนิพพานชื่อว่าวิวัฏฏะ เพราะไปปราศจากวัฏฏะ, ความเป็นไปโดยการตามพิจารณาเห็น กล่าวคือ ความเป็นผู้มีใจน้อมไปในวิวัฏฏะนั้น ชื่อว่าวิวัฏฏานุปัสสนา, ได้แก่ สังขารุเปกขาญาณและอนุโลมญาณ. ชื่อว่าความยึดมั่นด้วยสังโยค ได้แก่ ความยึดมั่นในสังขารทั้งหลายด้วยอำนาจแห่งการประกอบ.

สโยคาภินิเวโส อภินิวิสนํ.

ทิฏฺเ็กฏฺฐานนฺติ สหชาเตกฏฺฐานญฺจ.

ทิฏฺฐิยา ปหาเนกฏฺฐานญฺจ.

คำว่า อันมีที่ตั้งอันเดียวกันกับทิฏฐิ คือ อันมีที่ตั้งอันเดียวกัน ซึ่งเกิดพร้อมกันกับทิฏฐิ

---

[๑] สี. จิเต.

[๒] โมหปทฏฺฐานาติ มญฺเญ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โอฬาริกานนฺติ อุปริมคฺควชฺเฌ กิเลเส ปหาตพฺพาปิ ทุติยมคฺควชฺเฌหิ โอฬาริกา. อณุสหคตานนฺติ อณุภูตานํ, อิทํ เหฏฺฐิมมคฺควชฺเฌ อุปาทาย วุตฺตํ. สพฺพกิเลสานนฺติ อวสิฏฺฐสพฺพกิเลสานํ. น หิ ปฐมมคฺคาทีหิ ปหีนา กิเลสา ปุน ปหียนฺติ.

และมีที่ตั้งอันเดียวกันโดยการละ (ละพร้อมกับทิฐิ). คำว่า (กิเลสทั้งหลาย)ที่เป็นอย่างหยาบ ท่านกล่าวเทียบกับกิเลสทั้งหลายที่มรรคเบื้องบนพึงฆ่า. ถ้าถือเอาความโดยประการอื่น กิเลสทั้งหลายแม้ที่ทัสสนะ(โสดาปัตติมรรค)พึงละ ก็ชื่อว่าหยาบกว่ากิเลสที่มรรคที่ ๒ (สกทาคามิมรรค)พึงละ. บทว่า อณุสหคตานํ แปลว่าที่เป็นอย่างละเอียด, คำนี้ท่านกล่าวเทียบกับกิเลสที่มรรคเบื้องต่ำพึงฆ่า. คำว่ากิเลสทั้งหลายทั้งปวง ได้แก่ กิเลสทั้งหลายทั้งปวงที่เหลือ. เพราะว่ากิเลสทั้งหลายที่มรรค ๓ มีปฐมมรรคเป็นต้น ละได้แล้ว อรหัตมรรคไม่ต้องละอีก.

"จิตฺตสฺส อวิปฺปฏิสาราย สํวตฺตนฺตี"ติ-อาทีสุ สํวโร อวิปฺปฏิสารตฺถาย. "อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข อานนฺท กุสลานิ สีลานี"ติ[๑] จ วจนโต เจตโส

ในคำว่า "ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต" เป็นต้น ความว่าศีล ย่อมมีเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อนแห่งจิต เพราะมีคำพูดว่า สำรวร

---

[๑] องฺ. ทสก. ๒๔/๑, ๒๔/๓๓๕.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อวิปฺปฏิสารตฺถาย ภวนฺติ. อวิปฺปฏิสาโร อวิปฺปฏิสารตฺถาย สังวรย่อมมีเพื่อประ-
ปามุชฺชตฺถาย. "โยนิโส มนสิกโรโต โยชน์แก่ความไม่เดือดร้อนใจ. และว่า
ปามุชฺชํ ชายตี"ติ[๑] วจนโต ปามุชฺชาย "อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข อานนฺท
สีลานิ สมาทินฺนานิ" ดูกรอานนท์ กุศลศีล
ปีติ ชายตี"ติ[๑] วจนโต ปีติยา สีลานิ. ทั้งหลาย มีความไม่เดือดร้อนใจเป็นประ-
ปีติ ปสฺสทฺธตฺถาย. "ปีติมนสฺส กาโย โยชน์ ดังนี้. ชื่อว่า ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อ
ปสฺสมฺภตี"ติ[๒] วจนโต ปสฺสทฺธิยา ปราโมทย์ เพราะมีคำพูดว่า อวิปฺปฏิสาโร
สีลานิ. ปสฺสทฺธิ สุขตฺถาย. "ปสฺสทฺธ- ปามุชฺชตฺถาย. "โยนิโส มนสิกโรโต
กาโย สุขํ เวทยตี"ติ[๒] วจนโต ปามุชฺชํ ชายติ" ความไม่เดือดร้อนใจ ย่อม
โสมนสฺสาย สีลานีติ. เป็นไปพร้อม เพื่อประโยชน์แก่ปราโมทย์.
เมื่อมนสิการโดยถูกอุบาย ปราโมทย์ย่อม
เกิดขึ้น ดังนี้. ชื่อว่า ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อ
ปีติ เพราะมีคำพูดว่า ปามุชฺชํ ปีติยา.
"ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ" ปราโมทย์ย่อมเป็น
ไปพร้อมเพื่อปีติ. บุคคลผู้มีใจปราโมทย์

---

[๑] ที. ปา. ๑๑/๓๒๙.
[๒] สํ. มหาวาร. ๑๙/๒๐๘, ที. สี. ๙/๒๕๙; ที. ปา. ๑๑/๓๒๙, องฺ. ติก. ๒๐/๓๑๓, องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๓๑๙, องฺ. เอกาทสก. ๒๔/๓๕๙.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ย่อมเกิดปีติ ดังนี้. ชื่อว่า ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อปัสสัทธิ เพราะมีคำพูดว่า ปีติ ปสฺสทฺธตฺถาย. "ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ" ปีติย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อปัสสัทธิ, กาย ของบุคคลผู้มีใจปีติย่อมระงับ ดังนี้. ชื่อว่า ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อโสมนัส เพราะมีคำพูดว่า ปสฺสทฺธิ สุขตฺถาย "ปสฺสทฺธกาโย สุขิ เวทยติ" ปัสสัทธิย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อประโยชน์สุข บุคคลผู้มีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข ดังนี้ ฉะนี้แล.

"สุขตฺถาย สุขิ เวทยตี"ติ[๑] เจตฺถ โสมนสฺสิ "สุขนฺ"ติ วุตฺตนฺ. อาเสวนายาติ สมาธิสฺส อาเสวนาย. นิรามิเส หิ สุเข สิทฺเธ "สุขิโน จิตฺตนฺ สมาธิยตี"ติ[๒] วจนโต สมาธิ สิทฺโธเยว โหติ, ตสฺมา สมาธิสฺส

ก็ในคำว่า "เพื่อประโยชน์แก่สุข ย่อมเสวยสุข" ดังนี้ นี้ตรัสถึงโสมนัสว่า "สุข". คำว่า เพื่ออาเสวนะ คือเพื่ออาเสวนะแห่งสมาธิ. ความว่า จริงอยู่ เมื่อสุขที่ไม่มีอามิสสำเร็จแล้ว สมาธิก็เป็นอันว่าสำเร็จ

---

[๑] ฉ. เวเทศิ. ส. มหาวาร. ๑๙/๒๐๘.

[๒] สี. มหาวาร. ๑๙/๒๐๘, ที. สี. ๙/๒๕๙, ที. ปา. ๑๑/๓๒๙, องฺ. ติก. ๒๐/๓๑๓, องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๓๑๙, องฺ. เอกาทสก. ๒๔/๓๕๙.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาเสวนาย ปคุณพลวภาวาย สัวตฺตนฺตีติ ทีเดียว เพราะมีคำพูดว่า "สุขิโน จิตฺตำ-
อตฺโถ. ภาวนายาติ ตสฺเสว สมาธิสฺส สมาธิยติ" จิตของผู้มีสุข ย่อมตั้งมั่น ดังนี้,
วฑฺฒิยา. เพราะฉะนั้น จึงมีความหมายว่า ศีลเป็นไป
พร้อมเพื่ออาเสวนะ คือเพื่อความคล่อง-
แคล่วและมีกำลังแห่งสมาธิ. คำว่า เพื่อ
ภาวนา คือเพื่อความเจริญแห่งสมาธินั้น
นั่นแหละ.

พหุลีกมฺมายาติ ปุนปฺปุนำ กิริยาย. คำว่า เพื่อการกระทำให้มาก คือเพื่อการ
อลงฺการายาติ ตสฺเสว สมาธิสฺส ปสาธ- กระทำบ่อย ๆ. คำว่า เพื่อธรรมเป็นเครื่อง
นภูตสทฺธินฺทฺริยาทินิพฺพตฺติยา อลงฺการาย ประดับ คือย่อมเป็นไปพร้อม เพื่อธรรมเป็น
สัวตฺตนฺติ. ปริกฺขารายาติ อวิปฺปฏิสาราทิ- เครื่องประดับ โดยความบังเกิดแห่งคุณ
กสฺส สมาธิสมฺภารสฺส สิทฺธิยา ตสฺเสว มีสัทธินทรีย์เป็นต้น อันเป็นเครื่องประดับ
สมาธิสฺส ปริกฺขาราย สัวตฺตนฺติ. สมาธินั้นนั่นเทียว. คำว่า เพื่อบริขาร คือ
สมฺภารฏฺโฐ หิ อิธ ปริกฺขาร-สทฺโท. ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อบริขาร แห่งสมาธินั้น
"เยเกจีเม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา นั่นแหละ โดยความสำเร็จแห่งธรรมอันเป็น
สมฺมาเนตพฺพา"ติ[1]อาทีสุ วิย สมฺภาโรติ จ สัมภาระ(องค์ประกอบ)ของสมาธิ มีอวิป-
ปจฺจโย เวทิตพฺโพ. ปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ) เป็นต้น.
เพราะว่า ศัพท์ว่า บริขาร ในที่นี้ มีความ

---

[1] ม. มู. ๑๒/๒๑๒.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๒ ร.น.ท. ปรีชา เหมาะสมบูรณ์

หมายว่าสัมภาระ. และปัจจัย พึงทราบว่า ชื่อว่าสัมภาระ ดุจในประโยคว่า "เยเกจิเม ปพฺพชิเตน ชีวิตปริกฺขารา สมุทาเนตพฺพา" บริขาร (คือสัมภาระอันได้แก่ปัจจัย)แห่งชีวิต ที่บรรพชิตพึงแสวงหามาเหล่านี้ใด ดังนี้เป็นต้น.

กามญฺจายํ ปริกฺขาร-สทฺโท "รโถ สีลปริกฺขาโร"ติอาทีสุ[๑] อลงฺการฏฺโ, "สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขิตฺตํ โหตี"ติอาทีสุ[๒] ปริวารฏฺโ วุตฺโต. อิธ ปน อลงฺการปริวารานํ วิสุ คหิตตฺตา "สมฺภารฏฺโ"ติ วุตฺตํ. ปริวารายาติ มูลการณภาเวเนว สมาธิสฺส ปริวารภูต-สติวีริยาทีธมฺมวิเสสสาธเนน ปริวาร-สมฺปตฺติยา สวฑฺฒนฺติ. ปาริปูริยาติ วสีภาวสมฺปาปเนน, วิปสฺสนาย ปทฏฺฐาน-

ศัพท์ว่า บริขาร ท่านกล่าวว่า มีอรรถว่าเป็นเครื่องประดับ ดุจในประโยคว่า "รโถ สีลปริกฺขาโร" รถมีศีลเป็นบริขารเป็นต้นก็ได้, มีอรรถว่าบริวาร (เครื่องแวดล้อม) ดุจในประโยคว่า "สตฺตหิ นครปริกฺขาเรหิ สุปริกฺขิตฺตํ โหติ" นครเป็นอันแวดล้อมดีแล้วด้วยบริขารแห่งนคร ๗ อย่าง ดังนี้เป็นต้นก็ได้ ก็จริงอยู่. แต่ว่าในที่นี้เป็นอันกล่าวได้ว่า "มีอรรถว่า สัมภาระ (คือปัจจัย)" เพราะเครื่องประดับและบริวาร ท่านถือ

---

๑ สํ. มหา. ๑๙/๗.

๒ องฺ. สตฺตก. ๒๓/๑๐๗.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภาวาปาทเนน จ ปริปูณฺณภาวสาธนโต สมาธิสฺส ปริปูริยา สวตฺตนฺติ.

แยกเป็นอย่างหนึ่งต่างหากแล้ว. คำว่า เพื่อบริวาร คือย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อบริวารสมบัติ โดยให้สำเร็จธรรมวิเศษมีสติ วิริยะเป็นต้น อันเป็นบริวารของสมาธิ เพราะความที่เป็นมูลเหตุนั่นเอง. คำว่า เพื่อความบริบูรณ์ คือย่อมเป็นไปพร้อม เพื่อความบริบูรณ์แห่งสมาธิ โดยให้สำเร็จความบริบูรณ์ โดยการให้บรรลุวสีภาพ, และโดยการให้ถึงความเป็นปทัฏฐานแห่งวิปัสสนา.

เอวํ สุปริสุทฺธสีลมูลกํ สพฺพาการปาริปูรึ สมาธึ ทสฺเสตฺวา อิทานิ "สมาหิโต ปชานาติ ปสฺสติ, ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจตี"ติ[๑] วจนโต สีลมูลกานิ สมาธิปทฏฺฐานานิ ปโยชนานิ ทสฺเสตุํ "เอกนฺตนิพฺพิทายา"ติอาทิ วุตฺตํ. นิพฺพิทาย หิ ทสฺสิตาย ตสฺส ปทฏฺฐานภูตํ ยถาภูตญาณ-

ท่านอาจารย์ ครั้นแสดงสมาธิที่มีศีลอันบริสุทธิ์ดีเป็นมูล ที่มีความบริบูรณ์โดยอาการทั้งปวงอย่างนี้แล้ว บัดนี้ประสงค์แสดงประโยชน์ทั้งหลายที่มีศีลเป็นมูล มีสมาธิเป็นปทัฏฐาน โดยพระบาลีว่า "สมาหิโต ปชานาติ ปสฺสติ ฯเปฯ วิราคา วิมุจฺจติ" บุคคลผู้มีจิตตั้งมั่น ย่อมรู้ ย่อมเห็น, เมื่อรู้ เมื่อเห็นตามความเป็นจริง ก็ย่อม

---

[๑] องฺ. ทสก. ๒๔/๓, สํ. ขนฺธ. ๑๗/๒๗.

วิสุทธิมรรคมหาฎีกา ป.ท.๑

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทสฺสนํ ทสฺสิตเมว โหติ, ตสฺมึ อสติ เบื่อหน่าย, เมื่อเบื่อหน่าย ก็ย่อมคลาย นิพฺพิทาย อสิชฺฌนโต. นิพฺพิทาทโย อตฺถโตว กำหนัด, เพราะคลายกำหนัด ก็ย่อมหลุดพ้น วิภตฺตาเอว. ยถาภูตญาณทสฺสนนฺติ ปเนตฺถ ดังนี้ จึงกล่าวว่า "เพื่อความเบื่อหน่าย สปฺปจฺจยนามรูปทสฺสนำ อธิปฺเปตำ. เอวเมตฺถ โดยส่วนเดียว" ดังนี้เป็นต้น. จริงอยู่ เมื่อ อมตมหานิพฺพานปริโยสานำ สีลสฺส ปโยชนำ ท่านได้แสดงนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) แล้ว ทสฺสิตนฺติ เวทิตพฺพำ. ยถาภูตญาณทัสสนะ (ความเห็น คือ ความรู้ ตามความเป็นจริง) อันเป็นปทัฏฐานแห่ง นิพพิทาญาณนั้น ก็เป็นอันท่านได้แสดงแล้ว เทียว, เพราะเมื่อยถาภูตญาณทัสสนะนั้นไม่มี นิพพิทาก็สำเร็จมิได้. ก็เป็นอันท่านอาจารย์ จำแนกธรรมทั้งหลาย มีนิพพิทาเป็นต้น โดย สภาวะทีเดียวแหละ. ก็คำว่า ยถาภูตญาณ-ทัสสนะ ในที่นี้ ประสงค์เอาการเห็นนามรูป พร้อมทั้งปัจจัย. พึงทราบว่า ในอธิการนี้ เป็นอันท่านอาจารย์แสดงประโยชน์ของศีลอัน มีอมตมหานิพพานเป็นที่สุด ไว้โดยประการ ที่กล่าวมานี้.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อิทานิ ปหานาทีสุ สีลนฺ[๑] ทสฺเสตุ "เอตฺถ จา"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ ปชหนฺ ติ ตสฺส ภาวสาธนตฺตา ปหานนฺติ วุตฺตํ. ยถา ปนสฺส ธมฺมภาโว สมฺภวติ, ตถา เหฏฺฐา สำวณฺณิตเมว. เอวํ หิสฺส สีลภาโว สุฏฺฐุ ยุชฺชติ.

บัดนี้ ท่านประสงค์แสดงสภาวะที่เป็นศีล ในธรรมทั้งหลายมีปหานะเป็นต้น จึงเริ่มคำว่า "เอตฺถ จ" ดังนี้เป็นต้น. สนธาย "ปหานนฺ โกจิ ธมฺโม นาม นตฺถี"ติ คือความไม่เกิดขึ้น ชื่อว่า ปหานะ เพราะเหตุนั้น ท่านหมายเอาความเป็นภาวสาธนะแห่งปหานะนั้น (คือให้แปลว่า การละ) จึงกล่าวว่า "ชื่อว่าธรรมอะไร ๆ เรียกว่าปหานะ หามีไม่" ดังนี้. อนึ่ง ปหานะนั้นมีความเป็นธรรมะ ก็โดยประการแห่งคำที่ข้าพเจ้าได้สังวรรณนาในหนหลัง นั่นเทียว. จริงอยู่ ความที่ปหานะนั้นเป็นศีล ย่อมเหมาะสมดีก็โดยประการที่กล่าวนี้.

ตำ ตำ ปหานนฺติ "ปาณาติปาตสฺส ปหานนฺ"ติ เอวํ วุตฺตำ ตำ ตำ ปหานนฺ. ตสฺส ตสฺส อทินนาทานสฺส ปหานนฺ"ติ เอวมาทินา นเยน ปาณาติปาตสฺส ปหานนฺ กุสลธมฺมสฺสาติ ปาณาติปาตสฺส ปหานนฺ กุสลธมฺมสฺสาติ

คำว่า การละนั้น ๆ ได้แก่ การละที่ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า "การละปาณาติบาต, การละอทินนาทาน" เป็นต้นนั้น ๆ. คำว่า แห่งกุศลธรรมนั้น ๆ คือแห่งกุศลธรรมนั้น ๆ

---

[๑] ฉ. สีลตฺถ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสุทธมรรคมหาฎีกา ป.ท. ๑-๒

เมตฺตาทิกุสลสฺส ธมฺมสฺส, อทินฺนาทานสฺส ปหานํ จาคาทิกุสลสฺส ธมฺมสฺสาติ เอวํ ตสฺส กุสลธมฺมสฺส. ปติฏฺฐานฏฺเฐนาติ ปติฏฺฐานภาเวน. ปหานํ หิ[๑] ตสฺมึ สติ โหติ, อสติ น โหติ, ตสฺส "ปติฏฺฐานนฺ"ติ วตฺตพฺพตํ ลภตีติ กตฺวา ยสฺมึ สนฺตาเน ปาณาติปาตาทโย ตสฺส ปกมฺปเหตโวติ ตปฺปหานํ วิกมฺปภาวากรเณน[๒] สมาธานํ วุตฺตํ. เอวํ เสสปหาเนสุปิ วตฺตพฺพํ. สมาธานํ สณฺฐปนํ, สยมนฺ วา.

เป็นการเข้าไปทรงไว้ โดยอรรถว่าเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรม มีจาคะเป็นต้น. คำว่า โดยอรรถว่าเป็นที่ตั้ง คือโดยความเป็นที่ตั้ง. ท่านอาจารย์ทำไว้ในใจว่า จริงอยู่ เมื่อกุศลธรรมนั้นมี การละจึงมีได้, เมื่อกุศลธรรมนั้นไม่มี การละก็ไม่มี, การละนั้นจึงได้ชื่อภาวะที่ควรจะกล่าวได้ว่า "เป็นที่ตั้ง" แห่งกุศลธรรมนั้น ดังนี้ แล้วจึงกล่าวถึงการละปาณาติบาตเป็นต้นนั้น ว่า เป็นความตั้งไว้ด้วยดี โดยไม่กระทำความหวั่นไหว (ในวิสุทธิมรรคเป็น โดยไม่กระทำความกระจัดกระจายให้) เพราะอรรถว่า ธรรมทั้งหลาย

---

[๑] สี. ปธานี หิ โย.

[๒] ฉ. วิกมฺปาภาวกรเณน, (วิสุทฺธิมคฺค. อวิปฺปกิณฺณภาวกรเณน จ สมาธาน).

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มีปาณาติบาตเป็นต้น มีในสันดานใด ก็เป็นเหตุหวั่นไหวแห่งสันดานนั้น. แม้ในการละธรรมที่เหลือก็มีคำที่ควรกล่าวอย่างนี้. ชื่อว่า ความตั้งไว้ด้วยดี ได้แก่ ความตั้งไว้โดยชอบ. หรือได้แก่ความสำรวม.

อิตเร จตฺตาโรติ เวรมณีอาทโย จตฺตาโร ธมฺมา น ปหานํ วิย โวหารมตฺตนฺติ อธิปฺปาโย. ตโต ตโตติ ตมฺหา ตมฺหา ปาณาติปาตาทิโต. ตสฺส ตสฺสาติ ปาณาติปาตาทิกสฺส สำวราเสน[๑] ตสฺส ตสฺส วา สำวรสฺส วเสน. ตทุภยสมฺปยุตฺตเจตนา-วเสนาติ เวรมณีหิ, สำวรธมฺเมหิ จ สมฺปยุตฺตาย เจตนาย วเสน.

คำว่า ธรรม ๔ อย่างนอกนี้ อธิบายว่า ธรรม ๔ อย่างมีเวรมณี (ความงดเว้น) เป็นต้น. มิใช่เป็นเพียงบัญญัติ เหมือนอย่างปหานะ(การละ). คำว่า จากโทษนั้น ๆ คือ จากโทษมีปาณาติบาตเป็นต้นนั้น ๆ. คำว่า (ด้วยอำนาจความสำรวม)โทษนั้น ๆ คือด้วยอำนาจการป้องกันโทษ มีปาณาติบาตเป็นต้น หรือด้วยอำนาจความสำรวมนั้น ๆ. คำว่า ด้วยอำนาจเจตนา ที่สัมปยุตกับความงดเว้นและความสำรวมทั้งสองนั้น คือ ด้วยอำนาจเจตนาที่สัมปยุตกับความงดเว้นทั้งหลาย และกับสังวรธรรมทั้งหลาย.

---

[๑] ฉ. สำวรณวเสน.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตำ ตำ อวีติกฺกมนฺตสฺสาติ ตำ ตำ ปาณาติปาตาทึ อวีติกฺกมนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส, ธมฺมสมูหสฺส วา วเสน เจตโส ปวตฺติสพฺภาวำ สนฺธาย วุตฺตา. ตสฺมา เอกกฺขเณปิ ลพฺภนฺตีติ อธิปฺปาโย.

คำว่า แห่งบุคคลผู้ไม่ก้าวล่วงโทษนั้น ฯ ความว่า ธรรม ๔ อย่างนอกนี้ ชื่อว่า ท่าน กล่าวหมายเอาภาวะที่มีอยู่แห่งความเป็นไป ของใจ ด้วยอำนาจแห่งบุคคล ผู้ไม่ก้าวล่วงโทษ มีปาณาติบาตเป็นต้นนั้น ฯ, หรือแห่งประชุมธรรม. เพราะฉะนั้นจึงมีอธิบายว่าย่อมหาได้ แม้ในขณะเดียวกัน.

สีลสงฺกิเลส, โวหานวณฺณนา

พรรณนาความเศร้าหมอง, ความต่องแผ้วของศีล

๒๑. สงฺกิลิสฺสติ เตนาติ สงฺกิเลโส. โก ปน โสติ อาห "ขณฺฑาทิภาโว สีลสฺส สงฺกิเลโส"ติ. โวหายติ วิสุชฺฌติ เอเตนาติ โวหานำ, อขณฺฑาทิภาโว. ลาภยสาทีติ อาทิ-สทฺเทน ญาติองฺคชีวิตาทีนำ สงฺคโห. สตฺตสุ อาปตฺติกฺขนฺเธสุ อาทิมฺหิ วา อนฺเต อรรถว่าเป็นเหตุผ่องแผ้ว คือ หมดจด, วา เวมชฺเฌติ จ อิทำ เตสำ อุทฺเทสาทิ- ได้แก่ ภาวะที่ศีลไม่ขาดเป็นต้น. บทว่า

๒๑. ชื่อว่าสังกิเลส เพราะอรรถว่าเป็นเหตุเศร้าหมอง. ก็อะไรเล่าเป็นเหตุเศร้าหมองนั้น ท่านอาจารย์กล่าวตอบว่า "ภาวะที่ศีลขาดเป็นต้น จัดเป็นเหตุเศร้าหมองของศีล" ดังนี้. ชื่อว่าโวหาน เพราะ

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาฬิวเสน ฯ วุตฺตํ. น หิ อญฺโญ โกจิ ลาภยสาทิ (อันมีลาภและยศเป็นต้น) ด้วย อาปตฺติกฺขนฺธานํ อนุกฺกโม อตฺถิ. ขณฺฑนฺติ อาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่า เป็นต้น) มีการ ขณฺฑวนฺตํ, ขณฺฑิตํ วา. ฉิทฺทนฺติ เอตฺถาปิ สงเคราะห์เอาญาติ อวัยวะ ชีวิต เป็นต้น. เอเสว นโย. ปริยนฺเต ฉินฺนสาฏโก วิยาติ ก็คำว่า ในบรรดากองอาบัติ ๗ สิกขาบทของ ปาตฺรนฺเต[1] ทสนฺเต วา ฉินฺนวตฺถํ วิย. ภิกษุรูปใด เป็นอันทำลายแล้วในเบื้องต้นก็ดี ในที่สุดก็ดี ในท่ามกลาง(ก็ดี) นี้ ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจพระบาลี ที่เป็นอุเทศเป็นต้น แห่งอาบัติเหล่านั้น. ด้วยว่าลำดับแห่งกองอาบัติทั้งหลาย อะไร ๆ อย่างอื่นหามีไม่. คำว่า ขาด ได้แก่ ศีลที่มีการขาด, หรือที่ขาดแล้ว. แม้ในคำนี้ว่า ทะล ก็มีนัยนี้แหละ. คำว่า เหมือนอย่างผ้าสาฏกขาดที่ชายฉะนั้น คือ เหมือนอย่างผ้าขาดที่ชายผ้าหรือที่ริมสุดของผ้า ฉะนั้น.

เอวนฺติ อิทานิ วุจฺจมานากาเรน. เมถุนสโยควเสนาติ ราคปริยุฏฺฐาเนน สทิสภาวาปตฺติยา มิถุนานํ อิทนฺติ เมถุนํ, คำว่า โดยประการอย่างนี้ คือโดยอาการที่กำลังกล่าวถึงอยู่ในบัดนี้. คำว่า ด้วยอำนาจแห่งเมถุนสังโยค ความว่า ชื่อว่า

---

[1] ปตฺรนฺเตติ วา วตฺถนฺเตติ วา ทิสฺสติ,
สี. มตฺตนฺเต วา, ม. ปตฺรนฺเต,
ฉ. วตฺถนฺเต.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิพฺพนฺธนฺ[๑]ติ เมถุนวเสน สมาโยโค เมถุน- เมถุน เพราะอรรถว่าสิ่งนี้เป็นของคนคู่ โดย
สโยโค. อิธ ปน เมถุนสโยโค วิย การถึงความเช่นเดียวกัน เพราะความ
เมถุนสโยโค, ตสฺส วเสน. อิธาติ อิมสฺมึ กลุ้มรุมแห่งราคะ, ได้แก่ การสมสู่. ความ
โลเก. เอกจฺโจติ เอโก. สมโณ วา ประกอบร่วมกันด้วยอำนาจแห่งเมถุน ชื่อว่า
พฺราหฺมโณ วาติ ปพฺพชามตฺเตน สมโณ วา เมถุนสังโยค. แต่ในที่นี้ เป็นดุจเมถุนสังโยค
ชาติมตฺเตน พฺราหฺมโณ วา. จึงชื่อว่าเมถุนสังโยค, ได้แก่ ด้วยอำนาจ
แห่งเมถุนสังโยคนั้น. บทว่า อิธ แปลว่า
ในโลกนี้. บทว่า เอกจฺโจ ได้แก่ บางคน.
คำว่า สมณะก็ดี พราหมณ์ก็ดี คือผู้เป็นสมณะ
โดยสักว่าได้บวชก็ดี ผู้เป็นพราหมณ์โดยสักว่า
ชาติ(กำเนิด)ก็ดี.

ทฺวยทฺวยสมาปตฺตินฺ[๒]ติ ทฺวีหิ ทฺวีหิ คำว่า ซึ่งความประจวบร่วมกัน ๒ ต่อ ๒
สมาปชฺชิตพฺพํ, เมถุนนฺติ อตฺโถ. นเหว คือ ซึ่งสิ่งที่คน ๒ ต่อ ๒ พึงถึงร่วมกัน,
โข สมาปชฺชตีติ สมฺพนฺโธ. อุจฺฉาทนํ ความว่า ได้แก่ เมถุน. เชื่อมความว่า
อุพฺพตฺตนํ. สมฺมาหนํ ปริมทฺทนํ. สาทิยตีติ นเหว โข สมาปชฺชติ. ชื่อว่า อุจฺฉาทนํ
อธิวาเสติ. ตทสฺสาเทตีติ อุจฺฉาทนาทึ ได้แก่ การขัดสี. ชื่อว่า สมฺมาหนํ ได้แก่

---

[๑] สี. นิจฺจวนฺ. ฉ. นิพฺพนฺธนฺ.
[๒] ฉ. อิ. ทฺวยทฺวยสมาปตฺตินฺติ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภิรมติ. นิกาเมตีติ อิจฺฉติ. วิตฺตินฺติ ตุฏฺฐึ. การนวด. บทว่า สาทิยติ ได้แก่ ยอมรับ. อิทมฺปิ โขติ เอตฺถ อีทนฺติ ยถาวุตฺตํ คำว่า ยินดีการกระทำนั้น คือรื่นรมย์การสาทิยนาที ขณฺฑภาวาทิวเสน เอกํ กตฺวา ขัดสีเป็นต้น. บทว่า นิกาเมติ (ปรารถนา) วุตฺตํ. ได้แก่ อิจฺฉติ (ต้องการ). คำว่า ความปลาบปลื้ม ได้แก่ ความยินดี. ในคำว่า แม้ข้อนี้แล นี้ ตรัสรวมเอาการยอมรับเป็นต้น (ยอมรับ ยินดี ปรารถนา ถึงชื่งความปลาบปลื้ม)ตามที่ได้ตรัสว่า ข้อนี้ ให้เป็นอันเดียวกัน โดยเกี่ยวเป็นความขาดเป็นต้น.

ปิ-สทฺโท วกฺขมานํ อุปาทาย สมุจฺจยฏฺโฐ. โข-สทฺโท อวธารณฏฺโฐ. อิทํ วุตฺตํ โหติ : ยเทตํ พฺรหฺมจาริปฏิญฺญสฺส[1] อสติปิ ทฺวยทฺวยสมาปตฺติยํ มาตุคามสฺส อุจฺฉาทน-นฺหาปนสมฺพาหนสาทิยนาทิ, อิทมฺปิ เอกํเสน ตสฺส พฺรหฺมจริยสฺส ขณฺฑาทิภาวาปาทนโต ขณฺฑมฺปิ ฉิทฺทมฺปิ สพลมฺปิ กมฺมาสมฺปีติ. เอวมฺปน ขณฺฑาทิภาวาปตฺติยา โส

ปิ ศัพท์ (ที่แปลว่า แม้) มีอรรถว่า รวบรวมยึดเอาคำที่กำลังกล่าวถึง. โข ศัพท์ (ที่แปลว่า แล) มีอรรถว่าย้ำความ. ข้อนี้มีอันกล่าวอธิบายไว้ว่า : แม้เมื่อสมณะหรือพราหมณ์ผู้ปฏิญาณว่า เป็นพรหมจารี ไม่มีความประจวบร่วมกัน ๒ ต่อ ๒ การยอมรับเป็นต้นซึ่งการที่มาตุคามขัดสีให้ อาบน้ำให้นวดให้ นี้ อันใด, แม้ข้อนี้ จัดเป็นความ

---

[1] ฉ. พฺรหฺมจารีปฏิญฺญสฺส.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรติ, น ปริสุทฺธํ, ขาดก็ได้ ทะลุก็ได้ ด่างก็ได้ พร้อยก็ได้ สยุตฺโต เมถุนสโยเคน, น วิสยุตฺโต. เพราะเป็นการทำให้พรหมจรรย์นั้น ถึงซึ่ง ตโต จสฺส น ชาติอาทีหิ ปริมุตฺตีติ ความขาดเป็นต้นได้โดยแน่นอน ฉะนี้แล. ทสฺเสนฺโต "อยํ วุจฺจตี"ติอาทิมาห. ก็พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรงแสดงว่า ก็เพราะการถึงความขาด เป็นต้นอย่างนี้ สมณะหรือพราหมณ์ผู้นั้น ชื่อว่าย่อมประพฤติพรหมจรรย์อันไม่บริสุทธิ์, ไม่ใช่บริสุทธิ์, เป็นผู้ประกอบด้วยเมถุนสังโยค, หาใช่ไม่ประกอบไม่. ก็เพราะเหตุนั้น เขาจึงหาความหลุดพ้นจากทุกข์ มีชาติเป็นต้น มิได้ ดังนี้ จึงตรัสว่า "อยํ วุจฺจติ" (ผู้นี้เรียกว่า) ดังนี้เป็นต้น.

สญชคฺฆตีติ กิเลสวเสน มหาหสิตํ หสติ. สงฺกีฬตีติ กายสํสคฺควเสน กีฬติ. สงฺเกฬายตีติ สพฺพโส มาตุคามํ เกฬายนฺโต วิหรติ. จกฺขุนาติ อตฺตโน จกฺขุนา. จกฺขุนฺติ มาตุคามสฺส จกฺขุ. อุปนิชฺฌายตีติ อุเปจฺจ นิชฺฌายติ โอโลเกติ. ติโรกุฏฺเฏสุ กุฏฺฏสฺส คำว่า หัวเราะ คือหัวเราะเป็นเสียงหัวเราะดัง ด้วยอำนาจกิเลส. คำว่า ร่วมเล่น คือเล่นโดยเกี่ยวกับการคลุกคลีกันด้วยกาย. คำว่า เล่นหัว คืออยู่เล่นหัวกับมาตุคามทุกอย่าง. คำว่า ใช้ตา คือใช้ตาของตน. คำว่า (จ้องสบ)ตา คือ(จ้องสบ)ตาของมาตุคาม. คำว่า จ้อง คือเข้าไปเพ่ง

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภิตฺติ กุฑฺฑํ, อิฏฺฐกามยา ปากาโรติ วทนฺติ. คือแลดู. คำว่า ภายนอกฝา คืออีกข้างหนึ่ง
ยากาจิ วา ภิตฺติ โปริสโต ทิยฑฺฒ- ของฝา. ชื่อว่า ภายนอกกำแพง ก็โดยนัย
รตนุจฺจปฺปมาณา กุฑฺฑํ, กุฑฺฑโต อธิโก เดียวกันนั้น. อาจารย์หลายท่านกล่าวว่า
ปากาโร. ผนังที่สร้างด้วยดิน ชื่อว่าฝา, ที่สร้างด้วยอิฐ
ชื่อว่ากำแพง. อีกอย่างหนึ่ง ผนังอย่างใด
อย่างหนึ่ง ที่สูงกว่าหนึ่งชั่วคน ประมาณ
ศอกครึ่ง ชื่อว่าฝา, ที่สูงเกินฝาชื่อว่า
กำแพง.

อสฺสาติ พฺรหฺมจาริปฏิญฺญสฺส. ปุพฺเพติ บทว่า อสฺส โยค พฺรหฺมจาริปฏิญฺญสฺส
วตฺถสมาทานโต[๑] ปุพฺเพ. กามคุเณหีติ แปลว่าของผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีนั้น.
กามโกฏฺฐาเสหิ. สมฺปฺปิตนฺติ สุฏฺฐุ อปฺปิตํ คำว่า ในกาลก่อน คือในกาลก่อนแต่การ
สหิตํ. สมงฺคีภูตนฺติ สมนฺนาคตํ. ปริจาริย- สมาทานวัตร. คำว่า ด้วยกามคุณ คือด้วย
มานนฺติ[๒] กีฬิตํ, อุปฏฺฐหิยมานนฺ วา. ส่วนแห่งกามทั้งหลาย. บทว่า สมฺปฺปิตํ ได้แก่
อิ่มเอิบคือถึงพร้อมด้วยดี. คำว่าพร้อมเพรียง
คือประกอบพร้อม. บทว่า ปริจาริยมานนฺ
แปลว่า ที่เล่นอยู่, หรือถูกบำรุงบำเรออยู่.

---

[๑] ฉ. วตฺตสมาทานโต.

[๒] ฉ. ปริจารยมานนฺติ.

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณิธายาติ ปฏฺเ ฐตฺวา. สีเลนาติอาทีสุ บทว่า ปณิธาย แปลว่าปรารถนา. ในคำว่า ยมนิยมาทิสมาทานวเสน สีลํ. อวีติกฺกมวเสน ด้วยศีล เป็นต้น มีวินิจฉัยว่า ชื่อว่า ศีล วตฺตํ. อุภยมฺปิ สีลํ. ทุกฺกรจริยาวเสน ก็โดยเกี่ยวกับการสมาทานยมศีล และนิยมศีล ปวตฺติตํ วตฺตํ. ตตฺถอกิจฺจสมฺมตโต วา เป็นต้น. ชื่อว่า วัตร ก็โดยเกี่ยวกับความ นิวตฺติลกฺขณํ สีลํ. ตตฺถสมาทานวโต ไม่ก้าวล่วง. (อีกอย่างหนึ่ง) แม้ทั้งสอง เวสโภชนกิจฺจกรณาทิวิเสสปฏิปตฺติ วตฺตํ. อย่าง ชื่อว่า ศีล. ที่ทำให้เป็นไป โดยเกี่ยว สพฺพถาปิ ทุกฺกรจริยา ตโป. เมถุนวิรติ กับเป็นความประพฤติที่ทำได้ยาก ชื่อว่า พฺรหฺมจริยํ. วัตร. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติที่มีลักษณะ หันกลับจากความประพฤติ ที่นับว่าเป็นกิจไม่ สมควรนั้น ๆ ชื่อว่า ศีล. ข้อปฏิบัติที่พิเศษ ด้วยการกระทำกิจ คือการตบแต่งให้งาม และการกินเป็นต้น ของผู้มีการสมาทานวัตร และศีลนั้น ๆ ชื่อว่า วัตร. ความประพฤติ ที่ทำได้ยาก แม้โดยประการทั้งปวง ชื่อว่า ตปะ. ความงดเว้นจากเมถุน ชื่อว่า พรหมจรรย์.

สพฺพโสติ อนวเสสโต, สพฺเพสํ วา. คำว่า โดยประการทั้งปวง คือโดย อเภเทนาติ อวีติกฺกเมน. อปราย จ ไม่เหลือ, หรือว่าทั้งหมด. คำว่า ด้วย ปาปธมฺมานํ อนุปฺปตฺติยา, กฺุสลานํ อุปฺปตฺติยา ความไม่แตกทำลาย คือด้วยความไม่ก้าว-

บริษัทเงินทุนเอกธนกิจ จำกัด (มหาชน)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงฺคหิโตติ โยชนา. ตตฺถ กุชฺฌนลกฺขโณ ส่วง. ประกอบความได้ว่า สงเคราะห์ด้วย โกโธ. อุปนหฺนลกฺขโณ[๑] อุปนาโห. อาการอย่างอื่น คือความไม่เกิดขึ้นแห่ง ปเรสํ คุณมกฺขนลกฺขโณ มกฺโข. ยุคคฺคาห- บาปธรรมทั้งหลาย ๑ ด้วยความเกิดขึ้นแห่ง ลกฺขโณ ปลาโส. ปรสมฺปตฺติอุสฺสุยฺยนลกฺขณา คุณทั้งหลาย ๑. ในบาปธรรมเหล่านั้น อิสฺสา. อตฺตสมฺปตฺตินิคูหนลกฺขณํ มจฺฉริยํ. โกธะ (ความโกรธ) มีความขุ่นเคืองเป็น สนฺตาสปฏิจฺฉาทนลกฺขณา มายา. ลักษณะ. อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) มี อสนฺตคุณสมฺภาวนลกฺขณํ[๒] สาเถยฺยํ. จิตฺตสฺส ความผูกไว้มั่นเป็นลักษณะ. มักขะ (ความ ถทฺธภาวลกฺขโณ ถมฺโภ. กรณุตฺตริยลกฺขโณ ลบหลู่) มีความลบหลู่คุณของผู้อื่นเป็นลักษณะ. สารมฺโภ. อุณฺณติลกฺขโณ มาโน. ปลาสะ (ความตีเสมอ) มีการถือคู่เคียงกัน อพฺภุณฺณติลกฺขโณ อติมาโน. มชฺชนลกฺขโณ เป็นลักษณะ. อิสฺสา (ความริษยา) มีความ มโท. จิตฺตโวสฺสคฺคลกฺขโณ ปมาโท. ริษยาในสมบัติของผู้อื่นเป็นลักษณะ. มัจฉริยะ อาทิ-สทฺเทน โลภโมหวิปรีตมนสิการาทีนํ (ความตระหนี่) มีการซ่อนสมบัติของตนเป็น สงฺคโห. ลักษณะ. มายา (ความหลอกลวง) มีการ ปกปิดโทษที่มีอยู่เป็นลักษณะ. สาไถย (ความ โอ้อวด) มีการยกย่องคุณที่ไม่มีอยู่เป็น ลักษณะ. ถัมภะ (ความดื้อดึง) มีความแข็ง

---

๑ ฉ. อุปนฺนหนลกฺขโณ.

๒ สี. ...ปภาวน...

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สี่ยงค์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กระด้างแห่งจิตเป็นลักษณะ. สารัมภะ (ความแข่งดี) มีความยิ่งขึ้นไปแห่งการกระทำเป็นลักษณะ. มานะ (ความถือตัว) มีความทะนงเป็นลักษณะ. อติมานะ (ความเย่อหยิ่ง) มีความทะนงยิ่งนักเป็นลักษณะ. มทะ (ความมัวเมา) มีความมัวเมาเป็นลักษณะ. ปมาทะ (ความประมาท) มีความปล่อยเลอะไปแห่งจิตเป็นลักษณะ. ด้วย อาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่า เป็นต้น) มีการสงเคราะห์เอาบาปธรรมทั้งหลาย มีโลภะ โมหะ มนสิการที่วิปริต เป็นต้น.

อิทานิ "อขณฺฑาทิภาโว ปนา"ติ-อาทินา วุตฺตเมวตฺถํ ปากฏตรํ กาตุ "ยานิ หี"ติอาทิมาห. ตตฺถ อนุปหตานีติ อนุปทฺทุตานิ. วิวฏฺฏูปนิสฺสยตาย ตณฺหา-ทาสพฺยโต โมจเนน ภุชิสฺสภาวกรณ. อวิญฺญูนิ อปฺปมาณตฺตา วุตฺตา "วิญฺญูหิ ปสตฺถตฺตา"ติ. สมาธิสวตฺตนิ วา เอเตสี หลาย) เข้าไปทำอันตรายมิได้. ชื่อว่า

บัดนี้ ท่านประสงค์จะทำเนื้อความที่กล่าวไว้ ด้วยคำว่า "ส่วนภาวะที่ศีลไม่ชาดเป็นต้น" ดังนี้ เป็นต้นนั่นเอง ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงกล่าวว่า "ยานิ หี" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น คำว่าที่(บาปธรรมทั้งหลาย) เข้าไปทำลายมิได้ คือ ที่(บาปธรรมทั้ง-

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สี่ยงค์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปโยชนํ, สมาธิสวตฺตเน วา นิยุตฺตานีติ สมาธิสวตฺตนีกานิ.

กระทำความเป็นไท เพราะเปลื้องจากความเป็นทาสของตัณหา โดยความเป็นอุปนิสัยแห่งวิวัฏฏะ. ท่านอาจารย์กล่าวว่า "เพราะความเป็นศีล ที่ผู้รู้ทั้งหลายสรรเสริญ" ดังนี้ เพราะผู้ไม่รู้ทั้งหลายไม่สำคัญ. ศีลชื่อว่า สมาธิสังวัตตนิกะ เพราะอรรถว่ามีความเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เป็นประโยชน์, หรือประกอบในความเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ.

นิสทฺทาเนน[๑] สสฺสสมฺปตฺติ วิย ปฏิปกฺขวิคเมน สีลสมฺปทา, สา จ ตตฺถ สติ โทสทสฺสเนติ อาห "สีลวิปตฺติยา จ อาทีนวทสฺสเนนา"ติ. นิสมฺมการีนํ ปโยชนครุกตาย ทิฏฺฐคุเณเยว สมฺมาปฏิปตฺตีติ วุตฺตํ "สีลสมฺปตฺติยา จ อานิสํสทสฺสเนนา"ติ.

ศีลสัมปทา ย่อมมีได้เพราะความปราศไปแห่งธรรมอันเป็นปฏิปักษ์ ดุจความถึงพร้อมแห่งข้าวกล้า ย่อมมีได้ เพราะไม่มีพืชที่ทำอันตราย ฉะนั้น, ก็ศีลสัมปทานั้น ย่อมสำเร็จได้ เมื่อมีการเห็นโทษในศีลวิบัตินั้น เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า

---

[๑] นิทฺทาเนนาติ มฺญเฺญ. สสฺสทฺสกานนฺ ติฌานนฺ ทตฺเถน วา อสิเตน วา นิทฺทาเนนาติ อธิปฺปาโย.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สี่ยงค์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"ด้วยการเห็นโทษในศีลวิบัติ" ดังนี้. สัมมา-ปฏิบัติ ย่อมมีได้ ในเพราะได้เห็นคุณแล้วเท่านั้น เพราะบุคคลผู้มีปกติใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ เป็นผู้หนักแน่นในประโยชน์ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ด้วยการเห็นอานิสงส์ในศีลสมบัติ" ดังนี้.

ตตฺถ สีลวิปตฺติยา อาทีนโว สีลสมฺปทาย เหฏฺฐา ทสฺสิตอานิสังสปฏิปกฺขโต เวทิตพฺโพ, ตํ สุวิญฺเญยฺยนฺติ อวิตฺถาเรตฺวา ปการนฺตเรหิ ทสฺเสตุ "อปิจา"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ ยถา สีลสมฺปทา สตฺตานํ มนุญฺญภาวกรณี, เอวํ สีลวิปตฺติ อมนุญฺญภาวกรณนฺติ[๑] อาห "ทุสฺสีโล ฯเปฯ เทวมนุสฺสานนฺ"ติ. อนนุสาสนีโย ชิคุจฺฉิตพฺพโต.

ในอาการเหล่านั้น พึงทราบถึงโทษในศีลวิบัติ โดยคำพูดอันเป็นฝ่ายตรงข้ามต่ออานิสงส์ ในศีลสัมปทาที่ท่านแสดงไว้ในหนหลังเถิด, ข้อนั้นพึงรู้ได้ง่าย เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์ประสงค์แสดงโดยประการอื่น ไม่ทำให้พิสดาร จึงเริ่มคำว่า "อปิจ" (อนึ่ง) เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น ศีลสัมปทาเป็นเครื่องสร้างความพึงพอใจ แก่สัตว์ทั้งหลาย ฉันใด, ศีลวิบัติก็เป็นเครื่องสร้างความไม่พึงพอใจ ฉันนั้น เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "บุคคลผู้ทุศีล ฯลฯ

---

[๑] ฉ. อมนุญฺญภาวการณนฺติ.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สี่ยงค์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย" ดังนี้. ชื่อว่า เป็นผู้ที่(เพื่อนพรหมจารี)ไม่พึงพร่ำสอน คือเป็นผู้ที่(เพื่อนพรหมจารี)พึงรังเกียจ.

ทุกฺขิโตติ สญฺชาตทุกฺโข. วิปฺปฏิสารีติ "อกตํ วต เม กลฺยาณนฺ"ติอาทินา ปจฺฉานุตาปิ[1] ทุพฺพณฺโณติ วณฺณวณฺเณน, กายวณฺเณน จ วิรหิโต. อสฺสาติ ทุสฺสีลสฺส. สมฺผสฺสิตานํ ทุกฺโข ทุกฺขาวโห สมฺผสฺโส เอตสฺสาติ ทุกฺขสมฺผสฺโส. คุณานุภาวาภาวโต อปฺปโภคมตีติ อปฺปโภโค.

คำว่า เป็นทุกข์ คือมีทุกข์เกิดขึ้นพร้อม. คำว่า มีความเดือดร้อนใจ ได้แก่ เป็นผู้มีความเดือดร้อนในภายหลังเนือง ๆ โดยนัยว่า "เราไม่ได้ทำกรรมดีไว้หนอ" ดังนี้เป็นต้น. คำว่า เป็นผู้มีวรรณะหยาบ ได้แก่ เป็นผู้เว้นจากวรรณะคือคุณธรรม และจากวรรณะ(ผิวพรรณ)แห่งกาย. บทว่า อสฺส โยค ทุสฺสีลสฺส แปลว่า ของบุคคลผู้ทุศีลนั้น. ชื่อว่า มีสัมผัสเป็นทุกข์ เพราะอรรถว่ามีสัมผัสที่เป็นทุกข์ คือเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์แก่คนที่ถูกเขาแตะต้อง. ชื่อว่า เป็นผู้มีค่าน้อย เพราะอรรถว่ามีค่าน้อย เพราะไม่มีคุณานุภาพ.

วิสุทธิมรรคมหาฎีกา ม.ท.๑-๒๕

---

[1] ฉ. ปจฺจานุตาปี.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อเนกวสฺสคณิกคูถกูโป วิยาติ อเนกวสฺส- สมูเห สญฺจิตฺตการาวาโฏ วิย. ทุพฺพิโสโธ[๑] จ[๒] โสเธตุ อสกฺกุเณยฺโย. ฉวาลาตํ ฉวทาเห สนฺตชฺชนุมฺมุกํ. อุภโต ปริพาหิโรติ สามญฺญโต ติหิโภคโต จ ปริหีโน. สพฺเพสํ เวรี, สพฺเพ วา เวรี เอตสฺสาติ สพฺพเวรี, โสเอว สพฺพเวริโก, ปุริโส. สวาสํ นารหตีติ อสวาสารโห. สทฺธมฺเมติ ปฏิปตฺติสทฺธมฺเม, ปฏิเวธสทฺธมฺเม จ.

คำว่า คูถหลุมคูถที่หมักหมมไว้หลายปี คือคูถหลุมบ่อที่สั่งสมคูถ ในเมื่อมีการรวมเอาไว้หลายปี. ชื่อว่า เป็นผู้ที่ใคร ๆ ชำระได้ยาก คือเป็นผู้ที่ใคร ๆ ไม่พึงอาจชำระได้. ชื่อว่า ดุ้นฟืนเผาศพ คือดุ้นฟืนที่ไหม้ไฟในเพราะการเผาศพ. ชื่อว่า เป็นผู้ไกลจากประโยชน์ทั้งสอง คือเป็นผู้เสื่อมจากความเป็นสมณะและจากโภคะแห่งคฤหัสถ์. บุรุษชื่อว่า สพฺพเวรี เพราะอรรถว่ามีเวรต่อคนทั้งปวง, หรือว่ามีคนทั้งปวงเป็นผู้มีเวรกัน, สพฺพเวรี นั่นเองเป็น สพฺพเวริโก. ชื่อว่า อสวาสารโห เพราะอรรถว่าไม่ควรซึ่งการอยู่ร่วม. คำว่า ในพระสัทธรรม ได้แก่ ในพระปฏิบัติสัทธรรม, และในพระปฏิเวธสัทธรรม.

"อคฺคิกฺขนฺธปริยาเย วุตฺตทุกฺขภาคิตายา"ติ สงฺเขเปน วุตฺตมตฺถํ

ท่านอาจารย์ประสงค์แสดงโดยพิสดาร ซึ่งเนื้อความที่ได้กล่าวไว้ โดยสังเขปว่า

---

[๑] ฉ. ทุพฺพิโสธโน.

[๒] ฉ. จาติ น ทิสฺสติ.

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิตฺถารโต ทสฺเสตุ "ทุสฺสีลานญฺหี"ติอาทิ กริยมานวนฺทนาทิสุเข จ อสฺสาเทน คธิตจิตฺตา ปญฺจกาม ฯเปฯ คธิตจิตฺตา, เตสํ. เต ยถาวุตฺตสุขสฺสาทา เอตสฺสาติ ตปฺปจฺจยํ. ทุกฺขนฺติ สมฺพนฺโธ.

"เพราะความเป็นผู้มีส่วนแห่งทุกข์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ในอัคคิขันธปริยายสูตร" ดังนี้ จึงเริ่มคำว่า "ทุสฺสีลานญฺหิ" ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุผู้มีจิตกำหนัดด้วยความยินดีในความสุขที่เกิดจากการบริโภคกามคุณ ๕, และในความสุข ที่เกิดจากการกราบไหว้เป็นต้น ที่ผู้อื่นกระทำอยู่ ชื่อว่า ผู้มีจิตกำหนัด ฯลฯ ในกามคุณ ๕, ได้แก่ภิกษุเหล่านั้น. ชื่อว่า ตปฺปจฺจยํ เพราะอรรถว่ามีความยินดีในความสุขตามที่กล่าวแล้วนั้น เป็นปัจจัย. เชื่อมความว่า ทุกฺขํ (เป็น ตปฺปจฺจยํ ทุกฺขํ).

ปสฺสถ โนติ ปสฺสถ นุ, อปิ ปสฺสถ. มหนฺตนฺติ วิปุลํ. อคฺคิกฺขนฺธนฺติ อคฺคิสมูหํ. อาทิตฺตนฺติ ปทิตฺตํ. สมฺปชฺชลิตนฺติ สมนฺตโต ปชฺชลิตํ อจฺจิวิปฺผุลิงฺคานิ[๒] มุญฺจนฺตํ. สโชติภูตนฺติ สมฺปภํ[๓] สมนฺตโต อุฏฺฐิตาหิ

บทว่า ปสฺสถ โน แปลว่า พวกเธอเห็นไหมหนอ, พวกเธอเห็นบ้างไหม. บทว่า มหนฺตํ แปลว่า ใหญ่. บทว่า อคฺคิกฺขนฺธํ แปลว่า กองไฟ. บทว่า อาทิตฺตํ แปลว่า ร้อน. บทว่า สมฺปชฺชลิตํ แปลว่า

---

๑ ฉ. กยิรมานวนฺทนมานนาทิสุเข.

๒ ฉ. อจฺจิวิปฺผุลิงฺคานิ.

๓ ฉ. สปฺภํ.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชาลาหิ เอกปฺปภาสมุทยภูตํ. ตํ กึ ลุกโพลงโดยรอบ พ่นสะเก็ดไฟ. บทว่า มญฺเญถาติ ตํ อิทานิ มยา วุจฺจมานมตฺถํ กึ มญฺเญถาติ อนุมติคฺคหณตฺถํ ปุจฺฉติ. สโชติภูตํ คือมีแสงสว่าง ได้แก่ มีแสงสว่างเกิดขึ้นเป็นอันเดียวกัน ด้วยเปลวไฟที่ตั้งขึ้นโดยรอบ. คำว่า พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้น อย่างไร ความว่า ตรัสถาม เพื่อการถือเอาความเห็นคล้อยตามว่า พวกเธอจะสำคัญความที่เรากำลังกล่าวถึงอยู่ในบัดนี้นั้น อย่างไร.

อาลิงฺคิตฺวาติ[1] อุปคุยฺหิตฺวา. อุปนิสีเทยฺยาติ เตเนว อาลิงฺคเนน อุเปจฺจ นิสีเทยฺย. ยทตฺถเมตฺถ สตฺถา อคฺคิกฺขนฺธาลิงฺคนํ, กญฺญาลิงฺคนญฺจ อาเนสิ, ตมตฺถํ วิภาเวตุํ "อาโรจยามี"ติอาทิมาห. ตตฺถ อาโรจยามีติ อามนฺเตมิ. โวติ ตุเมฺห. ปฏิเวทยามีติ สมฺโพเธมิ[2]. ทุสฺสีลสฺสาติ นิสฺสีลสฺส สีลวิรหิตสฺส.

บทว่า อาลิงฺคิตฺวา แปลว่า กอด. คำว่า พึงเข้าไปนั่ง คือพึงเข้าไปนั่งโดยกิริยาที่กอดนั้นนั่นแหละ. ในพระสูตรนี้พระศาสดาทรงนำมาแล้วซึ่งเนื้อความ คือการกอดกองไฟ และการกอดนางสาวน้อยอันใดไว้ ทรงประสงค์จะทำเนื้อความนั้นให้แจ่มแจ้ง จึงตรัสว่า "เราจะบอก" ดังนี้เป็นต้น. ในบทเหล่านั้น บทว่า อาโรจยามิ แปลว่า เราจะบอก. บทว่า โว แปลว่า

---

[1] ฉ. อาลิงฺเคตฺวาติ.

[2] ฉ. ปโพเธมิ.

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาปธมฺมสฺสาติ ทุสฺสีลตฺตา เอว หีนชฺฌา-
สยตาย ลามกสภาวสฺส. อสุจิสงฺกสฺส-
รสมาจารสฺสาติ อปริสุทฺธกายสมาจาราทิ-
ตาย อสุจิ[๑] หุตฺวา สงฺกาย สริตพฺพ-
สมาจารสฺส. ทุสฺสีโล หิ กิญฺจิเทว อสารุปฺป
ทิสฺวา"อิทำ อสุเกน กตำ ภวิสฺสตี"ติ ปเรสำ
อาสงฺกนีโยว โหติ, เกนจิเทว วา กรณีเยน
มนฺตยนฺเต ภิกฺขู ทิสฺวา "กจฺจิ นุ โข อิเม
มยา กตกมฺมำ ชานิตฺวา มนฺเตนฺตี"ติ
อตฺตโนเยว สงฺกาย สริตพฺพสมาจาโรติ.

กะพวกเธอ. บทว่า ปฏิเวทยามิ แปลว่า จะให้ทราบ. คำว่า สำหรับภิกษุผู้ทุศีล คือ สำหรับภิกษุผู้ไม่มีศีล ได้แก่ เว้นจากศีล. คำว่า มีธรรมลามก คือมีสภาวะชั่วช้าเพราะความเป็นผู้มีอัธยาศัยเลว เหตุเพราะความเป็นคนทุศีลนั่นเอง. คำว่า มีความประพฤติไม่สะอาดที่พึงนึกถึง ด้วยความระแวง คือมีความประพฤติเป็นของไม่สะอาดที่ใครๆ พึงนึกถึงด้วยความระแวง เพราะมีความประพฤติทางกายเป็นต้น ไม่บริสุทธิ์. จริงอยู่ บุคคลผู้ทุศีล ย่อมเป็นผู้ที่คนเหล่าอื่นพึงระแวงได้ทีเดียวว่า "นี้จักเป็นสิ่งที่ผู้โน้นได้ทำไว้" ดังนี้ เพราะเห็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมบางอย่างเข้าเท่านั้น, อีกอย่างหนึ่ง พอเห็นภิกษุทั้งหลายกำลังปรึกษากัน ด้วยกรณียกิจบางอย่างเข้าเท่านั้น ก็คิดว่า "ภิกษุเหล่านี้ ทราบกรรมที่

[๑] ฉ. อสุจิสฺส.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เราทำไว้ แล้วปรึกษากันอยู่หรือหนอ" ดังนี้ จึงชื่อว่า มีความประพฤติที่ตนเองนั่นแหละพึงนึกถึงด้วยความระแวง ฉะนี้แล.

ปฏิจฉนนกมมนตสสาติ ลชชิตพฺพตาย สมณสฺส. สลากคฺคหณาทีสุ "อหมฺปิ สมโณ"ติ มิจฺฉาปฏิญฺญาย สมณปฏิญฺญสฺส. อเสฏฺฐจาริตาย อพฺรหฺมจาริสฺส. อุโปสถาทีสุ "อหมฺปิ พฺรหฺมจารี"ติ มิจฺฉาปฏิญฺญาย พฺรหฺมจาริปฏิญฺญสฺส. ปูตินา กมฺเมน สีลวิปตฺติยา อนฺโต อนุปวิฏฺฐตฺตา อนฺโตปูติสฺส[๑] ฉหิ ทฺวาเรหิ ราคาทิกิเลสานุวสฺสเนน ตินฺตตฺตา อวสฺสุตสฺส. สญฺชาตราคาทิกจวรตฺตา สีลวนฺเตหิ ฉฑฺเฑตพฺพตฺตา จ กสมฺพุกชาตสฺส. อคฺคิกฺขนฺธูปมาย ทีนูปมภูตายาติ อตฺโถ. เตนาห ภควา "เอตเหว ตสฺส วรนฺ"ติ.

ปฏิจฉนนกมมนตสสาติ ลชชิตพฺพตาย คำว่า มีการงานปกปิด คือมีการงานที่พึงปกปิด เพราะความเป็นการงานที่น่าละอาย. บทว่า อสฺสมณสฺส แปลว่า ไม่ใช่สมณะ. ชื่อว่า ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ในกิจทั้งหลายมีการจับสลากเป็นต้น ด้วยมิจฉาปฏิญญา ว่า "แม้เราก็เป็นสมณะ" ดังนี้. ชื่อว่า ไม่ใช่พรหมจารี ก็เพราะความที่ไม่ใช่ผู้ประพฤติประเสริฐ. ชื่อว่า ปฏิญญาว่าเป็นพรหมจารี ก็ในกิจทั้งหลายมีอุโบสถกรรมเป็นต้น ด้วยมิจฉาปฏิญญา ว่า "แม้เราก็เป็นพรหมจารี" ดังนี้. ชื่อว่า เป็นคนเน่าใน ก็เพราะถูกกรรมเน่า คือศีลวิบัติ ตามเข้าไปข้างใน. ชื่อว่า เปียกแฉะ เพราะความที่เปียกเพราะการไหลรดแห่งกิเลส มีราคะเป็นต้น

[๑] ฉ. อนฺโตปูติกสฺส.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภควา ทุกฺขํ ทสฺเสตฺวา ทุกฺขํ ทสฺเสตีติ สมฺพนฺโธ.

ทางทวาร ๖. ชื่อว่า มีชาติรกเรื้อ เพราะมีหยากเยื่อคือราคะเป็นต้นเกิดขึ้นพร้อมแล้ว และเพราะถูกท่านผู้มีศีลทั้งหลายพึงทอดทิ้ง. ชื่อว่า โดยการอุปมาด้วยกองไฟ ความว่า โดยมีอุปมาด้วยสิ่งเลว. เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า "การที่พึงเข้าไปนั่งกอด ฯลฯ ข้อนี้แหละประเสริฐกว่า" ดังนี้. เชื่อมความว่า พระผู้มีพระภาคครั้นทรงแสดงทุกข์(ที่มีการบริโภคกามคุณ ๕ อันเกี่ยวข้องกับสตรีเป็นปัจจัย)แล้ว ก็ทรงแสดงทุกข์(ที่มีการถวายอภิวาทเป็นต้น เป็นปัจจัย).

วาลรชฺชุยาติ วาเลหิ กตรชฺชุยา. สา หิ ขรตรา โหติ. มํเสยฺยาติ ปถสนวเสน มํเสยฺย. เตลโธตายาติ เตเลน นิสิตาย. ปจฺโจรสฺมินฺติ ปฏิอุรสฺมึ อุราภิมุขํ, อุรมชฺเฌติ อธิปฺปาโย. อโยสงฺกุนาติ สณฺหาเสน. เผณุเทหกนฺติ

บทว่า วาลรชฺชุยา แปลว่า เชือกทำด้วยขนสัตว์. ก็เชือกนั้น หยาบแข็งยิ่งนัก. คำว่า พึงชัดสี คือพึงชัดสี ด้วยอำนาจการชักดึง. บทว่า เตลโธตาย แปลว่า ชะโลมด้วยน้ำมัน. บทว่า ปจฺโจรสฺมึ คือ ปฏิอุรสฺมึ แปลว่า ตรงหน้าอก, อธิบายว่า ที่ตรง

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เผณํ อุทฺเทเหฏฺวา, อุฏฺฐเปฏฺวาติ อตฺโถ.

อเนกาเผณ[๑] กลางอก. บทว่า อโยสงฺฆนา ได้แก่ คืม. บทว่า เผณุทฺเทหกํ (เป็นฟองเดือดพล่าน) คือ ทำให้เป็นฟองเดือดพล่าน, ความว่า ทำฟองที่มีอาการเป็นอเนกให้ตั้งขึ้น.

อคฺคิกฺขนฺธาลิงฺคนทุกฺขโตปิ อธิมตฺต-ทุกฺขตาย กฏุกภูตํ ทุกฺขํ ผลํ เอตสฺสาติ อคฺคิกฺขนฺธาลิงฺคนทุกฺขาธิก-ทุกฺขกฏุกผลํ. กามสุขํ อวิชหโต ภินฺนสีลสฺส ทุสฺสีลสฺส กุโต ตสฺส สุขํ นตฺเถวาติ อธิปฺปาโย. สาเทติ สาทิยเน[๒] ยนฺติ อญฺชลีกมฺมาสาธนํ.[๓] อสีลิโนติ ทุสฺสีลสฺส. อุปหตนฺติ สีลพฺยสเนน อุปทฺทุตํ. ขตนฺติ กุสลมูลานิ ขณเนน ขณิตฺวา[๔] กุณสรีโรติ ทุกข์อันเป็นของเผ็ดร้อน เพราะความเป็นทุกข์มีประมาณยิ่ง แม้กว่าทุกข์ในการกอดกองไฟ เป็นผลของกามสุขนี้ เพราะเหตุนั้น กามสุขนี้จึงชื่อว่า มีผลเป็นทุกข์เผ็ดร้อนยิ่งกว่าทุกข์ในการกอดกองไฟ. อธิบายว่า สุขของบุคคลผู้มีศีลอันทำลายแล้ว คือผู้ทุศีล ผู้ไม่ละอยู่ซึ่งกามสุข จักมีได้แต่ไหน ย่อมไม่มีแก่เขาเลย. บทว่า สาเท ได้แก่ สาทิยเน (ในเพราะความยินดี). บทว่า ยุ อธิปฺปาโย. สพฺพภเยหีติ อตฺตานุวาทาทิ- ได้แก่ ความยินดีในการกระทำอัญชลีกรรม.

---

[๑] ฉ. อเนกวารํ เผณํ.

[๒] สาทิยเนติ สาเท?

[๓] วิสุทฺธิมคฺค. สาทนํ.

[๔] กิมิทํ...ขณิตฺวา กุณปสรีโรติ มญฺเญ,
ฉ. ขณเน ขตฺวา, ขณิตฺวา กุณสรีเรติ.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สพฺพภเยหิ. อุปจารชฺฌานํ อุปาทาย สพฺเพหิ อธิคมสุเขหิ.

คำว่า สำหรับคนผู้ไม่มีศีล คือสำหรับคนผู้ทุศีล. คำว่า ถูกกำจัด คือถูกความพินาศแห่งศีลทำร้าย. คำว่า ถูกขุด คือถูกขุดโดยการขุดเอามูลแห่งกุศลทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง มีอธิบายว่า มีคุณในตัวถูกขุดเสียแล้ว. คำว่า จากภัยทั้งปวง คือจากภัยทั้งปวงมีภัยคือการติเตียนตนเองได้เป็นต้น. ชื่อว่า จากสุขในอธิคมทั้งปวง ก็จับตั้งแต่อุปจารฌานไป.

วุตฺตปฺปการวิปรีตโตติ สีลวิปตฺติยา วุตฺตาการปฏิปกฺขโต "มนาโป โหติ เทวมนุสฺสานนฺ"ติอาทินา. กายคนฺโธปิ ปามุชฺชํ, สีลวนฺตสฺส ภิกฺขุโน กโรติ อปิ เทวานนฺติ เอตฺถ "คนฺโธ อิสีนํ จิรฏฺฐิติกานนฺ"ติอาทิกา[๑] คาถา วิตฺถาเรตพฺพา. อวิฆาตีติ อปฺปฏิฆาตี. วธพนฺธาทิปริกิเลสา ทิฏฺฐธมฺมิกา อาสวา

คำว่า โดยอาการตรงข้ามต่ออาการที่กล่าวแล้ว ได้แก่ โดยอาการที่เป็นฝ่ายตรงข้ามต่ออาการที่กล่าวไว้ในศีลวิบัติ คือโดยคำว่า "เป็นผู้ที่น่าชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย" ดังนี้เป็นต้น. ในคำว่า แม้กลิ่นกายของภิกษุผู้มีศีล ก็กระทำความปราโมทย์ แม้แก่เทวดาทั้งหลายได้ ดังนี้ นี้ พึงขยายคาถาที่ว่า "คนฺโธ อิสีนํ จิร-

---

๑ ฉ. จิรฏฺฐิติกานนฺติอาทิกา.

๒ สํ. ส. ๑๕/๓๓๒, ขุ. ชา. ๒๗/๕๓๖.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปทฺทวา. สมฺปรายิกานํ ทุกฺขานํ มูลํ ทกฺขิตานํ" ดังนี้เป็นต้นให้พิสดารเถิด.
นาม ทุสฺสีลฺยํ. อนฺตมติกฺกนฺตํ อจฺจนฺตํ, (ข้อความเต็มของพระคาถาที่ยกมามีคำแปล
สนฺตา[๑] กิเลสปริฬาหสงฺขาตทรถานํ ว่า "กลิ่นของพวกฤาษีทั้งหลาย ผู้มีวัตรอัน
อภาเวน สพฺพทา สนฺตา. อุพฺพิชฺชิตฺวานาติ[๒] สมาทานมาตลอดกาลนาน เคลื่อนพ้นจาก
ญาณุตฺราเสน อุตฺตสิตฺวา. โวหาเปตพฺพนฺติ กายแล้ว ย่อมฟุ้งไปตามลม ข้าแต่ท่าน
วิโสเธตพฺพํ. ผู้เจริญ ข้าพเจ้าต้องการซึ่งกลิ่นนั้น อันเป็น
เหมือนพวงดอกไม้หอมที่ศีรษะ เพราะว่า
ในกลิ่นนี้ พวกเทวดาทั้งหลายไม่สำคัญว่า
เป็นปฏิกูลเลย" ดังนี้). บทว่า อวิฆาตี
แปลว่า ไม่ขัดข้อง. ความเดือดร้อนมี
การฆ่า การจองจำ เป็นต้น ชื่อว่า อาสวะ
ที่มีในปัจจุบัน ได้แก่ อันตรายทั้งหลาย.
ชื่อว่า มูลแห่งทุกข์ทั้งหลายอันมีในภพหน้า
ได้แก่ ความเป็นคนทุศีล. มีที่สุดอันล่วงได้
แล้ว ชื่อว่า อัจจันตะ (สุดยอด), ชื่อว่า
สนฺตา (สงบ) คือสงบทุกเมื่อ เพราะไม่มี
ความกระวนกระวาย กล่าวคือ กิเลส-

---

[๑] ฉ. อจฺจนฺตํ สนฺตา อจฺจนฺตสนฺตา.
[๒] ฉ. อุพฺพิชฺชิตฺวาติ.

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริฬาหะ (ความเร่าร้อนคือกิเลส). คำว่า สะดุ้งกลัว คือหวาดหวั่น ด้วยความหวาดหวั่นคือญาณ. คำว่า พึงยังศีลให้ผ่องแผ้ว คือพึงทำให้หมดจด.

ปรมตฺถมญฺชุสายํ วิสุทฺธิมคฺคสวณฺณนายํ
สีลนิทฺเทสวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาศีลนิเทศ ปรมัตถมัญชุสา
สังวรรณนาวิสุทธิมรรค จบแล้ว.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. ธุตงฺคนิทฺเทสวณฺณนา

๒๒. อปฺปา อิจฺฉา เอตสฺสาติ อปฺปิจฺโฉ, ปจฺจยเคธรหิโต. ตสฺส ภาโว อปฺปิจฺฉตา, อโลภชฺฌาสยตาติ อตฺโถ. สมฺ ตุฏฺฐิ, สนฺเตน, สเกน วา ตุฏฺฐิ สนฺตุฏฺฐิ, สนฺตุฏฺฐิ เอว สนฺตุฏฺฐิตา, อญฺญํ อปฏิเสตฺวา ยถาลทฺเธหิ อิตรีตเรหิ ปจฺจเยหิ ปริตุสฺสนา. สนฺตุฏฺฐิตาทีหีติ ต-กาโร วา ปทสนฺธิกโร. "สนฺตุฏฺฐิอาทีหี"ติ วา ปาโฐ.

๒. พรรณนาธุตังคนิเทศ

๒๒. บุคคล ชื่อว่าผู้มักน้อย เพราะ อรรถว่า มีความปรารถนาน้อย, ได้แก่ ผู้ปราศจากความกำหนัดในปัจจัย. ภาวะ แห่งบุคคลผู้มักน้อยนั้น ชื่อว่า ความมักน้อย, หมายความว่า ความเป็นผู้มีอัชฌาสัยในความไม่โลภ. ความยินดีเสมอ, ความยินดีด้วยของมีอยู่, หรือว่าความยินดีด้วยของของตน ชื่อว่า สนฺตุฏฺฐิ, สนฺตุฏฺฐิ นั่นเอง เป็น สนฺตุฏฺฐิตา (ความสันโดษ), ได้แก่ ความยินดีด้วยปัจจัยทั้งหลายตามที่ได้ คือ เท่าที่มีเท่าที่ได้ ไม่ปรารถนาอื่นอีก. อีกอย่างหนึ่ง ต อักษร ในบทว่า สนฺตุฏฺฐิตาทีหิ เป็นตัวกระทำการเชื่อมบท. อีกอย่างหนึ่ง มีปาฐะว่า "สนฺตุฏฺฐิอาทีหิ" ดังนี้.

เต คุเณติ สีลโวหานสฺส เหตุภูเต อปฺปิจฺฉตาทิคุเณ. สมฺปาเทตฺวาติ สมฺปนฺเน กาตุ. เต หิ สีลวิสุทฺธิยา ปฏิลทฺธมคฺคา ผลงามผิวของศีล. บทว่า สมฺปาเทตุ แปลว่า หุตฺวา ธุตธมฺเมหิ สมฺปนฺนตรา โหนฺติ. ประสงค์จะทำให้ถึงพร้อม. จริงอยู่ คุณ คำว่า คุณเหล่านั้น ได้แก่ คุณทั้งหลาย มี ความมักน้อยเป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความ

ธุตงฺคสมาทานนฺติ กิเลสานํ ธุนนกองฺคานํ เหล่านั้น เท่าที่พระโยคีได้มาด้วยความ วิทฺธสนการณานํ สมฺมเทว อาทานํ. เอวนฺติ หมดจดแห่งศีล ย่อมเป็นอันถึงพร้อมยิ่ง เอวํ สนฺเต, ธุตงฺคสมาทาเน กเตติ ก็ด้วยธุดธรรมทั้งหลาย. คำว่า การ อตฺโถ. อสฺส โยคิโน. สลฺเลโข กิเลสานํ สมฺมเทว ลิขนา เฉทนา ฅนุกรณํ.

สมาทานธุดงค์ ได้แก่ การถือเอาโดยชอบ ซึ่งองค์กำจัด คือเหตุย่ำยีกิเลสทั้งหลาย นั่นเอง. บทว่า เอวํ แปลว่า เมื่อเป็นอย่างนี้, ความว่า เมื่อได้ทำการสมาทาน ธุดงค์แล้ว. บทว่า อสฺส โยค โยคิโน แปลว่า ของโยคีนั้น. ชื่อว่า ความขูดเกลา คือการขูด ได้แก่ การตัด การกระทำให้เบาบางซึ่งกิเลสทั้งหลายโดยชอบนั่นเทียว.

ปวิเวโก จิตฺตวิเวกสฺส อุปายภูตา วิเวกฏฺฐกายตา. อปจโย ยถา ปฏิปชฺชนโต กิเลสา นํ อปจินนฺติ น อาจินนฺติ, ตถา ปฏิปชฺชนา. วีริยารมฺโภ อนุปฺปนฺนานํ ปาปธมฺมานํ อนุปฺปาทนาทิวเสน อารทฺธ-วีริยตา. สุภรตา ยถาวุตฺตอปฺปิจฺฉภาวาทิ-สิทฺธา อุปฏฺฐากานํ สุขภรณียตา สุโปสตา.

ชื่อว่า ความสงัด ได้แก่ ความเป็นผู้มีกาย ตั้งอยู่ในความสงัด อันเป็นอุบายแห่งความ สงัดจิต. ชื่อว่า ความไม่สะสม ได้แก่ การ ปฏิบัติโดยประการที่กิเลสทั้งหลายไม่ก่อ คือ ไม่สะสมไว้กะบุคคลนั้น. ชื่อว่าความปรารภ ความเพียร คือความเป็นผู้ได้ปรารภความ เพียรแล้ว โดยเกี่ยวกับกิจ มีการไม่ทำบาปธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เป็นต้น. ชื่อว่า ความเป็นคนเลี้ยงง่าย คือ ความเป็นคนที่อุปัฏฐากทั้งหลาย พึงเลี้ยงดูได้โดยง่าย อันสำเร็จจากความเป็นคนมักน้อยเป็นต้น ตามที่กล่าวแล้ว ได้แก่ ความเป็นคนที่เขาเลี้ยงได้สะดวก.

อาทิ-สทฺเทน อปฺปกิจฺจตาสลฺลหุกวุตฺติตาทิเก สงฺคณฺหาติ. สีลญฺเจว ยถาสมาทินฺนสฺส ปฏิปกฺขธมฺมานํ ทูรีภาเวน สุปริสุทฺธํ ภวิสฺสติ. วตฺตานิ[๒] จ ธุตธมฺมานิ[๓] สมฺปชฺชิสฺสนฺติ สมฺปนฺนา ภวิสฺสนฺติ, นิปฺผชฺชิสฺสนฺติ วา. ยา ถิรภูตา อิตรีตร-จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนสนฺตุฏฺฐิ โปราณานํ พุทฺธาทีนํ อริยานํ ปเวณิภาเวน ฐิตา, ตตฺถ ปติฏฺฐิตภาวํ สนฺธายาห "โปราเณ อริยวํสตฺตเย ปติฏฺฐายา"ติ. ภาวนา อารามิตพฺพฏฺเฐน อาราโม เอตสฺสาติ

ด้วยอาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่า เป็นต้น) ท่านสงเคราะห์เอาคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้มีกิจน้อย ความเป็นผู้ประพฤติเบาพร้อม เป็นต้นไว้. ศีล ตามที่สมาทานแล้วนั่นเอง ชื่อว่า จักเป็นอันบริสุทธิ์ดี ก็เพราะความเป็นผู้ไกลต่อธรรมอันเป็นปฏิปักษ์. และวัตรทั้งหลาย คือธุตธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า จักถึงพร้อม คือจักเป็นอันสมบูรณ์, หรือจักสำเร็จผล. ความสันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต และเสนาสนะตามมีตามได้ อันถึงความมั่นคงอันตั้งอยู่โดยความเป็นประเพณี ของพระ-

---

๑ ฉ. ...วุตฺติอาทิเก.
๒ ฉ. วตานิ.
๓ ฉ. ธุตธมฺมา จ.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภาวนาราโม, ตพฺภาโว ภาวนารามตา, สมถวิปสฺสนาภาวนาสุ ยุตฺตปฺปยุตฺตตา. ยสฺมา อธิคมารโห ภวิสฺสติ, ตสฺมาติ สมฺพนโธ.

อริยเจ้าทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แต่ก่อนเก่า อันใด, ท่านอาจารย์กล่าวว่า "ตั้งมั่นในอริยวงศ์ ๓ ก่อนเก่า" ดังนี้ หมายเอาภาวะที่ตั้งมั่นอยู่ ในความสันโดษอันนั้น. บุคคล ชื่อว่าภาวนารามะ (มีภาวนาเป็นที่มายินดี) เพราะอรรถว่า มีภาวนาเป็นอาราม โดยความหมายว่าเป็นที่พึงมายินดี, ภาวะแห่งภาวนารามะนั้น ชื่อว่าภาวนารามตา (ความเป็นผู้มีภาวนาเป็นที่มายินดี), ได้แก่ ความเป็นผู้ประกอบชอบในสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา. เชื่อมความบาลีว่า ยสฺมา อธิคมารโห ภวิสฺสติ, ตสฺมา แปลว่า เพราะเหตุ ที่จักเป็นผู้ควรต่อการบรรลุ, ฉะนั้น.

ลาภสกฺการาทิ ตณฺหาย อามสิตพฺพโต, โลกปริยาปนฺนตาย จ โลกามิสํ. นิพฺพานาธิคมสฺส อนุโลมโต อนุโลมปฏิปทา วิปสฺสนาภาวนา. อตถโตติ วจนตถโต. ปเภทโตติ วิภาคโต. เภทโตติ วินาสโต. อนุโลมปฏิปทา

ลาภและสักการะเป็นต้น ชื่อว่าโลกามิส(อามิสในโลก) เพราะพึงถูกตัณหาจับต้องได้, และเพราะความเป็นของนับเนื่องในโลก. วิปัสสนาภาวนา ชื่อว่าเพราะอนุโลมต่อการบรรลุ

ธุตาทีนนฺติ ธุตธุตวาทธุตธมฺมธุตงฺคานํ. สมาสพฺยาสโตติ สงฺเขปวิตฺถารโต.

พระนิพพาน. คำว่า โดยอรรถ คือโดยความหมายของคำ. คำว่า โดยประเภท คือโดยการจำแนก. คำว่า โดยความแตกทำลาย คือโดยความพินาศ. คำว่า ศัพท์ทั้งหลาย มีธุตศัพท์เป็นต้น ได้แก่ ศัพท์ว่า ธุตะ ศัพท์ว่า ธุตวาทะ ศัพท์ว่า ธุตธรรม และศัพท์ว่า ธุตังคะ. บทว่า สมาสพฺยาสโต แปลว่า โดยย่อและโดยพิสดาร.

๒๓. รถิกาติ รจฺฉา. สงฺการ-กูฏาทีนนฺติ นิทฺธารเณ สามิวจนํ. อพฺภุคฺคตฏฺเฐนาติ อุสฺสิตฏฺเฐน. "นทิยา กูลนฺ"ติอาทีสุ วิย สมุสฺสยฏฺโ กูล-สทฺโทติ อาห "ปสฺกูลมิวาติ ปสฺกูลนฺ"ติ. กุ-สทฺโท กุจฺฉายํ อุล-สทฺโท คติอฏฺโจติ อาห "กุจฺฉิตภาวํ คจฺฉตีติ วุตฺตํ โหตี"ติ, ปสุ วิย กุจฺฉิตํ อุลติ ปวตฺตตีติ วา ปสฺกูลํ. ปสฺกูลธารณ ปสฺกูลํ อุตฺตรปทโลเปน, ตํ สีลมสฺสาติ ปสฺกูลิโก, ยถา "อาปูปิโก"ติ. องฺคติ อตฺตโน ผลํ ปฏิจฺจ เหฏฺภาวํ คจฺฉตีติ องฺคํ, การณ.

๒๓. บทว่า รถิกา แปลว่า ตรอก. บทว่า สงฺการกูฏาทีนํ เป็นฉัฏฐีวิภัตติ ลงในอรรถ คือนิทธารณะ. บทว่า อพฺภุคฺคตฏฺเฐน แปลว่า โดยความหมายว่าอยู่ข้างบน. ท่านอาจารย์ทำไว้ในใจว่า กูล ศัพท์ มีอรรถว่า สมุสฺสย (ที่ยกสูง, เนิน, ฝั่ง, กอง) ดุจในประโยคว่า "นทิยา กูลํ" ฝั่งแห่งแม่น้ำ เป็นต้น ดังนี้ จึงกล่าวว่า "ชื่อว่าปังสุกูล เพราะอรรถว่าเป็นดุจกองฝุ่น" ดังนี้. กุ ศัพท์ ในความน่าเกลียด อุล ศัพท์ มีอรรถว่าถึง เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "อธิบายว่า ถึง

เยน ปุคฺคโล "ปสุกูลิโก"ติ วุจฺจติ, โส สมาทานเจตนาสงฺขาโต ธมฺโม ปสุกูลิกสฺส องฺคนฺติ ปสุกูลิกงฺคํ. เตนาห "ปสุกูลิกสฺสา"ติอาทิ. ตสฺสาติ สมาทานสฺส. สมาทิยติ เอเตนาติ สมาทานํ, เจตนา.

ความน่าเกลียด" ดังนี้, อีกอย่างหนึ่ง ผ้าชื่อว่าปังสุกูล เพราะอรรถว่าไป คือเป็นไปสู่ความน่าเกลียดเช่นเดียวกับฝุ่น. การทรงผ้าบังสุกุล (ปังสุกูลธารณะ) ชื่อว่า ปังสุกูล โดยการลบบทหลัง (คือบทว่าธารณะ ที่แปลว่าการทรง), ภิกษุ ชื่อว่าปังสุกูลิกะ เพราะอรรถว่า มีการทรงผ้าปังสุกูลนั้นเป็นปกติ, เหมือนอย่างคำว่า "อาปูปิกะ" (ผู้มีการกินขนมเป็นปกติ) ฉะนั้น. เหตุ ชื่อว่าองค์ เพราะอรรถว่าไป คือถึงความเป็นเหตุเพราะอิง(อ้าง)ผลของตน.

ท่านเรียกบุคคลว่า "ปังสุกูลิกะ" ด้วยธรรมใด, ธรรม กล่าวคือสมาทานเจตนานั้น ชื่อว่าปังสุกูลิกังคะ เพราะอรรถว่าเป็นองค์แห่งบุคคลผู้ชื่อว่าปังสุกูลิกะ. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ปสุกูลิกสฺส" ดังนี้เป็นต้น. บทว่า ตสฺส โยค สมาทานสฺส แปลว่า ของการสมาทานนั้น. เจตนา ชื่อว่าการสมาทาน เพราะอรรถว่าเป็นเหตุถือเอาโดยชอบ.

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอเตเนว นเยนาติ ยถา ปสุกูลสฺส ธารณํ[๑] ปสุกูลํ, ตีสีโล ปสุกูลิโก, ตสฺส องฺคํ สมาทานเจตนา "ปสุกูลิกงฺคนฺ"ติ วุตฺตํ, เอวํ เอเตเนว วจนตฺถนเยน ติจีวรธารณํ ติจีวรํ, ตีสีโล เตจีวริโก, ตสฺส องฺคํ สมาทานเจตนา "เตจีวริกงฺคนฺ"ติ เวทิตพฺพํ. สงฺฆาฏิอาทีสุ เอว ตีสุ จีวเรสุ ติจีวรสมญฺญา, น กณฺฑุปฏิจฺฉาทิวสฺสิก-สาฏิกาทีสูติ ตานิ สรูปโต ทสฺเสนฺโต "สงฺฆาฏิอุตฺตราสงฺคอนฺตรวาสกสงฺขาตนฺ"ติ อาห.

คำว่า โดยนัยเดียวกันนั่นเอง ความว่า การทรงผ้าปังสุกูล ชื่อว่าปังสุกูล, ภิกษุผู้มีการทรงผ้าปังสุกูลนั้นเป็นปกติ ชื่อว่าปังสุกูลิกะ, องค์แห่งภิกษุผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นปกตินั้น อันได้แก่สมาทานเจตนา เรียกว่า "ปังสุกูลิกังคะ" ฉันใด, โดยนัยแห่งอรรถของคำนี้นั่นเอง การทรงจีวร ๓ ผืน ชื่อว่าติจีวร ภิกษุผู้มีการทรงจีวร ๓ ผืนนั้น เป็นปกติ ชื่อว่าเตจีวริกะ, องค์แห่งภิกษุผู้ชื่อว่าเตจีวริกะ นั้น อันได้แก่สมาทานเจตนา พึงทราบว่า เรียกว่า "เตจีวริกังคะ" ฉันนั้น. ในจีวร ๓ ผืน มีสังฆาฏิเป็นต้นเท่านั้น มีสมัญญา (ชื่อเฉพาะ) ว่า ไตรจีวร; ในผ้าปิดฝี ผ้าจำนำพรรษาเป็นต้น หามีสมัญญาว่าไตรจีวรไม่ เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์เมื่อจะแสดงไตรจีวรเหล่านั้น โดยสภาวะที่มีอยู่

---

[๑] ฉ. ปสุกูลธารณํ.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จึงกล่าวว่า "กล่าวคือสังฆาฏิ อุตราสงค์ และอันตรวาสก" ดังนี้.

ตำ ปิณฺฑปาตนฺติ ปเรหิ ทิยฺยมานานำ ปิณฺฑานำ ปตฺเต ปตนสงฺขาตำ ปิณฺฑปาตำ, อุญฺฉาตีติ[1] ปิณฺฑปาติโก, ยถา พาหริโก สามากิโกติ. ปิณฺฑปาตีเอว ปิณฺฑปาติโก, ยถา ภทฺโท เอว ภทฺทโก. อวขณฺฑนำ วิจฺฉินฺทนำ น นิรนฺตรปฺปวตฺติ. ฆปฺปฏิกฺเขปโต อนวขณฺฑนำ อวิจฺฉินฺทนำ นิรนฺตรปฺปวตฺติ.

คำว่า ปิณฺฑปาตนั้น ความว่า ภิกษุชื่อว่า ปิณฺฑปาติกะ เพราะอรรถว่าแสวงหาบิณฺฑบาต กล่าวคือ การที่ถ้อนข้าว ที่ชนเหล่าอื่นถวายให้ จะมีอันตกไปในบาตร, เหมือนอย่างคำว่า พาหริกะ สามากิกะ เป็นต้น ฉะนั้น. ชื่อว่า ปิณฺฑปาตีนั่นเองเป็นปิณฺฑปาติกะ, ก็เหมือนอย่างภัททะนั่นเอง เป็นภัททก ฉะนั้น. ชื่อว่า ความขาดตอน คือความขาดเป็นส่วน ๆ ได้แก่ ไม่ใช่ความเป็นไปอย่างหาระหว่างมิได้. ชื่อว่า ความไม่ขาดตอน ก็โดยความหมายที่ปฏิเสธความขาดตอนนั้น คือความไม่ขาดเป็นส่วน ๆ ได้แก่ ความเป็นไปอย่างหาระหว่างมิได้.

สห อปทาเนนาติ สห อนวขณฺฑเนน. สปทานนฺติ ปทสฺส กิริยาวิเสสนภาวำ ยตฺถ

บทว่า สห อปทาเนน แปลว่า เป็นไปกับความไม่ขาดตอน. ท่านอาจารย์ประสงค์

---

[1] ฉ. ตำ อุญฺฉตีติ.

บริษัทเอเซียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ ตำ อนวชฺชนำ, ตำ จ ทสฺเสตุ "อวชฺเชน แสดงภาวะที่บทว่า สปทานำ เป็นกิริยา-วิรหิตำ อนุมรนฺติ วุตฺตำ โหตี"ติ วุตฺตำ. วิเสสนะ (ขยายกิริยา) และสถานที่อันมี เอกาสเนติ อิริยาปถนฺตเรน อนนฺตริตาย ความไม่ขาดตอนนั้น จึงกล่าวว่า "อธิบาย เอกายเยว นิสชฺชาย. ปตฺเต ปิณฺโฑติ ว่า เว้นความขาดตอน ได้แก่ ตามลำดับ เอตฺถ วตฺถุเภโท อิธาธิปฺเปโต, น เรือน" ดังนี้. คำว่า ณ อาสนะเดียว คือ สามญฺญำ. เอว-กาโร จ ลุตฺตนิทฺทิฏฺโฐติ โดยการนั่งท่าเดียวเท่านั้น ไม่ถูกอิริยาบถ ทสฺเสนฺโต "เกวลำ เอกสฺมึเยว ปตฺเต"ติ อื่นคั่น (ไม่เปลี่ยนอิริยาบถ). ในคำว่า อาห. อุตฺตรปทโลปำ กตฺวา อยำ นิทฺเทโสติ ก้อนข้าวในบาตร นี้ ในที่นี้ประสงค์เอา ทสฺเสนฺโต "ปตฺตปิณฺฑคฺคหเณ ปตฺตปิณฺฑสญฺญำ ประเภทแห่งวัตถุ, ไม่ใช่คำสามัญ. ท่าน-กตฺวา"ติ อาห. เอเสว นโย อิโต อาจารย์เมื่อจะแสดงว่า ก็เอว อักษร ปเรสุปิ. (ที่แปลว่าเท่านั้น) ได้แสดงไขไว้แล้วโดย เป็นคำที่ลบไว้ จึงกล่าวว่า "ในบาตรเดียว เท่านั้น อย่างเดียว" ดังนี้. เมื่อจะแสดง ว่า นี้เป็นนิเทศทำการลบบทหลัง จึงกล่าว ว่า "เพราะศัพท์ว่าปัตตปิณฑะ ใช้ในความ-หมายว่าถือเอาซึ่งก้อนข้าว" ดังนี้ (คือ ปตฺตปิณฺฑคฺคหณำ ลบบทว่า คหณำ เหลือเป็น ปตฺตปิณฺฑำ). แม้ในบทอื่น ๆ จากนี้ ก็มีนัย นี้แหละ.

บริษัทเอเชียบุ๊คส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปจฺฉาภตฺตํ นาม ปวารณโต ปจฺฉา ลทฺธภตฺตํ เอว. ขลุ-สทฺทสฺส ปฏิเสธ- วาจกตฺตา[๑] เตน สมานฏฺฐ น-การ คเหตฺวา อาห "น ปจฺฉาภตฺติโก"ติ. สิกฺขาปทสฺส วิสโย สิกฺขาปเทเนว ปฏิกฺขิตฺโต. โย ตสฺส อวิสโย, โสเอว สมาทานสฺส วิสโยติ อาห "สมาทานวเสน ปฏิกฺขิตฺตาติริตฺต-โภชนสฺสา"ติ.

ภัต ที่ภิกษุได้ในภายหลังแต่การห้ามภัต นั่นเอง ชื่อว่า ปัจฉาภัตตะ. เพราะ ขลุ ศัพท์ เป็นศัพท์บอกปฏิเสธ ท่านอาจารย์จึงถือเอา น อักษร อันมีอรรถเหมือนกับ ขลุ ศัพท์ นั้น แล้วกล่าวว่า "น ปจฺฉาภตฺติโก" (ไม่ใช่ปัจฉาภัตติกะ) ดังนี้. ธรรมที่เป็นวิสัยของสิกขาบท พระผู้มีพระภาคทรงห้ามไว้ ก็ด้วยสิกขาบทนั่นเอง. ธรรมใดไม่ใช่วิสัยของสิกขาบทนั้น (อันมิได้ทรงห้ามไว้ด้วยสิกขาบท), ธรรมนั้นนั่นเอง เป็นวิสัยของการสมาทาน (คือภิกษุห้ามหรือปฏิเสธด้วยการสมาทานธุดงค์) เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "(คำว่า ปัจฉา-ภัตตะนี้ เป็นชื่อ)ของอติริตตโภชนะที่ภิกษุปฏิเสธแล้ว ด้วยอำนาจการสมาทาน"ดังนี้.

อพฺโภกาเส นิวาโส อพฺโภกาโส. สุสาเน นิวาโส สุสานํ, ตํ สีลมสฺสาติอาทินา สพฺพ

มีคำที่ควรกล่าวทั้งหมด โดยนัยว่า การอยู่อาศัยในที่แจ้ง ชื่อว่า อัพโภกาสะ. การ

---

[๑] ฉ. ปฏิเสธตฺตวาจกตฺตา.

วตฺตพฺพนฺติ อาห "เอเสว นโย"ติ. อยู่อาศัยในสุสาน ชื่อว่า สุสานะ, ภิกษุ
ยถาสนฺถตํ วิย ยถาสนฺถตึ, อาทิโต ชื่อว่า อัพโภกาสิกะ เพราะอรรถว่ามีการ
ยถาอุทฺทิฏฺฐนฺ. ตํ เหส "อิทํ พหุมงฺกุฌ[1] อยู่อาศัยในที่แจ้งนั้นเป็นปกติ ดังนี้เป็นต้น
ทุกฺกนฺธปวาตนฺ"ติอาทิวเสน อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวเสียว่า
สมฺปฏิจฺฉติ. เตเนวาห "อิทํ ตุยฺหนฺ"ติอาทิ. "ก็มีนัยนี้แหละ" ดังนี้. เสนาสนะตุจ
เสนาสนะตามที่เขาจัดแจงให้ ชื่อว่า ยถา-
สันถตะ, ได้แก่ เสนาสนะตามที่เขาอุทิศให้
แต่ต้น. ก็ภิกษุผู้ถือธุดงค์ข้อนี้ นี้ ย่อมรับเอา
ซึ่งเสนาสนะนั้น ไม่ปฏิเสธ โดยเกี่ยวกับว่า
"เสนาสนะนี้มีเรือดมาก มีกลิ่นเหม็นฟุ้ง"
ดังนี้เป็นต้น. เพราะเหตุนั้นนั่นเอง ท่าน-
อาจารย์จึงกล่าวว่า "เสนาสนะนี้ ย่อมถึง
แก่ท่าน" ดังนี้เป็นต้น.

สยนฺนฺติ นิปชฺชนมาห. เตน เตน ท่านกล่าวถึงการนอนว่า สยนํ. คำว่า ด้วย
สมาทาเนนาติ เตน เตน ปสฺถูลิกงฺคาทิกสฺส การสมาทานนั้น ๆ คือด้วยการสมาทาน
สมาทาเนน ธุตกิเลสตฺตาติ วิทฺธสิต- ธุดงค์ข้อปังสุกูลิกังคะเป็นต้นนั้น ๆ คำว่า
กิเลสตฺตา, ตทงฺควเสน ปหีนตณฺหุ- เหตุเพราะความเป็นผู้กำจัดกิเลส คือ

---

[1] ม. พหุมกุรํ.

คุณเชวง อยู่วิมลชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปาทานาทิปาปธมฺมคฺคาติ อตฺโถ. เยหิ ตำ เหตุเพราะ ความเป็นผู้ย่ำยีกิเลสเสียได้, กิเลสธุนนำ, ตานิเยว อิธ ธุตสฺส ภิกฺขุโน ความว่า เหตุเพราะความเป็นผู้สะบาป-องฺคานีติ อธิปฺเปตานิ, น อญฺญานิ ยานี ธรรม มีตัณหาและอุปาทานเป็นต้นเสียได้ กานิจิ, อญฺเญน วา ธุตสฺสาติ อยมตฺโถ ด้วยสามารถทั้งปหาน. ในที่นี้ประสงค์ อตฺถโต อาปนฺโน. "ญาณำ องฺคำ เอเตสนฺ"ติ เอาองค์อันเป็นเหตุกำจัดกิเลสทั้งหลาย ว่า อิมินา ญาณปุพฺพกตำ เตสำ สมาทานสฺส องค์แห่งภิกษุผู้ชื่อว่าธุตะ, หาประสงค์เอา วิภาเวติ. ปฏิปตฺติยาติ สีลาทิสมฺมา- องค์อย่างอื่น อย่างใดอย่างหนึ่งไม่, อีก- ปฏิปตฺติยา. สมาทิยติ เอเตนาติ สมาทานำ, อย่างหนึ่ง อรรถว่า แห่งภิกษุผู้ชื่อว่าธุตะนี้ สมาทานวเสน ปวตฺตา เจตนา, ตำ[1] เป็นอันได้โดยสภาวะกว่าอรรถอื่น. ด้วย ลกฺขณำ เอเตสนฺติ สมาทานเจตนาลกฺขณานิ. คำว่า "มีญาณเป็นองค์" นี้ ท่านอาจารย์ เปิดเผยถึงความที่การสมาทานธุดงค์เหล่า- นั้น มีญาณออกหน้า. คำว่า ของการปฏิบัติ คือของสัมมาปฏิบัติมีศีลเป็นต้น. เจตนาที่ เป็นไปด้วยอำนาจการสมาทาน ชื่อว่า สมาทาน เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องถือเอา โดยชอบ, ธุดงค์ทั้งหลาย ชื่อว่า มีสมาทาน เจตนาเป็นลักษณะ เพราะอรรถว่ามีเจตนา ที่ชื่อว่าสมาทานนั้นเป็นลักษณะ.

---

[1] สาติ ภวิตพฺพำ.

คุณเชวง　อยู่วิมลชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วุตฺตมฺปิ เจตํ อฏฺฐกถายํ : ข้อนี้สมจริงตามที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในปกรณ์อรรถกถา ว่า :

"สมาทานกิริยาย สาธกตมภาวโต[๑] สมฺปยุตฺตธมฺมา เยนาติ กรณภาเวน ทสฺสิตา"ติ.

"สัมปยุตธรรมทั้งหลาย (คือจิตและเจตสิก) ปรากฏแล้วโดยความเป็นกรณะ (เครื่องทำ คือเครื่องสมาทาน) ว่า เยน เพราะภาวะที่ยังกิริยาคือการสมาทานให้สำเร็จ"

ดังนี้.

สมาทานเจตนาย คหณํ ตมฺมูลกตฺตา ปริหรณเจตนาปิ ธุตงฺคเมว. อตฺตนา, ปรมฺเขน จ กุสลภณฺฑสฺส ภุสํ วิลุมฺปนฏฺเฐน โลลุปฺปา ตณฺหาจาโร, ตสฺส วิทฺธํสนกิจฺจตฺตา โลลุปฺปวิทฺธํสนรสานิ. ตโต เอว นิลฺโลลุปฺปภาเวน ปจฺจุปฏฺฐนฺติ, ตำ วา ปจฺจุปฏฺฐเ เปนฺตีติ นิลฺโลลุปฺปภาว-ปจฺจุปฏฺฐานานิ. อริยธมฺมปทฏฺฐานานีติ

การถือเอาด้วยสมาทานเจตนา จัดเป็นธุดงค์ แม้เจตนาในอันบริหาร ก็จัดเป็นธุดงค์นั่นเทียว เพราะมีสมาทานเจตนานั้นเป็นมูล. ตัณหาจาระ (ความเที่ยวไปแห่งตัณหา) ชื่อว่าความละโมบ เพราะอรรถว่าปล้นเสียนักหนาซึ่งภัณฑะคือกุศล โดยตนเองและโดยผู้อื่นเป็นช่องทาง, ชื่อว่ามีการย่ำยีความละโมบเป็นรส เพราะมีกิจกำจัด

---

[๑] กรณการโก ปน สาธกตโมติ วุจฺจติ, สาธกตมภาวโตติ กรณการกภาวโตติ อตฺโถ.

ปริสุทฺธสีลาทิธมฺมปทฏฺฐานานิ.[๑]

ตัณหาจาระนั้น. เพราะเหตุนั้นนั่นเอง จึงปรากฏโดยภาวะที่ไม่ละโมบ, หรือว่ายังความไม่ละโมบนั้นให้ปรากฏ เพราะเหตุนั้นจึงชื่อว่า มีความไม่ละโมบเป็นปัจจุปัฏฐาน. คำว่า มีอริยธรรมเป็นปทัฏฐาน ได้แก่ มีธรรมมีศีลที่บริสุทธิ์เป็นต้นเป็นปทัฏฐาน.

ภควโตว สนฺติเก สมาทาตพฺพานีติ อิทำ อนฺตรา อวิจฺเฉทนตฺถำ วุตฺตำ, รญฺโญ สนฺติเก ปฏิญฺญาตารหสฺส อตฺถสฺส ตทุปชีวิโน เอกสฺโต อวิสำวาทนำ วิย. เสสานำ สนฺติเก สมาทาเนปิ เอเสว นโย. เอกสงฺคีติกสฺสาติ ปญฺจสุ ทีฆนิกายาทีสุ นิกาเยสุ เอกนิกายิกสฺส. อฏฺฐกถาจริยสฺสาติ ยสฺส อฏฺฐกถาตนฺติเยว วิเสสโต ปคุณา, ตสฺส. เอตฺถาติ อตฺตนาปิ สมาทานสฺส รุหเน.

คำว่า พึงสมาทานในสำนักของพระผู้มีพระภาคนั่นแหละ นี้ ท่านอาจารย์กล่าวไว้ เพื่อการไม่ทำลำดับให้ขาดสายไป เหมือนอย่างการที่บุคคลผู้อาศัยพระราชานั้นเลี้ยงชีพ ไม่กล่าวเนื้อความอันสมควรแก่คำที่ตนปฏิญญาไว้ในสำนักของพระราชา ให้เคลื่อนไปโดยส่วนเดียว ฉะนั้น. แม้ในการสมาทานในสำนักของบุคคลที่เหลือ ก็มีนัยนี้แหละ. คำว่า ของท่านผู้ทรงสังคีติเดียว คือ ของท่านผู้ทรงนิกายเดียว ในบรรดานิกาย ๕ มีทีฆนิกายเป็นต้น. คำว่า ของท่านพระอรรถกถาจารย์ ได้แก่ ของท่านผู้มีแบบแผน

---

[๑] ฉ. ปริสุทฺธสีลาทิสทฺธมฺม...

คุณเชวง อยู่วิมลชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาคล่องแคล่ว โดยพิเศษนั่นเอง.
บทว่า เอตฺถ ได้แก่ ในเรื่องเล่าถึงการ
สมาทานแม้ด้วยตนเอง.

เชฏฺฐกภาตุ ธุตงฺคปฺปิจฺฉตาย วตฺตติ โส กิร เถโร เนสชฺชิโก, ตสฺส ตำ น โกจิ ชานาติ. อเถกทิวสำ รตฺติยำ สยนปิฏฺเฐ นิสินฺนำ วิชฺชุลโตภาเสน ทิสฺวา อิตโร ปุจฺฉิ "กึ ภนฺเต ตุเมฺห เนสชฺชิกา"ติ. เถโร ธุตงฺคปฺปิจฺฉตาย ตาวเทว นิปชฺชิตฺวา ปจฺฉา สมาทิยีติ เอวมาคตำ วตฺถุ.

คำว่า เรื่องความเป็นผู้มักน้อยในธุดงค์ของพระเถระผู้พี่ใหญ่ ได้แก่ เรื่องที่มาแล้วอย่างนี้ว่า มีเรื่องว่าพระเถระนั้นเป็นเนสัชชิก, ใคร ๆ ไม่รู้ความที่ท่านนั้นเป็นเนสัชชิกนั้น. อยู่มาวันหนึ่ง ในตอนกลางคืน พระเถระผู้น้องนอกนี้ เห็นท่านนั่งอยู่บนเตียงนอน ด้วยแสงสว่างแห่งฟ้าแลบ จึงถามว่า "นี่แน่ะท่านผู้เจริญ ท่านเป็นเนสัชชิกหรือ". พระเถระ(ผู้พี่ใหญ่) เพราะความเป็นผู้มักน้อยในธุดงค์ จึงนอนลงในทันทีนั่นเทียว แล้วสมาทาน(ใหม่)ในภายหลัง ดังนี้.

คุณเชวง อยู่วิมลชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑. ปสุกูลิกงฺคกถาวณฺณนา

๒๔. คหปติทานจีวรนฺติ เอตฺถ ทายกภาเวน สมฺภาปิ อุกฺกฏฺฐสฺส คหปติปกฺขิเยว ปวิฏฺฐาติ ทฏฺฐพฺพํ. "ปพฺพชิโต คณฺหิสฺสตี"ติ ฐปิตกํ สิยา คหปติจีวรํ, น ปน คหปติทานจีวรนฺติ ตาทิสํ นิวตฺเตตุ ทานคฺคหณํ. อญฺญตเรนาติ เอตฺถ สมาทานวจเนน ตาว สมาทินฺนํ โหตุ, ปฏิกฺเขปวจเนน ปน กถนฺติ ? อตฺถโต อาปนฺนตฺตา. ยถา "เทวทตฺโต ทิวา น ภุญฺชตี"ติ วุตฺเต "รตฺติยํ ภุญฺชตี"ติ อตฺถโต อาปนฺนเมว โหติ, ตสฺส อาหาเรน วินา สรีรฏฺฐิติ นตฺถีติ, เอวมิธาปิ ภิกฺขุโน คหปติทานจีวเร ปฏิกฺขิตฺเต ตทญฺญจีวรปฺปฏิคฺคโห อตฺถโต อาปนฺโน เอว โหติ, จีวเรน วินา สาสเน ฐิติ นตฺถีติ.

๑. พรรณนากถาว่าด้วยปังสุกูลิกังคะ

๒๔. ในบทว่า คหปติทานจีวรํ (จีวรอันเป็นทานที่คฤหบดีถวาย) นี้ พึงเห็นว่า แม้สมณะทั้งหลาย ก็จัดเข้าเป็นพวกคหบดีเหมือนกัน สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ เพราะความที่สมณะเป็นผู้ถวาย. จีวรที่เขาวางไว้ เพราะคิดว่า "บรรพชิตจักถือเอา" ดังนี้ พึงจัดเป็นคหปติจีวร, แต่ไม่พึงจัดเป็นคหปติทานจีวร เพราะเหตุนั้น ศัพท์ว่า ทาน (ในคำว่า คหปติทานจีวร) ย่อมมีเพื่อห้ามจีวรที่เป็นเช่นนั้น. ในคำว่า ด้วยคำพูด (๒ คำเหล่านี้) คำใดคำหนึ่ง นี้ ถามว่า ธุดงค์ชื่อว่าเป็นอันได้สมาทานแล้ว ด้วยคำกล่าวสมาทาน ก็ยกไว้ก่อนเถิด, แต่ว่าจะชื่อว่าเป็นอันได้สมาทานแล้ว ด้วยคำกล่าวปฏิเสธได้อย่างไร ? ตอบว่า ชื่อว่าเป็นอันสมาทานแล้วด้วยคำกล่าวปฏิเสธก็ได้ เพราะความที่ถึงกันได้ โดยความหมาย. เหมือนอย่างเมื่อกล่าวว่า "พระเทวทัต

คุณเชวง อยู่วิมลชัย
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไม่ฉันในเวลากลางวัน" ดังนี้ ก็ย่อมมีอันถึงกันได้โดยความหมายว่า "ย่อมฉันในเวลากลางคืน" ดังนี้, เพราะเว้นอาหารเสียพระเทวทัตนั้น ก็ไม่มีการดำรงร่างกายอยู่ได้ ดังนี้ ฉันใด, แม้ในเรื่องนี้ก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุปฏิเสธคหปติทานจีวร ก็ย่อมมีอันรับเอาจีวรอื่นจากคหปติทานจีวรนั้น ซึ่งถึงกันโดยความหมายแล้วทีเดียว, เพราะเว้นจากจีวรเสีย ก็หามีการดำรงอยู่ในพระศาสนาได้ไม่ ฉะนี้แล.

เอวํ สมาทินฺนธุตงฺเคนาติอาทินา วิธานํ ปสุกูลิกงฺเค ปฏิปชฺชนวิธิ. สุสาเน ลทฺธํ โสสานิกํ. ตํ ปน ยสฺมา ตตฺถ เกนจิ ฉฑฺฑิตตฺตา ปติตํ โหติ, ตสฺมา วุตฺตํ "สุสาเน ปติตกนฺ"ติ. เอวํ ปาปณิกมฺปิ ทฏฺฐพฺพํ. ตาลเวฬิมคฺโค นาม มหาคาเม เอกา วีถิ. อนุราธปุเรติ จ วทนฺติ. ทฺวฺเว ปเทสา เอตสฺสาติ ทฺวิปฺปเทสํ, วตฺถุ. มคฺเค ปติตกํ พหุทิวสาติกฺกนฺตํ

ด้วยคำว่า ภิกษุผู้สมาทานธุดงค์แล้วอย่างนี้ เป็นต้น เป็นวิธีการคือวิธีปฏิบัติในปังสุกูลิกังคะ. ผ้าที่ภิกษุได้ในป่าช้า ชื่อว่าโสสานิกะ. ก็ผ้านั้น เพราะเหตุที่เป็นอันตกอยู่ เพราะถูกบางคนทิ้งไว้ในป่าช้านั้น เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า" ดังนี้. แม้ผ้าที่ชื่อว่าปาปณิกะ ก็พึงเห็นโดยนัยที่กล่าวแล้วนี้. ชื่อว่า หนทางชื่อตาลเวฬิ ได้แก่ ถนนสาย

คเหตพฺพนฺติ วทนฺติ. "ทูวตฺติ หนึ่งในบ้านใหญ่ ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าว
ทิวสาติกฺกนฺตนฺ"ติ อปเร. โถกํ รกฺขิตฺวาติ ว่า ได้แก่ถนนสายหนึ่งในกรุงอนุราธปุระ
กติปยํ กาลํ อาคเมตฺวา. วาตาหฏมฺปิ ดังนี้. ผ้า ชื่อว่า ถูกไฟไหม้ไปบางส่วน
สามิกานํ สติสมฺโมเสน ปติตสทิสนฺติ เพราะอรรถว่า มีส่วนหนึ่งถูกไฟไหม้ไป.
"สามิเก อปสฺสนฺเตน คเหตุ วฏฺฏตี"ติ อาจารย์บางพวกกล่าวว่า ผ้าที่ตกอยู่ที่
วุตฺตํ. ตสฺมา โถกํ อาคเมตฺวา คเหตพฺพํ. หนทาง ต้องล่วงไปหลายวัน ภิกษุจึงจะพึง
ถือเอาได้ ดังนี้. อาจารย์อีกพวกหนึ่ง
กล่าวว่า "ล่วงไป ๒-๓ วันก็พึงถือเอาได้"
ดังนี้. คำว่า รักษาไว้สิ้นกาลหน่อยหนึ่ง
คือรอเวลาไว้สักเล็กน้อย. แม้ผ้าที่ถูกลมพัด
ให้ตกอยู่ ก็เป็นเช่นเดียวกับผ้าที่ตกอยู่
เพราะความหลงลืมสติ ของผู้เป็นเจ้าของ
เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า
"เมื่อไม่พบเจ้าของ ก็ควรที่จะถือเอาผ้านั้น
ได้" ดังนี้. เพราะฉะนั้น ภิกษุพึงรอเวลา
ไว้สักหน่อยหนึ่ง แล้วจึงถือเอา.

"สงฺฆสฺส เทมา"ติ หินฺนํ, เพื่อจะป้องกันความสงสัยว่า ผ้าที่
โจฬกภิกฺขาวเสน ลทฺธึ จ ลทฺธกาลโต ทายกกล่าวว่า "พวกข้าพเจ้าขอถวายแก่
ปฏฺฐาย "สมณจีวรํ สิยา นุ โข, โน"ติ พระสงฆ์" ดังนี้ แล้วถวายให้ก็ดี, ผ้าที่ได้
อาสงฺกา นิวตฺเตตุ "น ตํ ปฏิคฺคเหตพฺพนฺ"ติ วุตฺตํ. โดยเกี่ยวกับการเที่ยวไปเพื่อขอผ้า ก็ดี

น หิ ตํ เตวีสติยา อุปฺปตฺติฏฺฐาเนสุ กตฺถจิ ภิกฺขุทตฺติเย ลกฺขณปฺปตฺตํ ปสุกูลํ, ตสฺส จ อุกฺกฏฺฐานุกฺกฏฺฐวิภาคํ ทสฺเสตุ "ภิกฺขุทตฺติเยปี"ติอาทิ วุตฺตํ. ตตฺถ กาเหตฺวา วา ทิยฺยตีติ สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา เทนฺเตหิ ยํ จีวรํ วสฺสคฺเคน ปาเปตฺวา ภิกฺขูนํ ทิยฺยติ. เสนาสนจีวรนฺติ เสนาสนํ กริตฺวา[๑] "เอตสฺมึ เสนาสเน วสนฺตา ปริภุญฺชนฺตู"ติ ทินฺนจีวรํ.

ตั้งแต่กาลที่ได้มา "พึงเป็นสมณจีวรได้หรือไม่หนอ" ดังนี้ ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "ผ้านั้นไม่จัดเป็นผ้าบังสุกุล" ดังนี้. จริงอยู่ ผ้าที่ทายกกล่าวถวายให้เป็นต้นนั้น มิได้นับเนื่องเข้าในผ้าชนิดไหน ๆ ในฐานะที่อุบัติ ๒๓ อย่าง. ครานี้ เพื่อจะแสดงการจำแนกผ้าบังสุกุลที่ถึงลักษณะ ในผ้าที่ภิกษุด้วยกันถวายให้ เป็นอย่างอุกฤษฏ์และอย่างไม่อุกฤษฏ์ โดยประสงค์เดียวกันนี้นั่นเอง ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "แม้ในผ้าที่พวกภิกษุด้วยกันถวายให้" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น คำว่า แจกจ่ายถวายให้ ได้แก่ จีวรที่พวกภิกษุจะถวายแก่สงฆ์ หรือแก่คณะถวายให้แก่ภิกษุทั้งหลายไปตามลำดับพรรษา. คำว่า เสนาสนจีวร ได้แก่ จีวรที่เขาสร้างเสนาสนะเสร็จ แล้ว(กล่าว)ถวายให้ว่า "ขอให้ภิกษุผู้อยู่ในเสนาสนะนี้ จงใช้สอยเถิด" ดังนี้.

---

[๑] ฉ. กาเรตฺวา.

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

น ตำ ปำสุกูลนฺติปิ อปำสุกูลภาโว ปุพฺเพ แม้คำว่า ผ้านั้นไม่จัดเป็นผ้าบังสุกุล ก็มี วุตฺตการณโต, คเหตฺวา ทินฺนตฺตา จ. ความว่า ชื่อว่า หาความเป็นผ้าบังสุกุลมิได้ เตนาห "โน คาเหตฺวา ทินฺนเมว ก็โดยเหตุที่ได้กล่าวแล้วในตอนก่อน, และ ปำสุกูลนฺ"ติ. ตตฺราปีติ[1] ยำ คาเหตฺวา น เพราะความเป็นผ้าที่เขาแจกจ่ายถวายให้. ทินฺนำ ภิกฺขุทตฺติยำ, ตตฺราปิ เยน ภิกฺขุนา เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "ที่ไม่แจก- จีวรำ ทิยฺยติ, ตสฺส ลาเภ ทาเน จ วิสุำ จ่ายถวายให้เท่านั้น จัดเป็นผ้าบังสุกุล" วิสุำ อุภยตฺถ อาทรคารวานำ สพฺภาวโต, ดังนี้. คำว่า แม้ในผ้าที่มิได้แจกจ่ายถวาย ตทภาวโต จ ภิกฺขุทตฺติยสฺส เอกโตสุทฺธิ ให้นั้น ความว่า ผ้าที่มิได้แจกจ่ายถวายให้ อุภโตสุทฺธิ อนุกฺกฏฺฐตา โหนฺตีติ อิมมตฺถำ คือผ้าที่ภิกษุถวายให้ อันใด, แม้ในผ้านั้น ทสฺเสตุำ "ยำ ทายเกหี"ติอาทิ วุตฺตำ, ท่านอาจารย์ ประสงค์แสดงเนื้อความนี้ว่า ปาทมูเล ฐเปตฺวา ทินฺนกำ สมเณนาติ ภิกษุรูปใดถวายจีวรให้, จีวรที่ภิกษุถวายให้ อธิปฺปาโย. ยสฺส กสฺสจีติ อุกฺกฏฺฐาทีสุ ชื่อว่าบริสุทธิ์แต่ฝ่ายเดียว ก็เพราะภิกษุรูป ยสฺส กสฺสจิ. รุจิยาติ ฉนฺเทน. ขนฺติยาติ นั้นมีความเอื้อเฟื้อ และความเคารพในการ นิชฺฌานกฺขนฺติยา. ได้มา และในการถวายไป แยกกันเป็น คนละส่วน ชื่อว่ามีความบริสุทธิ์แต่ ๒ ฝ่าย ก็เพราะมีความเอื้อเฟื้อและความเคารพใน การกระทำทั้งสอง (ทั้งการได้มา ทั้งการ ถวายไป), และชื่อว่ามีความเป็นจีวรที่

---

[1] ฉ. ตตฺร-ปีติ.

ไม่อุกฤษฎ์ ก็เพราะไม่มีความเอื้อเฟื้อและความเคารพนั้น ดังนี้ จึงกล่าวว่า "ผ้าใดที่พวกทายก" ดังนี้เป็นต้น, ประสงค์ว่าต้องเป็นผ้าที่สมณะวางไว้แทบเท้า ถวายให้. คำว่า ของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง คือของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในบรรดา ๓ จำพวก มีภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฎ์เป็นต้น. บทว่า รุจิยา แปลว่า ความพอใจ. บทว่า ขนฺติยา (ตามความชอบใจ) ได้แก่ ตามความชอบใจคือเพ่งเล็ง.

นิสฺสยานุรูปปฏิปตฺติสพฺภาโวติ อุปสมฺปนฺนสมนนฺตรํ อาจริยเกน[๑] วุตฺเตสุ จตูสุ นิสฺสเยสุ อตฺตนา ยถาปฏิญฺญาตทุติยนิสฺสยานุรูปาย ปฏิปตฺติยา วิชฺชมานตา. อารกฺขทุกฺขาภาโวติ จีวรารกฺขนทุกฺขสฺส อภาโว ปสุกูลจีวรสฺส อโลภนียตฺตา. ปริโภคตณฺหาย อภาโว สวิเสสลูขสพฺภาวตฺตา. ปาสาทิกตาติ ปเรสํ โลภ. คำว่า มีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมต่อนิสัย ความว่า ในบรรดานิสัย ๔ ที่อาจารย์บอกในระหว่างที่อุปสมบท ได้ความมีอยู่แห่งข้อปฏิบัติอันเหมาะสมต่อนิสัยข้อที่ ๒ ตามที่ตนได้ปฏิญญาไว้. คำว่า ไม่มีทุกข์เพราะการรักษา คือไม่มีทุกข์เพราะการรักษาจีวรเพราะบังสุกุลจีวร ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความชื่อว่า ไม่มีความลำบากในการบริโภค

---

[๑] ฉ. อาจริเยน.

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปสาทาวหตา. อปฺปิจฺฉตาทีนฺ ผลนิปฺผตฺติ เพราะผ้าบังสุกุลมีความเศร้าหมอง อย่างพิเศษ. ชื่อว่า มีความเป็นผู้น่าเลื่อมใส

ธุตงฺคปริหรณสฺส อปฺปิจฺฉตาทีหิเยว นิปฺผา- เทตพฺพโต. ธุตธมฺเม สมาทาย วตฺตนํ ยาวเทว อุปริสมฺมาปฏิปตฺติสมฺปาทนายาติ วุตฺตํ "สมฺมาปฏิปตฺติยา อนุพฺรูหนน"ติ.

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "มีการเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ" ดังนี้.

มารเสนํ วิฆาตายาติ มารสฺส มารเสนาย จ วิหนนาย วิทฺธํสนาย. กายวาจาจิตฺเตหิ ยโต สโยตติ ยติ, ภิกฺขุ. ธาริตํ ยํ โลกครุนา ปสฺสูลํ, ตํ โก น ธารเย, ยสฺมา วา โลกครุนา ปสฺสูลํ ธาริตํ, ตสฺมา โก ตํ น ธารเยติ โยชนา ยถาสทฺทานํ เอกนฺตสมฺพนฺธิภาวโต. ปฏิญฺญํ สมนุสฺสรนฺติ อุปสมฺปทมาเฬ "อาม ภนฺเต"ติ อาจริย-

คำว่า เพื่อกำจัดมารและเสนา คือเพื่อกำจัด เพื่อย่ำยีมารและกองทัพมาร. ภิกษุชื่อว่า ยติ (ผู้สำรวม) เพราะอรรถว่าสำรวม คือสำรวมโดยชอบทางกาย วาจาและจิต. ประกอบความว่า ผ้าบังสุกุลใดที่พระผู้เป็นครูของโลกก็ยังทรงใช้, ใครจะไม่พึงทรงผ้าบังสุกุลนั้นเล่า, อีกอย่างหนึ่ง เพราะเหตุว่า พระผู้เป็นครูของโลก ก็ยัง

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปมุขสฺส สงฺฆสฺส สมฺมุขา ทินฺนํ ปฏิญฺญํ สมนุสฺสรนฺโต.

ทรงใช้ผ้าบังสุกุล, เพราะฉะนั้น ใครจะไม่พึงทรงผ้าบังสุกุลนั้นเล่า ดังนี้ เพราะ ยํ ศัพท์ และ ตํ ศัพท์ มีความสัมพันธ์กันโดยส่วนเดียว. คำว่า เมื่อตามระลึกถึงปฏิญญา คือเมื่อตามระลึกถึงปฏิญญาที่ตนให้ไว้ต่อหน้าสงฆ์ อันมีอาจารย์เป็นประมุข ในโรงอุปสมบทว่า "อาม ภนฺเต" ดังนี้.

อิติ ปสุกูลิกงฺคกถาวณฺณนา.

พรรณนากถาว่าด้วยปังสุกูลิกังคะ จบด้วยประการฉะนี้.

๒. เตจีวริกงฺคกถาวณฺณนา

๒. พรรณากถาว่าด้วยเตจีวริกังคะ

๒๔. จตุตฺถกจีวรนฺติ นิวาสนปารุปนโยคฺยํ จตุตฺถกจีวรนฺติ อธิปฺปาโย, อสกาสาวสฺส อปฺปฏิกฺขิปิตพฺพโต. อญฺญตรวจเนนาติ เอตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ, ตํ เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว. ยาว น สกฺโกติ, ยาว น กล่าวถึง, คำนั้นมีนัยอันข้าพเจ้าได้กล่าวลภติ, ยาว น สมฺปชฺชตีติ ปจฺเจกํ ยาว-

๒๔. คำว่า จีวรผืนที่ ๔ อธิบายว่าได้แก่จีวรผืนที่ ๔ ซึ่งควรแก่การนุ่งและห่ม, เพราะผ้าอังสะ ไม่ใช่ผ้าที่ภิกษุต้องปฏิเสธ. ในคำว่า ด้วยคำใดคำหนึ่ง นี้ มีคำใดที่ควรแล้วในหนหลังนั่นเทียว. พึงเชื่อม ยาว

สทฺโท สมฺพนฺธิตพฺโพ. น สมฺปชฺชตีติ น ศัพท์ เข้าเป็นแต่ละบทว่า ยาว น สกฺโกติ สิชฺฌติ. นิกฺขิตฺตปจฺจยา โทโส นตฺถีติ ตราบเท่าที่ยังไม่อาจทำได้, ยาว น ลภติ นิจยสนฺนิธิฏฺฐตงฺคสงฺกิเลเส โทโส นตฺถิ. ตราบเท่าที่ยังไม่ได้(วิจารณกรรม), ยาว น สมฺปชฺชติ ตราบเท่าที่(เครื่องมือ)ยังไม่พร้อม ดังนี้เถิด. คำว่า ยังไม่พร้อม คือ ยังไม่สำเร็จ. คำว่า โทษเพราะการเก็บไว้เป็นปัจจัย หามีไม่ คือ โทษในเพราะความเศร้าหมองแห่งธุดงค์ เหตุเพราะการสะสมการเก็บเอาไว้ หามีไม่.

อาสนฺเนติ จีวรสฺส อาสนฺเน ฐาเน. รชนกฺขเณ ปริภุญฺชนกาสาวํ รชนกาสาวํ. ตตฺรฏฺฐกปจฺจตฺถรณํ นาม อตฺตโน วา ปรสฺส วา สนฺตกํ เสนาสเน ปจฺจตฺถรณวเสน อธิฏฺฐิตํ. "อสกาสาวํ ปริกฺขารโจฬํ โหติ, อิติ ปจฺจตฺถรณํ อสกาสาวนฺติ อิมานิเหวปิ อติเรกจีวรฏฺฐาเน ฐิตานิปิ ธุตงฺคเภทํ น กโรนฺตี"ติ อฏฺฐกถายํ วุตฺตนฺติ วทนฺติ. ปริหริตุ ปน น วฏฺฏตีติ รชนกาเล จัดเป็นผ้าบริขาร (ผ้าที่จำต้องใช้นอกเหนือไตรจีวร เรียกว่า ผ้าบริขาร เช่น ผ้าอังสะ ผ้าสบง ผ้าประคดเอว ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดเท้า ผ้าเช็ดตัว ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าห่อธรรม ผ้าห่อบาตร ผ้าย่าม ผ้ากรองน้ำ ผ้าบังหน้า ผ้าบังตา ผ้าบังแดด ผ้าบังฝน ผ้าบังลม ผ้าคลุมกันหนาว ผ้าคลุมกันร้อน ผ้าคลุมกันฝุ่น ผ้าคลุมกันยุง ผ้าคลุมกันเหลือบ ผ้าคลุมกันเหลือบยุง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดด ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาว ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่น ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอ ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำ ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้าง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเล ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตา ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูก ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลาย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมาก ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาล ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาล ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาล ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาล ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อย ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้า ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้ง ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมัน ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนมน้ำเต้าน้ำผึ้งน้ำอ้อยน้ำตาลน้ำผึ้งน้ำมันน้ำนม ผ้าคลุมกันเหลือบยุงลมแดดฝนหนาวร้อนฝุ่นควันไอน้ำน้ำค้างน้ำแข็งน้ำทะเลน้ำตาน้ำมูกน้ำลายน้ำหมากน้ำเต้าน้ำผึ้งน้

วฏฺฏติ เตจีวริกสฺส. อสกาสาวนฺติ ขนฺเธ ถุงบาตร ย่าม เป็นต้น), เพราะเหตุนั้น
ฯเปฯ พฺยกาสาวํ. ผ้าทั้งสองอย่างเหล่านี้ คือ ผ้าปูลาด ๑
ผ้าอังสะ ๑ แม้ว่าตั้งอยู่ในฐานะแห่งอติเรก-
จีวร(ผ้าเกิน) ก็ไม่กระทำความแตกทำลาย
แห่งธุดงค์" ดังนี้. คำว่า แต่การที่จะรักษา
ไว้ ย่อมไม่ควร ความว่า ไม่ควรสำหรับ
ภิกษุผู้เป็นเตจีวริกะ โดยเกี่ยวกับการ
ใช้สอยเป็นประจำ เพราะท่านอนุญาตไว้
เฉพาะในเวลาย้อมผ้าเท่านั้น. คำว่า
ผ้าอังสะ ได้แก่ ผ้าที่พาดบนบ่า.

กายปริหาริเกนาติ วาตาตปปริสฺสยโต[๑] คำว่า (ด้วยจีวร)อันเป็นเครื่องบริหารกาย
กายสฺส ปริหรณมตฺเตน. สมาทาเยวาติ คือ(ด้วยจีวร)ซึ่งสักว่าเป็นเครื่องรักษากาย
คเหตฺวา เอว. อปฺปสมารมฺภาติ ไว้จากอันตรายคือลมและแดด. คำว่า
อปฺปกิจฺจตา. กปฺปิเย มตฺตการิตาติ สมาทานแล้วนั่นเทียว คือถือเอาแล้วนั่น-
นิสีทนาทิวเสน ปริกฺขารโจฬวเสน จ เทียว. คำว่า ความเป็นผู้มีสิ่งที่ควรปรารภ
พหุสุ จีวเรสุ อนุญฺญาเตสุปิ ติจีวรมตฺเต น้อย คือความเป็นผู้มีกิจน้อย. คำว่า ความ
ฐิตตฺตา. สห ปตฺตจรณายาติ สปตฺตจรโณ. เป็นผู้ใช้พอประมาณ ในสิ่งที่เป็นกัปปิยะ
ปกฺขี สปกฺขโก. ความว่า ในบรรดาผ้าหลายผืน แม้ที่พระผู้มี-

---

[๑] ฉ. วาตาตปาทิปริสฺสยโต.

พระภาคทรงอนุญาตไว้ โดยเกี่ยวกับเป็นผ้าปูนั่งเป็นต้น และโดยเกี่ยวกับเป็นผ้าบริขาร ก็เพราะมีความเป็นผู้ตั้งอยู่ในจีวร ๓ ผืนเท่านั้น. ชื่อว่าผู้มีแต่ปีกก็เที่ยวไปได้ เพราะอรรถว่าเป็นไปพร้อมกับการเที่ยวไปด้วยปีก. นกชื่อว่า ปกฺขี แปลว่า ผู้มีปีก.

อิติ เตจีวริกงฺคกถาวณฺณนา.

พรรณนากถาว่าด้วย เตจีวริกังคะ จบด้วยประการฉะนี้.

๓. ปิณฺฑปาติกงฺคกถาวณฺณนา

๒๖. อติเรกลาภนฺติ "ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสายา"ติ[๑] เอวํ วุตฺตภิกฺขาหารลาภโต อติเรกลาภํ, สกลสฺส สมฺมสฺส ทาตพฺพภตฺตํ สมฺภตฺตํ. กตฺถเย ภิกฺขู

๓. พรรณนากถาว่าด้วยปิณฑปาติกังคะ

๒๖. คำว่า อติเรกลาภ คือ ลาภที่เกินจากลาภคือภิกษาหาร ที่กล่าวไว้อย่างนี้ว่า "ปิณฺฑิยาโลปโภชนำ นิสฺสาย" อาศัยโภชนะ คือคำข้าวที่พึงแสวงหาด้วยปลีน่องดังนี้ ความว่า ได้แก่ สังฆภัตเป็นต้น. ภัต

---

[๑] วิ. มหา. ๔/๑๐๖.

อุทฺทิสิตฺวา ทาตพฺพภตฺตํ อุทฺเทสภตฺตํ. ที่ทายกพึงถวายแก่พระสงฆ์ทั้งสิ้น ชื่อว่า เอกสฺมึ ปกฺเข เอกทิวสํ ทาตพฺพภตฺตํ สงฺฆภัต. ภัตที่ทายกพึงถวายเจาะจงภิกษุ ปกฺขิกํ. อุโปสเถ อุโปสเถ ทาตพฺพภตฺตํ ๒–๓ รูป ชื่อว่า อุทเทสภัต. ภัตที่ทายกพึง อุโปสถิกํ. ปาฏิปททิวเส ทาตพฺพภตฺตํ ถวายในปักษ์หนึ่ง ๑ วัน ชื่อว่า ปักขิกภัต. ปาฏิปทิกํ. วิหารํ อุทฺทิสฺส ทาตพฺพภตฺตํ ภัตที่ทายกพึงถวายในทุก ๆ วันอุโบสถ ชื่อว่า วิหารภตฺตํ. ธุรเคเห เอว ฐเปตฺวา อุโปสถิกภัต. ภัตที่ทายกพึงถวายในวันปฏิบท ทาตพฺพภตฺตํ ธุรภตฺตํ. ตามวาสีอาทีหิ ชื่อว่า ปาฏิปทิกภัต. ภัตที่ทายกพึงถวาย วาเรน ทาตพฺพภตฺตํ วารภตฺตํ. "สงฺฆภตฺตํ เจาะจงวิหาร ชื่อว่า วิหารภัต. ภัตที่ทายก คณฺหถาติอาทินา"ติ. อาทิ-สทฺเทน พึงถวายตั้งไว้ในเรือนใกล้เคียง (วิหาร) อุทฺเทสภตฺตาทึ สงฺคณฺหาติ. นั่นเทียว ชื่อว่า ธุรภัต. ภัตที่คนทั้งหลายมี พวกชาวบ้านเป็นต้น พึงถวายตามวาระ ชื่อว่า วารภัต. ด้วยอาทิ ศัพท์ (ที่แปลว่า เป็นต้น) ในคำว่า "สงฺฆภตฺตํ คณฺหถาติ-อาทินา" โดยนัยเป็นต้นว่า ขอท่านทั้งหลาย จงรับสังฆภัต ดังนี้ รวมเอาอุทเทสภัตเป็นต้น.

สาทิตุ วฏฺฏตีติ ภิกฺขาปริยาเยน วุตฺตตฺตา. คำว่า การที่ภิกษุจะยินดี(ภัตเหล่านั้น)ก็ควร เภสชฺชาทิปฏิสิยุตฺตา นิรามิสสลากา. ความว่า การที่ภิกษุจะยินดีก็ควร ก็เพราะ ยาวกาลิกวชฺชาติ จ วทนฺติ. วิหาเร เป็นภัตที่ถูกกล่าวถึงโดยอ้อม ๆ ว่าภิกษา. ปกฺกภตฺตมฺปีติ อุปาสกา อิเธว ภตฺตํ ปจิตฺวา สลากที่เกี่ยวกับเภสัชเป็นต้น ชื่อว่า

"สพฺเพสํ อยฺยานํ ทสฺสามา"ติ วิหาเรเยว ภตฺตึ สมฺปาเทนฺติ, ตํ ปิณฺฑปาติกานมฺปิ วฏฺฏติ.

นิรามิสสลาก. ส่วนอาจารย์หลายท่านกล่าวว่า สลากที่เว้นจากยาวกาลิกสลาก (สลากที่ใช้ได้ประจำตลอดกาล) ชื่อว่า นิรามิสสลาก. คำว่า ทั้งภัตที่เขาทุงในวิหาร ความว่า พวกอุบาสกอุบาสิกาทุงภัตในวิหารนี้นั่นแหละ แล้วเตรียมภัตไว้ในวิหารนั่นเอง ด้วยหมายใจว่า "พวกเราจักถวายแก่พระคุณเจ้าทุกรูป", ภัตนั้นย่อมควรแก่ภิกษุแม้ผู้เป็นปิณฑปาติกะ.

อาหริตฺวาติ ปตฺตํ คเหตฺวา เคหโต อาเนตฺวา. ตุมฺหากนฺติ "มา ภนฺเต ปิณฺฑาย จริตฺถ, วิหาเรเยว ภิกฺขา อานียตี"ติ วทนฺตานํ สมฺปฏิจฺฉเนน ตุมฺหากนฺติ นิสีทิตฺวา. เสริวิหารสุขนฺติ อปรายตฺต-วิหาริตาสุขํ. อริยวโสติ อริยวสสุตฺต-ปฏิสิยุตฺตา ธมฺมกถา. ธมฺมรสนฺติ ธมฺมูปสญฺหิตํ ปาโมชฺชาทิรสํ.

คำว่า นำมา คือทายกรับบาตร(ไปใส่ภิกษา) แล้วนำมาจากเรือน. คำว่า นั่งลงแล้วในวันนั้น คือนั่งลงแล้วในวันนั้น เพราะยอมรับคำของพวกทายกที่กล่าวอยู่ว่า "ท่านผู้เจริญ ขอท่านทั้งหลายจงอย่าเที่ยวบิณฑบาตเลย, พวกกระผมจะนำภิกษามาในวิหารเลยเทียว" ดังนี้ คำว่า สุขในการอยู่อย่างอิสระ คือสุขในความเป็นผู้อยู่ไม่เนื่อง

---

๑ ที. ปา. ๑๑/๒๓๖, องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๓๕.

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ด้วยผู้อื่น. คำว่า เทสนาอริยวงศ์ ได้แก่ ธรรมกถาที่ประกอบด้วยอริยวังสสูตร. คำว่า ธรรมรส ได้แก่ รสมีความบันเทิงใจเป็นต้น อันประกอบด้วยธรรม.

ชงฺฆพลํ นิสฺสาย ปิณฺฑปริเยสนโต โกสชฺชนิมฺมถนตา. "ยถาปิ ภมโร ปุปฺผนฺ"ติอาทินา[๑] วุตฺตวิธินา อาหาร-ปริเยสนโต ปริสุทฺธาชีวตา. นิจฺจํ อนุตรฆรํ ปวิสนฺตสฺเสว สุปฏิจฺฉนฺนคมนาทโย เสขิยธมฺมา สมฺปชฺชนฺตีติ เสขิยปฏิปตฺติปูรณ. ปฏิคฺคหเณ มตฺตญฺญุตาย, สสฏฺฐวิหารา-ภาวโต จ อปรโปสิตา. กุเล กุเล อปุปกอปุปกปิณฺฑปาตปฏิคฺคหเณ ปรานุคฺคหกิริยา.

ชื่อว่า มีการย่ำยีความเกียจคร้านเสียได้ ก็เพราะการอาศัยกำลังแข้งแสวงหาบิณฑบาต. ชื่อว่า มีความเป็นผู้มีอาชีวะที่บริสุทธิ์ ก็เพราะมีการแสวงหาอาหาร โดยวิธีที่ตรัสไว้ว่า "ยถาปิ ภมโร ปุปฺผ" เป็นต้น (ความเต็มทั้งคาถานี้แปลได้ว่า มุนีพึงเที่ยวไปในบ้าน เหมือนแมลงภู่ไม่ยังดอก สี และกลิ่นให้ชอกช้ำ ถือเอาแต่รสบินไป ฉะนั้น). เสขิยธรรมทั้งหลาย มีสุปฏิจฉันนคมนะ (ความเป็นผู้มีกายปกปิดเรียบร้อยดีเดินไป) เป็นต้น ย่อมถึงพร้อมได้ แก่ภิกษุผู้เข้าไปสู่ลำดับเรือนเป็นนิตย์เท่านั้น เพราะเหตุนั้นจึงชื่อว่าได้ทำเสขิยปฏิบัติให้เต็ม. ชื่อว่า มีความเป็นผู้ไม่

---

[๑] ขุ. ธ. ๒๕/๒๑, ขุ. ๑๐/๑๕๙.

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ต้องเลี้ยงดูผู้อื่น ก็เพราะความเป็นผู้รู้จักประมาณในการรับ, และเพราะไม่มีการอยู่คลุกคลี. ชื่อว่า มีการกระทำที่อนุเคราะห์ต่อผู้อื่น เพราะการรับเอาก้อนข้าวจำนวนเล็ก ๆ น้อย ๆ ในแต่ละสกุล.

อนฺติมาย ชีวิกาย อวฏฺฐาเนน มานปฺปหานนฺ. วุตฺตเญฺหตํ "อนฺตมิทํ ภิกฺขเว ชีวิกานํ, ยทิทํ ปิณฺโฑลฺยนฺ"ติอาทิ[1] มิสฺสกภตฺเตน ยาปนโต รสตณฺหานิวารณํ. นิมนฺตนาสมฺปฏิจฺฉนโต คณโภชนาทิสิกฺขาปเทหิ อนาปตฺติตา.

ชื่อว่า ละมานะได้ ก็เพราะมีฐานะต่ำ ด้วยการเลี้ยงชีพวิธีต่ำสุด. ข้อนี้สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า "อนฺตมิทํ ภิกฺขเว ชีวิกานํ, ยทิทํ ปิณฺโฑลฺยํ" ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การเที่ยวบิณฑบาตไปนี้ใด นี้เป็นการเลี้ยงชีพวิธีต่ำสุดแห่งบรรดาวิธีเลี้ยงชีพทั้งหลาย ดังนี้เป็นต้น. ชื่อว่า ป้องกันตัณหาในรสได้ ก็เพราะการยังอัตภาพให้ดำเนินไปด้วยภัตที่ปะปนกัน. ชื่อว่า ไม่ต้องอาบัติ เพราะสิกขาบททั้งหลายมีคณโภชนสิกขาบทเป็นต้น ก็เพราะการไม่ยอมรับนิมนต์.

---

[1] ขุ. อิติ. ๒๕/๒๔๙, สํ. ขนฺธ. ๑๗/๑๑๓.

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อปฺปฏิหตวุตฺติคาย จตูสุปิ ทิสาสุ ภิกษุ ชื่อว่า จาตุทฺทิโส (ไม่ติดขัด
วตฺตนฏฺเฐน จาตุทฺทิโส. อาชีวสฺส วิสุชฺฌตีติ ตลอดทิศทั้ง ๔) เพราะอรรถว่าเป็นไปได้
อาชีโว อสฺส วิสุชฺฌติ. อตฺตภรสฺสาติ ในทิศแม้ทั้ง ๔ โดยความเป็นผู้เป็นไปได้
อปฺปานวชฺชสุลภรูเปหิ ปจฺจเยหิ อตฺตโน ไม่ขัดข้อง. ข้อว่า อาชีวสฺส วิสุชฺฌติ แปลว่า
ภรณโต อตฺตภรสฺส. ตโต เอว เอกวิหาริ- อาชีวะของเธอจึงหมดจด. คำว่า ผู้เลี้ยงดู
ตาย สทฺธิวิหาริอาทีนมฺปิ อญฺเญสํ อโปสนโต ตนเอง ความว่า ภิกษุชื่อว่าผู้เลี้ยงดูตนเอง
อนญฺญโปสิโน. ปททฺวเยนาปิ กาย- ก็เพราะการเลี้ยงดูตนเอง ด้วยปัจจัย
ปริหาริเยน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเยน ทั้งหลาย อันเป็นของเล็กน้อย ไม่มีโทษและ
ปิณฺฑปาเตน วิจรณโต สลฺลหุกวุตฺติตํ, หาได้ง่าย. เพราะการเลี้ยงดูตนเองนั้น
สุภรตํ, ปรมอปฺปิจฺฉตํ, สนฺตุฏฺฐิญฺจ ทสฺเสติ. นั่นเอง จึงชื่อว่า ไม่ใช่ผู้เลี้ยงดูผู้อื่น โดย
การที่ไม่ต้องเลี้ยงดูผู้อื่น แม้ที่เป็นสัทธิ-
วิหาริกเป็นต้น เหตุเพราะความเป็นผู้อยู่
คนเดียว. ท่านอาจารย์แสดงความเป็น
ผู้ประพฤติเบาพร้อม โดยการเที่ยวไปด้วย
จีวรอันเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาต
อันเป็นเครื่องบริหารท้อง, ความเป็น
คนเลี้ยงง่าย, ความเป็นผู้มักน้อยอย่างยิ่ง,
และความสันโดษไว้ แม้ด้วยบททั้งสอง
(เป็นผู้เลี้ยงดูตนเอง ๑ ไม่เป็นผู้เลี้ยงดู
ผู้อื่น ๑).

คณะวันจันทร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทวาปิ ปิหยนฺติ ตาทิโนติ ตาทิสสฺส ภุสิ คำว่า แม้เทวดาทั้งหลาย ย่อมใฝ่ใจผู้คงที่ อติวิย สนฺตกายวจีมโนกมฺมตาย อุปสนฺตสฺส ความว่า แม้เทวดาทั้งหลายมีท้าวสักกะ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคมโต เป็นต้น ก็ยังใฝ่ใจ คือปรารถนาต่อปิณฑ-

สพฺพกาลํ สติมโต ปิณฺฑปาติกภิกฺขุสฺส[1] สกฺกาทโย เทวาปิ ปิหยนฺติ ปฏฺเฐนฺติ. ตสฺส สีลาทิคุเณสุ พหุมานํ อุปฺปาเทนฺตา อาทรํ ชเนนฺติ, ปเคว มนุสฺสา. สเจ โส ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิโต น โหติ, ตทภิกงฺขี น โหตีติ อตฺโถ.

ปาติกภิกษุ ผู้คงที่คือสงบแล้ว เพราะความเป็นผู้มีกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม สงบนักหนา เกินจะเปรียบได้ ผู้มีสติตลอดกาลทั้งปวง เพราะการประกอบพร้อมด้วยสติและความฉลาดอย่างยิ่ง. เมื่อทำความนับถือเป็นอันมากให้เกิดขึ้น ในคุณมีศีลเป็นต้นของปิณฑปาติกภิกษุนั้น ก็ย่อมทำความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นได้, ป่วยกล่าวไปไยถึงพวกมนุษย์เล่า. ความว่า ถ้าหากว่าเธอนั้นไม่เป็นผู้อาศัยลาภสักการะ และสรรเสริญไซร้, คือไม่เป็นผู้มุ่งหวังลาภ เป็นต้นนั้น.

อิติ ปิณฺฑปาติกงฺคกถาวณฺณนา.

พรรณนากถาว่าด้วยปิณฑปาติกังคะ
จบด้วยประการฉะนี้.

---

[1] ฉ. ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุสฺส.

ม.ร.ว.พร้อมฉัตร สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔ สปทานจาริกงฺคกถาวณฺณนา

๒๗. อิมินาติ สปทานจาริเกน. กาลตรนฺติ กาลสฺเสว. อผาสุกฏฺฐานนฺติ สปริสฺสยาทิวเสน ทุปฺปเวสนฏฺฐานํ. ปุรโตติ วีถิยํ คจฺฉนฺตสฺส ปุรโต มรํ อปวิฏฺฐสฺเสว. ปตฺตวิสฏฺฐฏฺฐานนฺติ เปสการวีถิยํ เปสการภาวํ นิมฺมินิตฺวา จิตสฺส สกฺกสฺส มรทฺวาเร ปตฺตวิสฏฺฐฏฺฐานํ. อุกฺกฏฺฐปิณฺฑปาติโก ตทหิวสา น ภิกฺขํ อาคมยมาโน นิสีทติ, ตสฺมา ตํ อนุโลเมติ.

กตฺถจิปิ กุเล นิพทฺธํ อุปสงฺกมนาภาวโต ปริจฺจยาภาเวน กุเลสุ นิจฺจนวกตา. สพฺพตฺถ อลคฺคมานสตาย จ โสมฺมภาเวน

๔. พรรณนากถาว่าด้วยสปทานจาริกังคะ

๒๗. คำว่า อันภิกษุนี้ คืออันภิกษุผู้เป็นสปทานจาริกะนี้. คำว่า ก่อนเวลา คือได้เวลานั่นแหละ. คำว่า สถานที่อันไม่ผาสุก คือสถานที่ที่เข้าไปได้ยาก โดยเกี่ยวกับเป็นที่มีอันตรายเป็นต้น. คำว่า ข้างหน้า คือข้างหน้าแห่งภิกษุผู้กำลังเดินอยู่บนถนน ยังไม่ทันเข้าไปยังเรือนนั่นเทียว. คำว่า ที่ที่ท่านปล่อยบาตร ได้แก่ที่ที่พระเถระปล่อยบาตร ณ ประตูเรือนของท้าวสักกะ ผู้แปลงเป็นช่างหูก ยืนอยู่ที่ถนนช่างหูก. ภิกษุผู้เป็นปิณฑปาติกะอย่างอุกฤษฏ์ ย่อมไม่นั่งคอยภิกษา ในวันนั้น, เพราะเหตุนั้น (ภิกษุผู้ถืออย่างกลางนั้น) จึงชื่อว่า คล้อยตามภิกษุผู้เป็นปิณฑปาติกะอย่างอุกฤษฏ์นั้น.

ชื่อว่า มีความเป็นผู้ใหม่ในสกุลทั้งหลายเป็นนิตย์ ก็เพราะไม่มีความคุ้นเคยกัน เหตุ

สพฺพตฺถ อลคฺคมานสตาย จ โสมฺมภาเวน เพราะไม่มีการเข้าไปเป็นประจำในสกุลแม้

ม.ร.ว.พร้อมฉัตร สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ จนฺทูปมตา. กุเลสุ ปริคฺคหจิตฺตาภาเวน ไหน ๆ. ชื่อว่า มีความเป็นผู้เปรียบได้กับตฺถ มจฺเฉรปฺปหานํ. หิเตสิตาย พระจันทร์ ก็เพราะความที่มีจิตไม่ติดข้องในวิภาคาภาวโต สมานกมฺปิตา. กุลานํ สกุลทั้งปวง และเพราะมีความเยือกเย็น.

สงฺคณฺหนสีสฏฺฐตาทโย กูลูปกาทีนวา. เพราะไม่มีจิตหวงแหนในสกุลทั้งหลาย จึงมีการละความตระหนี่ในสกุลเหล่านั้นได้. ชื่อ

อวฺหานานภินนฺทนาติ นิมนฺตนวเสน ว่า มีความเป็นผู้อนุเคราะห์เหล่าสกุล

อวฺหานสฺส อสมฺปฏิจฺฉนา. อภิหาเรนาติ เสมอกัน เพราะความที่ภิกษุผู้แสวงหาประ-

ภิกฺขาภิหาเรน. เสริจารนฺติ ยถารุจิ โยชน์เกื้อกูล ไม่มีการจำแนก. ความถือ

วิจรณํ. ร่วมกัน และความเป็นผู้คลุกคลีกับสกุลทั้ง-หลายเป็นต้น ชื่อว่า โทษในเพราะความเป็นกุลูปกภิกษุ. คำว่า หาความยินดีในการเรียกชื่อมิได้ คือไม่ต้องคอยรับการเรียกชื่อโดยเกี่ยวกับเป็นการนิมนต์. คำว่า ด้วยการน้อมนำมาเฉพาะ คือด้วยการน้อมนำมาเฉพาะซึ่งภิกษา. คำว่า การเที่ยวไปอย่างเสรี คือการเที่ยวไปได้ตามความชอบใจ.

อิติ สปทานจาริกงฺคกถาวณฺณนา.

พรรณนากถาว่าด้วยสปทานจาริกังคะ จบด้วยประการฉะนี้.

ม.ร.ว.พร้อมฉัตร　สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. เอกาสนิกงฺคกถาวณฺณนา

๒๘. นานาสนโภชนนฺติ อเนกสฺมึ อาสเน โภชนํ, เอกนิสชฺชาย เอว อภุญฺชิตฺวา วิสุํ วิสุํ นิสชฺชาสุ อาหาร-ปริโภคนฺติ อตฺโถ. ปฏิรูปนฺติ ยุตฺตรูปํ อนุฏฺฐาปนียํ. วตฺตํ กาตุํ วฏฺฏตีติ วตฺตํ กาตุํ ยุชฺชติ. วตฺตํ นาม ครุฏฺฐานีเย กตฺตพฺพเมว. ตตฺถ ปน ปฏิปชฺชนวิธึ ทสฺเสตุํ ยํ เถรวาทมาห "อาสนํ วา รกฺเขยฺย โภชนํ วา"ติอาทิ.

ตสฺสตฺโถ : เอกาสนิกํ ภิกฺขุ ภุญฺชนฺตํ อาสนํ วา รกฺเขยฺย, ธุตงฺคเภทโต ยาว โภชนปริโยสานา น ฏฺฐาตพฺพนฺติ วุตฺตํ

๔. พรรณนากถาว่าด้วยเอกาสนิกังคะ

๒๘. บทว่า นานาสนโภชนํ แปลว่า การฉัน ณ หลาย ๆ อาสนะ, มีความหมายว่า ไม่ฉันด้วยการนั่งเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แต่ฉันอาหารในการนั่งแต่ละครั้ง. คำว่า (อาสนะ)ที่สมควร ได้แก่(อาสนะ)ที่มีสภาพสมควร คือที่ควรตั้งไว้ตามลำดับ. คำว่า การที่เธอจะ(ลุกขึ้น)ทำวัตรย่อมควร คือการที่เธอจะทำวัตรย่อมถูกต้อง. ชื่อว่าวัตร ก็ได้แก่กิจที่พึงกระทำในบุคคลผู้ตั้งอยู่ในฐานะควรเคารพนั่นเอง. ก็เพื่อจะแสดงวิธีปฏิบัติในวัตรนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวถึงวาทะของพระเถระที่ว่า "การนั่งก็ตามโภชนะก็ตาม จะพึงรักษาไว้" ดังนี้เป็นต้น.

วาทะของพระเถระนั้น มีความหมายว่า: การนั่งจะพึงรักษา เอกาสนิกภิกษุผู้ฉันอยู่, ก็มีอันกล่าวอธิบายได้ว่า ไม่ควรลุกขึ้น

ม.ร.ว.พร้อมฉัตร สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โหติ. โภชนํ วา รกฺเขยฺย ธุตงฺคเภทโต, จนกว่าสิ้นสุดการฉัน เพราะธุดงค์มีอันแตก
อภุญฺชมานํ[๑] ยาว ภุญฺชิตุ[๒] นาลภติ, ตาว ทำลายได้. หรือโภชนะจะพึงรักษาภิกษุ
วุฏฺฐาเปนฺติ อตฺโถ. ยสฺมา ยทิทํ[๓] ทฺวยํ ผู้ยังมิได้ฉันไว้จากความแตกทำลาย แห่ง
อิธ นตฺถิ, ตสฺมา วตฺตกรณํ ธุตงฺคํ น ธุดงค์, ก็มีความหมายว่า ควรลุกขึ้น
รกฺขตีติ อธิปฺปาโย. เตนาห ตราบเท่าที่ยังไม่ได้ฉัน. อธิบายว่า แต่
"อยญฺจา"ติอาทิ. "เภสชฺชตฺถเมวา"ติอิมินา เพราะเหตุที่ ๒ ข้อนี้นั้นไม่มีในวาระนี้,
เภสชฺชปริโภควเสเนว สปฺปิอาทีนิปิ เพราะฉะนั้น จึงต้องรักษาการกระทำวัตร
วฏฺฏนฺตีติ ทสฺเสติ. อย่ารักษาธุดงค์ ดังนี้. เพราะเหตุนั้น
ท่านจึงกล่าวว่า "แต่ว่าภิกษุรูปนี้" ดังนี้
เป็นต้น. ด้วยคำว่า "เพื่อเป็นเภสัชเท่านั้น"
นี้ ท่านแสดงว่าแม้โภชนะมีเนยใสเป็นต้น
ย่อมสมควร โดยเกี่ยวกับการใช้เป็นเภสัช
เท่านั้น.

อปฺปาพาธตาติ อโรคตา. อปฺปาตงฺกตาติ คำว่า ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย คือ ความ
อกิจฺฉชีวิตา สรีรทุกฺขาภาโว. ลหุฏฺฐานนฺติ เป็นผู้ไม่มีโรค. คำว่า ความเป็นผู้มีทุกข์
กายสฺส ลหุปริวตฺติตา. พลนฺติ สรีรพลํ. น้อย คือความเป็นอยู่ไม่ลำบาก ได้แก่ไม่มี

---

๑ ฉ. อภุญฺชิยมานํ.
๒ น ลภตีติ ภเวยฺย.
๓ ฉ. ตยิทํ.

คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ผาสุวิหาโรติ สุขวิหาโร. สพฺพมฺเปตํ ทุกข์แห่งสรีระ. คำว่า มีความคล่องแคล่ว
พหุกิจฺจตฺตุ ภุญฺชนปฺปจฺจยา อุปฺปชฺชนวิการ- ได้แก่ มีการผลัดเปลี่ยนท่าร่างกายได้เร็ว.
ปฏิกฺเขปปรํ[๒] รุชาติ โรคา. น คำว่า มีกำลัง คือมีกำลังแห่งสรีระ. คำว่า
กมฺมมตฺตโนติ อตฺตโน โยคกมฺมํ ปุเรภตฺตํ อยู่ผาสุก คืออยู่เป็นสุข. คำแม้ทั้งหมดนี้
ปจฺฉาภตฺตญฺจ น ปริหาเปติ, พหุโส เป็นบทที่ห้ามความวิการ (ความผิดปกติ) ที่
โภชเน อพฺยาวฏภาวโต อโรคภาวโต จาติ เกิดขึ้น เพราะการฉันหลายครั้งเป็นปัจจัย.
อธิปฺปาโย. บทว่า รุชา แปลว่าโรคทั้งหลาย. คำว่า
ไม่ยังกรรมของตน(ให้เสื่อมเสียไป) ได้แก่
ไม่ทำโยคกรรม (การบำเพ็ญเพียร) ของ
ตนให้เสื่อมเสียไป ทั้งก่อนอาหารและหลัง
อาหาร, อธิบายว่าไม่ทำให้เสื่อมเสียไป
โดยความไม่วนเวียนอยู่ในการฉันหลายครั้ง
และโดยความไม่มีโรค.

อิติ เอกาสนิกงฺคกถาวณฺณนา. พรรณากถาว่าด้วยเอกาสนิกังคะ
จบด้วยประการฉะนี้.

---

[๑] ฉ. สพฺพเมตฺถ.
[๒] ฉ. ...ปทฺ.

คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖. ปตฺตปิณฺฑิกงฺคกถาวณฺณนา

๒๙. อปฺปฏิกูลํ กตฺวา ภุญฺชิตุ วฏฺฏติ ปฏิกูลสฺส ภุตฺตสฺส อสญฺญานมฺปิ[๑] สิยาติ อธิปฺปาโย. ปมาณยุตฺตเมว คณฺหิตพฺพํ "เอกภาชนเมว คณฺหามี"ติ พหุ คเหตฺวา น ฉฑฺเฑตพฺพํ. นานารสตณฺหาวิโนทนนฺติ นานารสโภชเน ตณฺหาย วิโนทนํ. อตฺร นานาภาชเน ฐิเต นานารเส อิจฺฉา เอตสฺสาติ อตฺริจฺโฉ, ตสฺส ภาโว อตฺริจฺฉตา, ตสฺสา อตฺริจฺฉตาย ปหานํ.

๖. พรรณนากถาว่าด้วยปัตตปิณฑิกังคะ

๒๙. คำว่า ควรที่จะทำไม่ให้เป็นปฏิกูลแล้วบริโภค มีอธิบายว่า เมื่อบริโภคอาหารที่เป็นปฏิกูล ก็จะพึงมีการตั้งอยู่ไม่ได้ก็ได้. คำว่า ควรจะรับเอาพอประมาณเท่านั้น ความว่า ไม่พึงรับมามากด้วยคิดว่า "เรารับเอาเพียงภาชนะเดียวเท่านั้น"ดังนี้แล้วต้องทิ้งไป. คำว่า บรรเทาตัณหาในรสต่าง ๆ ได้ คือบรรเทาตัณหาในโภชนะอันมีรสต่าง ๆ ได้. บุคคล ชื่อว่าผู้มักมากเพราะอรรถว่ามีความต้องการในรสต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในภาชนะต่าง ๆ ภาชนะนั้น ภาชนะนี้, ภาวะแห่งบุคคลผู้มักมากนั้น ชื่อว่า ความมักมาก, ได้แก่ ละความมักมากนั้นได้.

อาหาเร ปโยชนมตฺตทสฺสิตาติ อสมฺภินฺนานารเส เคธํ อกตฺวา อาหาเร สตฺถารา

คำว่า มีความเป็นผู้เห็นเพียงประโยชน์ในอาหาร คือมีความเป็นผู้ไม่กระทำความ

---

[๑] ฉ. อคณฺหนมฺปิ.

คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อนุญฺญาตปโยชนมตฺตทสฺสิตา. วิสุ วิสุ อยากในรสต่าง ๆ ซึ่งไม่ปะปนกัน เห็นเพียง
ภาชเนสุ ฐิตานิ พฺยญฺชนานิ ตานิ[๑] คณฺหโต ประโยชน์ ที่พระศาสดาทรงอนุญาตไว้ใน
ตตฺถ ตตฺถ สาโภคตาย สิยา วิกฺขิตฺตโภชิตา, อาหาร. เพราะความที่ภิกษุผู้ถือเอากับข้าว
น ตถา อิมสฺส เอกปตฺตคตสญฺญิโนติ วุตฺตํ ซึ่งวางอยู่ในภาชนะทั้งหลาย แยกกันเป็น
"อวิกฺขิตฺตโภชิตา"ติ. โอกฺขิตฺตโลจโนติ แต่ละภาชนะเหล่านั้น มีการคำนึงไปใน
ปตฺตสญฺญิตาย เหฏฺฐา ขิตฺตจกฺขุ. ภาชนะนั้น ๆ จึงพึงเป็นผู้สอดส่ายบริโภค,
ปริภุญฺเชยฺยาติ ปริภุญฺชิตุํ สกฺกุเณยฺย. สำหรับภิกษุผู้สำคัญอยู่แต่อาหาร อันอยู่ใน
บาตรเดียวผู้นี้ หามีความเป็นผู้สอดส่าย
บริโภคอย่างนั้นไม่ เพราะเหตุนั้น ท่านจึง
กล่าวว่า "มีความเป็นผู้ไม่สอดส่ายบริโภค"
ดังนี้. คำว่า มีนัยน์ตาทอดลง คือมีจักษุ
ทอดลงเบื้องต่ำ เพราะความเป็นผู้สำคัญอยู่
แต่ในบาตร. คำว่า พึงบริโภค คือพึงอาจ
ที่จะบริโภค.

อิติ ปตฺตปญฺญตฺติกงฺขกถาวณฺณนา. พรรณนากถาว่าด้วยปัตตปัญญัติกังขะ

จบด้วยประการฉะนี้.

---

[๑] ฉ. ตานีติ น ทิสฺสติ.

คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗. ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคกถาวณฺณนา

๓๐. ภุญฺชนฺตสฺส ยํ อุปนีตํ, ตสฺส ปฏิกฺเขเปน ตํ อติริตฺตํ โภชนนฺติ อติริตฺตโภชนํ. ปุน โภชนํ กปฺปิยํ กาเรตฺวา น ภุญฺชิตพฺพํ, ตพฺพิสยตฺตา เตน ตสฺส อิมสฺส ธุตงฺคสฺส. เตนาห "อิทมสฺส โภชนสฺส วิธานนฺ"ติ. ยสฺมึ โภชเนติ ยสฺมึ ภุญฺชิยมาเน โภชเน. ตเทว ภุญฺชติ, น อญฺญํ. อนติริตฺตโภชนปฺปจฺจยา อาปตฺติ อนติริตฺตโภชนาปตฺติ, ตโต ทูรีภาโว อนาปชฺชนํ.

๗. พรรณากถาว่าด้วยขลุปัจฉาภัตติกังคะ

๓๐. โภชนะใด ที่เขานำเข้าไปถวายแก่ภิกษุผู้กำลังฉันอยู่, เพราะการปฏิเสธแห่งภิกษุนั้น โภชนะนั้น จัดเป็นโภชนะเหลือเดน เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่า อติริตต-โภชนะ. ชื่อว่า ไม่ควรทำโภชนะให้เป็นกัปปิยะฉันอีก, ก็เพราะธุดงค์ข้อนี้มีอติริตต-โภชนะนั้นเป็นวิสัย (คือเป็นสิ่งที่ธุดงค์นี้ต้องปฏิเสธ). เพราะเหตุนั้น ท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า "นี้เป็นวิธีการแห่งภิกษุผู้เป็นขลุปัจฉาภัตติกะนั้น" ดังนี้. คำว่า (ห้ามภัตแล้ว)ในโภชนะใด. คือ (ห้ามภัตแล้ว)ในโภชนะที่เธอกำลังฉันอยู่อันใด. ชื่อว่า ฉันได้ก็แต่โภชนะนั้นเท่านั้น, ก็คือฉันโภชนะอื่นไม่ได้. อาบัติเพราะการฉันอติริตต-โภชนะเป็นปัจจัย ชื่อว่า อาบัติเพราะการฉันอติริตตโภชนะ, ชื่อว่า ความเป็นผู้ไกลจากอาบัตินั้น ก็คือการไม่ต้องอาบัติ.

คุณสมชาย　อัศวพิริยานนท์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โอทริกตฺตสมฺมตฺตภาโว[๑] กุจฺฉิปูรกตา, ตสฺส อภาโว เอกปิณฺเฑนาปิ ยาปนโต. นิรามิสสนฺนิธิตา นิหิตสฺส อภุญฺชนโต. ปุน ปริเยสนวเสน ปริเยสนาย เขทำ น ยาติ. อภิสลฺเลขกานำ สนฺโตสคุณาทีนำ วุฑฺฒิยา สญฺชนนำ สนฺโตสคุณาทิวุฑฺฒิสญฺชนนำ. อิทนฺติ ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคำ.

ชื่อว่า ความแน่นท้อง ได้แก่ความมีนเมา คือความเป็นผู้ทำท้องให้เต็ม, ชื่อว่าไม่มีความแน่นท้องนั้น ก็เพราะการทำอัตภาพให้ดำเนินไป แม้ด้วยบิณฑบาตเดียว. ชื่อว่าไม่มีการสะสมอามิส เพราะไม่มีการใช้สอยสิ่งที่เก็บไว้. ชื่อว่า ไม่ดำเนินไปสู่ความลำบากเพราะการแสวงหา ก็โดยเกี่ยวกับการต้องแสวงหาอีก. เหตุยังความเจริญแห่งคุณทั้งหลายมีความสันโดษเป็นต้น อันขูดเกลา(กิเลส)อย่างยิ่งให้เกิดขึ้น ชื่อว่า เหตุยังความเจริญแห่งคุณทั้งหลาย มีความสันโดษเป็นต้นให้เกิดขึ้น. คำว่า ธุดงค์ข้อนี้ คือข้อขลุปัจฉาภัตติกังคะ.

อิติ ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคกถาวณฺณนา

พรรณนากถาว่าด้วยขลุปัจฉาภัตติกังคะ จบด้วยประการฉะนี้.

---

[๑] ฉ. โอทริกตฺตำ ขสมฺมรภาโว.

คุณสมชาย อัศวพิริยานนท์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘. อารญฺญิกงฺคกถาวณฺณนา

๓๑. คามนฺตเสนาสนํ ปหาย อรญฺเญ อรุณํ อุฏฺฐาเปตพฺพนฺติ เอตฺถ คามนฺตํ, อรณฺเยจ สรูปโต ทสฺเสตุ "ตตฺถ สทฺธิ อุปจาเรนา"ติอาทิ อารทฺธํ. ตตฺถ คาม-ปริยาปนฺนตฺตา คามนฺตเสนาสนสฺส "คาโมเยว คามนฺตเสนาสนนฺ"ติ วุตฺตํ. โย โกจิ สตฺโถปิ คาโม นามาติ สมฺพนฺโธ. อินฺทขีลาติ อุมฺมารา. ตสฺสาติ เลฑฺฑุปาตสฺส. วินยปริยาเยน อรณฺยลกฺขณํ อทินนาทาน-ปาราชิเก[๑] อาคตํ.

๘. พรรณนากถาว่าด้วยอารัญญิกังคะ

๓๑. ในคำว่า พึงละเสนาสนะชาย-บ้านเสีย แล้วยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าเถิด นี้ ท่านอาจารย์ ประสงค์แสดงเสนาสนะชาย-บ้าน และป่า โดยสภาวะที่มีอยู่(ในพระบาลี) จึงเริ่มคำว่า "ในคำว่าเสนาสนะชายบ้านนั้น บ้านพร้อมกับที่ใกล้เคียง" ดังนี้เป็นต้น. ในคำเหล่านั้น ท่านอาจารย์กล่าวว่า "บ้าน(พร้อมกับที่ใกล้เคียง)นั่นเอง ชื่อว่าเสนาสนะชายบ้าน" ดังนี้ เพราะความที่เสนาสนะชายบ้าน นับเนื่องเข้าในบ้าน. เชื่อมความว่า แม้เกวียนเล่มใดเล่มหนึ่งก็ชื่อว่าบ้าน. บทว่า อินฺทขีลา แปลว่าธรณีประตู. คำว่า แห่งเสนาสนะชายบ้านนั้น ได้แก่ การปาก้อนดินให้ตกไป. โดย-ปริยายพระวินัย ลักษณะของป่ามาแล้ว ในปาราชิกสิกขาบทข้ออทินนาทาน.

---

[๑] วิ. มหาวิภงฺค. ๑/๘๕.